

Strategia pentru dezvoltarea integrată

a

Zonei Montane

2025 - 2035 cu perspectivă pentru anul 2050

Cuprins

ABREVIERI ȘI ACRONIME	III
CAPITOLUL 1. INTRODUCERE	6
1.1 CONTEXT	6
1.2 NECESITATEA UNEI STRATEGII DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A ZONEI MONTANE	10
1.3. METODOLOGIE	10
CAPITOLUL 2. VIZIUNE ȘI DIRECȚII DE TRANSFORMARE PENTRU ZONA MONTANĂ	12
VIZIUNEA “O ZONĂ MONTANĂ VIE”	12
I. COMUNITĂȚI MULTIGENERAȚIONALE ÎNFLORITOARE (COMUNITĂȚI MONTANE ATRACTIVE ȘI INCLUZIVE)	12
II. CONECTIVITATEA ZONEI MONTANE (MOBILITATE ȘI CONECTIVITATE DIGITALĂ)	13
III. ECONOMIE MONTANĂ VERDE ȘI COMPETITIVĂ BAZATĂ PE SPECIFICUL TERITORIAL	13
IV. RESPECT PENTRU NATURĂ	13
V. CONSOLIDAREA PUTERII COMUNITĂȚII MONTANE (GUVERN REPREZENTATIV, ÎN SPRIJINUL CETĂȚENILOR)	14
CAPITOLUL 3. PRIORITĂȚILE, POLITICILE ȘI CADRUL LEGAL EXISTENTE	15
3.1. POLITICILE ȘI STRATEGIILE EUROPENE ȘI GUVERNAMENTALE	15
3.2 CADRUL INSTITUȚIONAL AL ZONEI MONTANE	22
CAPITOLUL 4. DESCRIEREA SITUAȚIEI ACTUALE	25
4.1 DOMENIUL DE PROVOCARE 1: DECLINUL DEMOGRAFIC ȘI NIVELURI DE TRAI SCĂZUTE	26
4.2 DOMENIUL DE PROVOCARE 2: ÎZOLARE ȘI CONECTIVITATE: CALITATE LIMITATĂ A SERVICIILOR PUBLICE ȘI PRIVATE ÎN COMUNITĂȚILE DIN ZONA MONTANĂ	27
4.3 DOMENIUL DE PROVOCARE 3: LIPSA COMPETITIVITĂȚII ECONOMICE ȘI PROVOCĂRILE SECTORIALE	31
4.4 DOMENIUL DE PROVOCARE 4: PRESIUNEA ASUPRA RESURSELOR NATURALE ȘI A SISTEMELOR DE MANAGEMENT DE MEDIU	35
4.5 DOMENIUL DE PROVOCARE 5: GUVERNANȚĂ ȘI CAPACITĂȚI INSTITUȚIONALE PENTRU A SERVI COMUNITĂȚILE MONTANE ȘI A ACCESA FINANȚĂRI	37
CAPITOLUL 5. OBIECTIVE ȘI MĂSURI	39
5.1 PILONUL I: COMUNITĂȚI MULTIGENERAȚIONALE ÎNFLORITOARE (COMUNITĂȚI MONTANE ATRACTIVE ȘI INCLUZIVE)	39
5.2 PILONUL II: : CONECTIVITATEA ZONEI MONTANE (MOBILITATE ȘI CONECTIVITATE DIGITALĂ)	44
5.3 PILONUL III: ECONOMIE MONTANĂ VERDE ȘI COMPETITIVĂ, BAZATĂ PE SPECIFICUL TERITORIAL	46
5.4 PILONUL IV: RESPECT PENTRU NATURĂ	57
5.5 PILON V: CONSOLIDAREA PUTERII COMUNITĂȚII MONTANE (GUVERNARE REPREZENTATIVĂ, ÎN SPRIJINUL CETĂȚENILOR)	63
CAPITOLUL 6. REZULTATE AȘTEPTATE, INDICATORI, MECANISME DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE A STRATEGIEI	66
6.1. REZULTATE AȘTEPTATE	66
6.2 INDICATORI	69
6.3 MECANISME DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE A STRATEGIEI	71
CAPITOLUL 7. RESPONSABILITĂȚI INSTITUȚIONALE, IMPLICAȚII BUGETARE ȘI ASUPRA CADRULUI JURIDIC	73
7.1 RESPONSABILITĂȚILE INSTITUȚIONALE PENTRU COORDONAREA GENERALĂ A STRATEGIEI PROPUSE	73
7.2. IMPLICAȚII BUGETARE ȘI ASUPRA CADRULUI JURIDIC	77
ANEXA NR.1. OBIECTIVE, MĂSURI ȘI INDICATORI	80
ANEXA NR.2 - PLAN DE ACȚIUNE	92

ABREVIERI ȘI ACRONIME

AFIR	Agencia pentru Finanțarea Investițiilor Rurale
ANCT	Agencia Națională Franceză pentru Coeziune Teritorială
ANSVSA	Autoritatea Națională Sanitară Veterinară și pentru Siguranța Alimentelor
ANZM	Agencia Națională a Zonei Montane
APIA	Agencia de Plăți și Intervenție pentru Agricultură
CE	Comisia Europeană
CEFIDEC	Centrul de Formare și Inovație pentru Dezvoltare în Carpați
CM	Comitet de masiv
CNM	Consiliul Național al Muntelui
CRDM	Centru Regional de Dezvoltare Montană
CZM	Comisia Zonei Montane
DAJ	Direcție Agricolă Județeană
EDIS	Economia digitală și indicele social
EIT / TIA	Evaluarea impactului teritorial / <i>Territorial Impact Assessment</i>
F2F	De la fermă la furculiță / <i>Farm to Fork</i>
FEADR	Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală
FEDR	Fondul European de Dezvoltare Regională
FEGA	Fondul European de Garantare Agricolă
FSE+	Fondul Social European Plus
FTJ	Fondul de Tranziție Justă
GAL-uri	Grupuri de Acțiune Locală
GES	Gaze cu efect de seră
HG	Hotărâre de Guvern
IDU	Indicele dezvoltării umane
IDULR	Indicele de dezvoltare umană locală românească
IMM	Întreprinderi mici și mijlocii
IT&C / TIC	Tehnologia Informației și Comunicațiilor / <i>Information Technology and Communication</i>
M&E	Monitorizare și evaluare

MAI	Ministerul Afacerilor Interne
MADR	Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale
MDLPA	Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
MDRAP	Ministerul Dezvoltării Regionale și al Administrației Publice
MEC	Ministerul Educației și Cercetării
MFinanțe	Ministerul Finanțelor (Trezorerie și Datorie Publică)
MICE	Întâlniri, stimulente, conferințe, expoziții / <i>Meetings, incentives, conferences and exhibitions</i>
MIPE	Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene
MMAP	Ministerul Mediului, al Apelor și al Pădurilor
MEDAT	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului
MS	Ministerul Sănătății
N	Nitrogen
ODD	Obiectivele de dezvoltare durabilă
ODM	Oficiu de Dezvoltare Montană
OMD	Organizații de management al destinației
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
PAC	Politica agricolă comună a Uniunii Europene
PIB	Produsul intern brut
PNDR	Programul Național de Dezvoltare Rurală
PS PAC	Planul Strategic PAC 2023-2027
RAI	Raport anual de implementare
SAPARD	Programul Special de Aderare pentru Dezvoltare Agricolă și Rurală
SGG	Secretariatul General al Guvernului
SNASC	Strategia națională privind adaptarea la schimbările climatice pentru perioada 2023-2030
SNP30	Strategia Națională a Pădurilor
SO	Dimensiunea economică a fermei / <i>Standard Output</i>
SUMAL	Sistemul de urmărire a materialului lemnos
UAT	Unitate Administrativ-Teritorială

UE	Uniunea Europeană
VNB	Venitul național brut
VNR / HNV	Valoare naturală ridicată / Înaltă valoare naturală / <i>High Nature Value</i>
ANC	Zone afectate de constrângeri naturale sau cu alte constrângeri specifice / <i>Areas with natural or other area-specific constraints</i>
ANC - ZM	Zone afectate de constrângeri naturale - Zona Montană
ANC - SEMN	Zone afectate de constrângeri naturale semnificative

CAPITOLUL 1. Introducere

Zona montană este un areal geografic plin de bogății și, de-a lungul timpului, odată cu recunoașterea formală ca teritoriu, a făcut progrese în operaționalizarea unor instituții dedicate. În acest proces, dezvoltarea zonei montane a ajuns să fie privită în termeni pozitivi și globali, fiind identificată nevoia unei strategii pentru o dezvoltare integrată, în congruență cu aspirațiile locale, naționale și europene.

1.1 Context

Zona montană a României este un teritoriu cu mare potențial - acest teritoriu, așa cum este definit astăzi (Fig.nr.1), ocupă 38% din suprafața țării și are o populație de 4,89 milioane de locuitori, adăpostind peste o cincime din populația României în 2021 (Banca Mondială 2023a). Este, de asemenea, un loc cu o biodiversitate mare, cu suprafețe extinse de păduri seculare și care adăpostește unele dintre ultimele carnivore mari din Europa. Dominată de Munții Carpați, zona montană a României se mândrește cu numeroase arii protejate și se remarcă prin caracteristicile și patrimoniul cultural bogat, precum și prin continuarea unor practici agricole și silvicole în armonie cu natura - există fundamente solide pentru dezideratul dezvoltării zonei montane prin moduri care să-i valorifice și să-i protejeze atuurile unice, prevenind un viitor declin socioeconomic și ecologic.

Munții adăpostesc sisteme social-ecologice fragile, care oferă servicii ecosistemice de importanță vitală pentru bunăstarea oamenilor din toate regiunile țării. Fragilitatea zonei montane este legată atât de dezavantajele socioeconomice, cât și de vulnerabilitățile la schimbările climatice. Zona montană a României, asemenea altor zone similare, cuprinde disparități teritoriale în ceea ce privește accesul la servicii esențiale, oportunități economice și standarde de viață, și este, de asemenea, deosebit de predispusă la multiple hazarde naturale, exacerbate de utilizările nesustenabile ale resurselor și de schimbările climatice. În același timp, munții oferă multe servicii ecosistemice, cum ar fi: stocarea carbonului, aer și apă curate, soluri sănătoase și controlul eroziunii, habitat, hrană, fibre și combustibil, precum și spații culturale și recreative. Comunitățile de munte, la rândul lor, dețin și aplică cunoștințe și practici tradiționale, a căror conservare poate fi de valoare pentru identitățile culturale naționale și subnaționale. Beneficiile derivate din protejarea și asigurarea durabilității vieții montane sunt esențiale, nu doar pentru comunitățile montane, ci și pentru cele din aval și din zonele joase adiacente. Cu toate acestea, importanța zonei montane nu a fost încă pe deplin recunoscută, nici la nivel global, nici la nivel național.

Delimitarea zonelor montane (ANC ZM) a fost realizată pentru PNDR 2007-2013 prin Ordin MADR nr. 355 din 10 mai 2007 privind aprobarea criteriilor de încadrare, delimitare și stabilirea listei unităților administrativ-teritoriale din zona montana defavorizată și s-a utilizat numai ca baza pentru plățile acordate din Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală, pentru măsurile de sprijin ale zonelor defavorizate cu handicap natural - zona montană, cu aplicabilitate până în momentul aprobării prin decizie a CE a PNDR 2007-2013, care prin fișa tehnică a Măsurii 211 și Anexa 4A a PNDR au stabilit condițiile de implementare a sprijinului acordat prin FEADR zonelor montane defavorizate.

Conform PS PAC 2023-2027, zona montană a României cuprinde 658 UAT-uri UAT¹, totalizând o suprafață agricolă de 1.828.845 ha (date APIA 2021). Delimitarea zonelor montane (ANC ZM) a fost realizată pentru PNDR 2007-2013 pe baza îndeplinirii unuia dintre următoarele criterii identificate în Sistemul Integrat de Administrare și Control, astfel:

- altitudinea medie la nivelul LAU2 (comune/orașe, municipii) ≥ 600 m sau
- altitudinea medie la nivelul LAU2 între 400 și 600 m și panta medie $\geq 15\%$.

În perioada 2014-2021, pentru categoria ANC: „zone montane” (art. 32 alin. 1 lit. a) al Regulamentului (UE) nr. 1305/2013), desemnarea a fost cea realizată în cadrul PNDR 2007-2013 (zona montană definită în baza art. 18 al Regulamentului (CE) nr. 1257/1999), iar pentru perioada 2023-2027 în baza prevederilor art. 71 din cadrul Reg. (UE) nr. 2115/2021, aceasta nu a suferit nici o modificare.

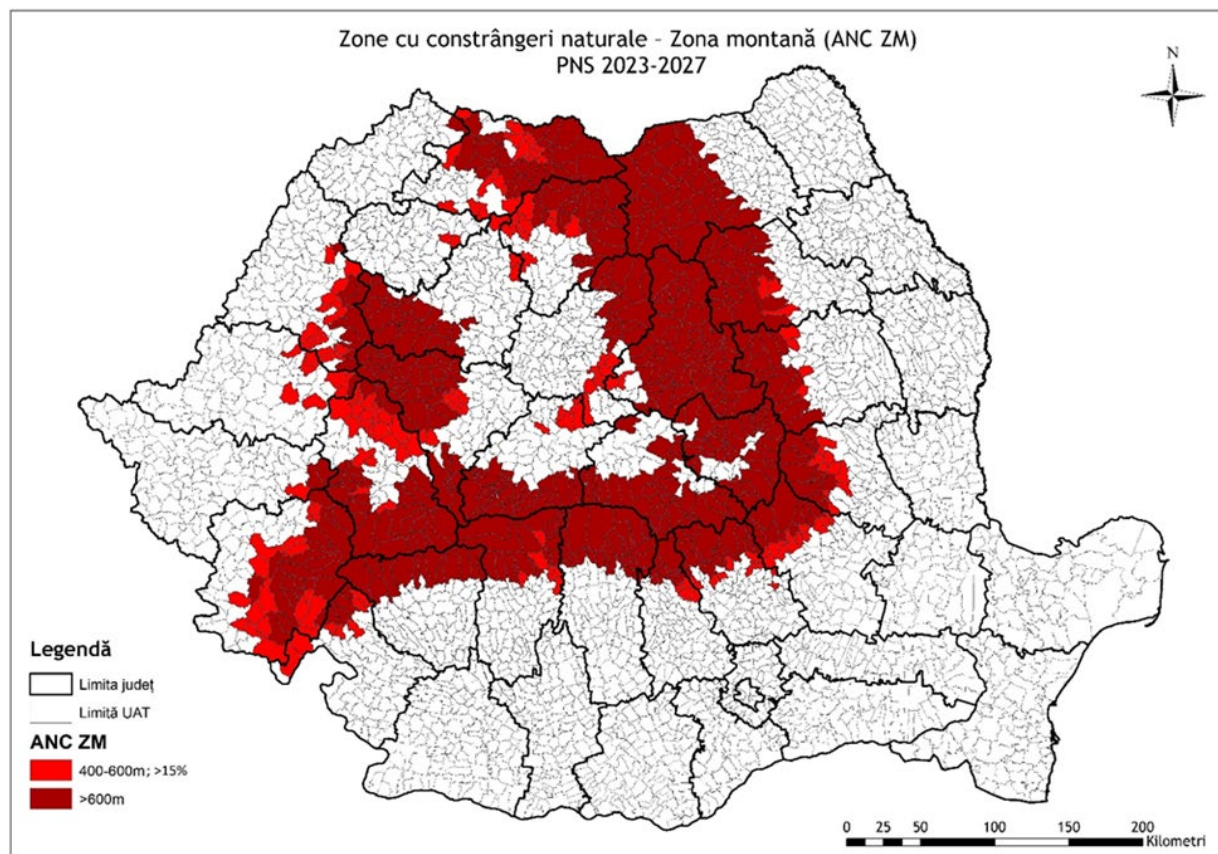
Întrucât criteriile pentru desemnarea zonelor montane nu au fost modificate față de precedentele perioade de programare, lista localităților încadrate în zona montană în perioada de programare 2023-2027 nu a suferit modificări, limitele UAT fiind date de limitele blocurilor fizice atribuite UAT.

¹Municipii, orașe și comune

Lista completă a UAT din zona montană se regăsește în cadrul PS PAC 2023-2027 iar beneficiarii de pe raza celor 658 UAT-uri vor beneficia în perioada 2023-2027 de plăți compensatoriu de mediu și climă.

Astfel, prin intervenția DR-09 - Zone afectate de constrângeri naturale - Zona Montană (ANC-ZM) se sprijină financiar utilizarea terenurilor agricole situate în zone unde producția agricolă este afectată de condițiile climatice și de relief din cauza caracteristicilor de altitudine și pantă din zonele montane (art. 32 (2) al Regulamentului (UE) nr. 1305/2013).

Fig. nr.1 Harta zonei montane a României, cu unitățile administrativ-teritoriale incluse în zona montană din cadrul PS PAC 2023-2027

Prin Cap. II din Legea muntelui nr. 197/2018, este reglementată ”Delimitarea zonei montane și a masivelor muntoase” pe baza unor criterii aprobate prin Ordinul comun MADR/MDAP nr. 97/1332/2019, altele decât cele la care se referă art. 31-32 ale Regulamentului (UE) nr. 1305/2013. Criteriile utilizate pentru delimitarea zonei montane conform Ordinului comun MADR/MDRAP nr. 97/1332/2019 sunt aplicate la nivelul fiecărei UAT și includ: altitudinea medie și panta medie, apartenența la Convenția Carpaților, includerea în delimitarea zonei montane utilizată în Strategia de dezvoltare teritorială a României, punctajul combinat, care ține cont inclusiv de ponderea pajiștii și a acoperirii forestiere, continuitatea zonei montane.

Legea muntelui 197/2018 prevede la art.16 alin. (1) aprobarea ”Programului de încurajare a activităților din zona montană, pentru care se alocă 1 miliard de euro pe o perioadă de 10 ani de la intrarea în vigoare a prezentei legi, de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale” care potrivit art. 4 din Ordinul MADR/MDAP nr. 97/1332/2019 se implementează exclusiv pentru localitățile stabilite pe baza criteriilor specifice din ordinul mai sus menționat. Acest program prevede așadar măsuri de sprijin complementare celor finanțate prin PNDR 2014-2020/ PS PAC 2023-2027.

Date cheie ale zonei montane din România

- Zona montană a României este dominată de pădure (aproximativ 60%) intercalată cu pajiști naturale și seminaturale (aprox. 6%) și peisaje mozaicate cu pajiști și terenuri agricole (aproximativ 20 %).
- Cele mai mari suprafețe de pădure montană se găsesc în grupa Centrală, Munții Apuseni și grupa Nordică (1,2 milioane de hectare, 0,904 milioane de hectare și, respectiv, 0,723 milioane de hectare).
- Aproape 37% din suprafața zonei montane a fost plasată sub desemnări naționale sau internaționale de arii protejate, începând cu anul 2015. Grupele montane cu cea mai mare proporție a teritoriului lor în arii protejate sunt: grupa Retezat-Godeanu (65% protejată) și grupa Făgăraș (63% protejat).
- 834 din 948 de UAT-uri (reprezentând 89% din totalul localităților) se regăsesc în zone „rurale” și găzduiesc din populația rurală a României un procent de 52% populația zonei montane (2,5 milioane de locuitori).
- Zona montană are cinci aglomerări urbane importante din punct de vedere economic: i) Brașovul inclusiv zona periferică; ii) Cluj, Turda și Florești; iii) Sibiu și Alba Iulia; iv) Valea Prahovei; v) Baia Mare inclusiv zona periferică.
- Orașele cu peste 50.000 de locuitori includ: Brașov, Sfântu Gheorghe, Piatra-Neamț, Baia Mare, Zalău, Deva, Hunedoara, Reșița.
- Aproximativ 25% din populația zonei montane (0,56 milioane de locuitori) locuiește în orașe mici, cu mai puțin de 15.000 de locuitori.
- Sectoarele economice din zona montană cu cea mai mare valoare adăugată brută totală sunt: comerț și producție, construcții și logistică.
- Agricultură, silvicultură și turismul rural în curs de dezvoltare sunt ancoră importante ale activității economice. Polii din trecut ai activității economice, cum ar fi extracția cărbunelui și minieritul, sunt treptat eliminați.

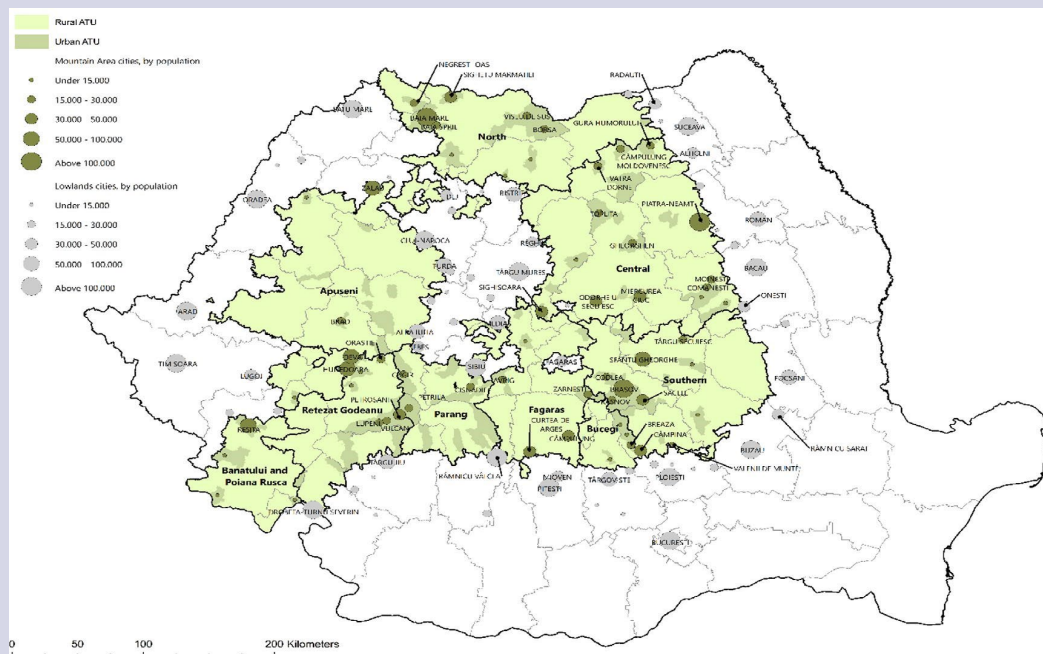
- Există aproximativ 800 de mii de hectare de teren arabil, reprezentând aproximativ 10% din suprafața de teren a zonei montane. Aproximativ 60% din suprafața agricolă montană este concentrată în trei grupe de munți: Apuseni (22%), grupa Centrală (21 %) și grupa Sudică (19%), reprezentând centre ale activităților agricole.
- Sectorul agricol angajează aproximativ 25% din forța de muncă din zona montană.
- Aproximativ 28% din terenurile montane sunt clasificate drept terenuri agricole cu înaltă valoare naturală (sau valoare naturală ridicată - VNR), cuprinzând atât pajiștile, cât și terenurile arabile.
- Industria forestieră și a produselor din lemn angajează 3% din forța de muncă națională, dar contribuția acesteia este concentrată în nodurile de producție forestieră montană, inclusiv Harghita cu 12%, Suceava 7,4% și Mureș și Neamț - 6%.
- În 2019, turismul în zona montană a reprezentat doar aproximativ 0,15% din PIB-ul total al României. În 2021, sectorul turismului din zona montană a contribuit cu 6% la ocuparea forței de muncă din întregul sector.

Sursa: Banca Mondială

Zona montană a României

Conform prevederilor legislației naționale în vigoare, zona montană include 948 de UAT-uri încadrate în nouă grupe de munți, fiecare grupă constând din mai multe masive muntoase și zonele din imediata lor apropiere (Figura 2). Cele nouă grupe de munți sunt: (i) Grupa Nordică; (ii) Centrală; (iii) Sudică; (iv) Bucegi; (v) Făgăraș; (vi) Parang; (vii) Retezat-Godeanu; (viii) Banatului și Poiana Ruscă; și (ix) Apuseni. Împreună, acestea acoperă aproximativ 91.000 km².

Fig. nr.2 Harta zonei montane a României, cele nouă grupe de munți și cele mai importante orașe

Sursa: Prelucrarea datelor publice de către Banca Mondială.

Ordinul comun MADR/MDRAP nr. 97/1332/2019

Legea Muntelui 19/2019

1.2 Necesitatea unei strategii de dezvoltare integrată a zonei montane

O viziune clară și o strategie actualizată pentru zona montană sunt esențiale pentru a alinia dezvoltarea teritoriului la prioritățile europene și naționale, așa cum se reflectă în documentele programatice UE 2023-2027 și în viziunea pentru zonele rurale din UE care are orizont anul 2040. Printre problemele care au apărut pe agendele politice ale UE și naționale includ reziliența, atenuarea și adaptarea la schimbările climatice, echitatea, prosperitatea, incluziunea și transformarea digitală. În acest context, este necesară o actualizare a obiectivelor zonei montane pentru ca teritoriul montan în general, și zonele rurale în special, să fie pregătite pentru a face față celor mai presante probleme globale, regionale și naționale actuale și, de asemenea, să fie bine poziționate pentru a avea acces la expertiză și la resursele financiare disponibile.

De asemenea, o strategie de dezvoltare integrată a zonei montane poate ajuta România să-și atingă Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD). În Europa, a avut loc recent o schimbare a discursului public, zonele montane încetând să fie privite doar ca regiuni „cu handicap” fiind în schimb apreciate ca valoroase pentru serviciile ecosistemice și diversitatea socioculturală. Deși Legea Muntelui din anul 2018 se referă la zona montană ca fiind „defavorizată”, aduce în discuție și potențialul polivalent al acesteia. O strategie montană integrată poate reafirma angajamentul țării de a obține o calitate ridicată a vieții prin intervenții trans-sectoriale care permit zonei montane să contribuie în mod pozitiv la realizarea ODD.

În acest context a fost elaborată Strategia pentru dezvoltare integrată a Zonei Montane denumită în continuare „Strategia”.

1.3. Metodologie

În elaborarea *Strategiei* a fost aplicată o combinație de analize aprofundate ale realităților teritoriale și implicarea extinsă a părților interesate.

Prima fază a procesului a implicat colectarea și analiza datelor specifice teritoriului fiind efectuate mai multe studii aprofundate și anchete pentru a genera date specifice celor 948 de UAT-uri din zona montană desemnată prin Ordinul comun MADR/MDAP nr. 97/1332/2019. În cele 948 de UAT-uri sunt incluse cele 658 UAT-uri (nr. UAT-uri din zona montană eligibilă din cadrul PNDR 2007-2013, PNDR 2024-2020 și PS PAC 2023-2027 - delimitare aprobată prin Decizia COM nr. C(2008)3831 din 16 iulie 2008 în perioada de programare 2007-2013, prin Decizia COM C(2015) 3508/26.05.2015 în perioada de programare 2014-2020 și respectiv, în data de 07.12.2022 prin Decizia C(2022)8783)) și un număr de UAT-uri care se încadrează cu cel puțin 50% din teritoriu respectiv 290 UAT-uri în plus față de desemnarea zonei montane prin Programele de dezvoltare rurale (din care fac parte 20 de UAT-uri care în prezent se află în zona eligibilă a intervenției DR-10 - Zone afectate de constrângeri naturale semnificativ).

Principalele rezultate analitice din această fază inițială de „diagnostic” includ: studii și analize aprofundate², profiluri ale masivelor, analiză SWOT, registru de date socio-economice, registru de indicatori de mediu, un sondaj în rândul părților interesate din zona montană zonei montane, ateliere de lucru locale în care au fost cuprinse perspectivele părților interesate din zona montană.

Într-o a doua fază, au fost convocate două ateliere de lucru cu actorii interesați pentru a trece de la documentare la elaborarea proiectului de *Strategie* - atelierele au fost facilitate folosind metoda Strategic Foresight (prospectivă strategică), reunind participanți din partea guvernului, administrației publice centrale și a administrațiilor locale, din partea mediului de afaceri și a societății civile.

² studii asupra: turismului montan; sectorului agroalimentar montan; resurselor naturale montane și problemelor de mediu; poluării cu nitrați a apelor din zona montană; bioeconomiei montane și economie circulară; mențiunii de calitate facultativă „Produs Montan”; realităților socioeconomice montane; a cadrului instituțional și de reglementare - materialele pot fi accesate la <https://www.madr.ro/proiecte-cu-finantare-nerambursabila/proiect-poca-zona-montana.html>

Participanții au dezvoltat o înțelegere comună a situației actuale și a scenariului de referință, au elaborat o viziune pentru zona montană, descrisă prin cinci direcții de transformare, au definit rezultate specifice și măsurabile care ar trebui să fie atinse până în 2035 și au identificat o serie de reforme.

Într-o a treia fază a fost aplicată o evaluare ex-ante fiind analizate și discutate potențialele efecte sociale, economice și de mediu, implicațiile financiare precum și interacțiunile dintre acestea - procesul s-a bazat pe metodologia de verificare rapidă (“quick check”) a Evaluării Impactului Teritorial (EIT) și a presupus organizarea unui al treilea atelier cu participarea părților interesate.

Strategia a fost elaborată cu sprijinul experților Băncii Mondiale, în cadrul proiectului “**Consolidarea capacității administrative a MADR susținută de planificare strategică și un sistem de politici publice bazate pe dovezi, sistematizarea și simplificarea procedurilor de lucru cu mediul de afaceri și cu cetățenii din România, cu accent pe zona montană**” cod SMIS - 127012/ SIPOCA 578.

CAPITOLUL 2. Viziune și direcții de transformare pentru zona montană

Strategia conturează o viziune pentru zona montană până în 2035, fiind menționată și o viziune pe termen mai lung, până în 2050.

Viziunea “O zonă montană vie”

În 2035, zona montană a României va fi un teritoriu al oportunităților în creștere, în care peisajele naturale, serviciile publice și inițiativele private se completează armonios pentru a îmbunătăți calitatea vieții locuitorilor și pentru a promova o zonă montană „vie”.

Până în 2035, întreaga zonă montană va fi mai bine pregătită să atenueze și să se adapteze provocărilor legate de depopulare, cu răspunsuri inteligente la scăderea populației, ancorate în capitalul social montan și în politici eficiente, iar viitorul comunităților, al culturii și al ecosistemelor montane rurale va arăta mai sigur. Locuitorii din mediul rural vor fi observați îmbunătățiri semnificative în ceea ce privește infrastructura socială și conectivitatea, serviciile publice și oportunitățile economice. Angajamentul civic va fi în creștere și va aduce contribuții tot mai mari la protecția naturii și a comunităților rurale montane în situații „de risc”.

Elemente cheie ale viziunii:

- Reducerea decalajului dintre calitatea vieții rurale și urbane, prin îmbunătățirea accesului la facilitățile sociale și la serviciile publice.
- Caracteristicile naturale ale munților și tradițiile agroalimentare contribuie la prosperitatea comunităților din zona montană.
- Comunitățile montane sunt recunoscute și susținute ca administratori ai tradițiilor și moștenirii montane, precum și a modului de viață apropiat de natură.
- Ecosistemele naturale sunt conservate, îmbunătățite și recunoscute pentru importanța lor națională și europeană.
- Administrațiile locale, societatea civilă, și mediul de afaceri lucrează împreună ca parteneri.
- Proiectele și inițiativele de dezvoltare sunt concepute și implementate într-o manieră incluzivă.

Zona montană va oferi servicii sociale, de sănătate și educaționale adecvate, stimulând oamenii să trăiască și să lucreze acolo. Zona montană va găzdui o bioeconomie dinamică, iar locuitorii vor fi angajați într-o diversitate de întreprinderi economice și locuri de muncă. Părțile interesate locale vor fi unite în angajamentul lor pentru conservarea și utilizarea echilibrată a resurselor. Angajamentele de conservare rămân constante, creând zone tampon împotriva provocărilor de mediu. În plus, o gamă variată de întreprinderi economice va domina scena, iar fațete ale bioeconomiei, cum ar fi agroturismul durabil și producția alimentară, își vor afirma prezența esențială, dar echilibrată. Guvernanța participativă și implicarea fermă a părților interesate vor stimula inițiativa civică, gestionarea eficientă a resurselor și vor crea oportunități pentru creșterea incluzivă.

Pe baza elementelor cheie, viziunea pentru zona montană este concentrată în jurul a cinci piloni, astfel:

1. Comunități multigeneraționale înfloritoare (comunități montane atractive și incluzive)

Orașele mici și comunitățile rurale montane vor fi zone de locuit din ce în ce mai atractive și incluzive. Zona montană va fi văzută, în special în rândul generațiilor mai tinere și de vârstă activă, ca un loc atrăgător, în care își vor dori să se mute sau să rămână. Deși facilitățile sociale vor avea încă nevoie

de îmbunătățire, nivelurile de deservire pe teritoriul montan, atât în spațiul urban, cât și în cel rural, vor converge cu nivelurile mediane observate la nivelul întregii UE. Orașele-pivot, răsfirate în întreg teritoriul, vor acționa ca „faruri” de sănătate, educație și alte servicii esențiale pentru zonele rurale, din ce în ce mai bine conectate, din apropierea lor, în timp ce zonele îndepărtate se vor îndrepta din ce în ce mai mult către inovația digitală pentru satisfacerea unora dintre nevoile lor. Din ce în ce mai mulți oameni vor percepe traiul la munte în orașele mici și mijlocii și zonele rurale ca pe o alegere de stil de viață care oferă posibilitatea echilibrului dintre muncă și viața privată, oportunități de antreprenariat, comunitate, un trai „tradițional”, dar „confortabil și modern”, iar pentru unii, o viață de angajament civic și în serviciul celorlalți. Tinerii vor putea să studieze, să-și găsească locuri de muncă, să facă voluntariat și să se bucure de recreere montană. Ei vor fi din ce în ce mai educați și se vor simți capabili să înceapă proiecte în comunitățile lor. Angajamentul civic va fi înfloritor, aducând contribuții la abordarea vulnerabilității sociale și a inegalității.

II. Conectivitatea zonei montane (mobilitate și conectivitate digitală)

Mobilitatea și conectivitatea digitală, chiar și a locuitorilor din cele mai îndepărtate zone montane, se vor îmbunătăți. Niciun locuitor din zona montană nu va rămâne fără mijloace de acces către cel mai apropiat oraș în orice perioadă a anului. Servicii de transport public de încredere, în sistem multimodal și de partajare a călătoriei, vor fi oferite pe întreg teritoriul, iar legăturile de transport critice vor fi adăugate sau modernizate acolo unde este cea mai mare nevoie. Drept urmare, zona montană va fi mai ușor de traversat. În același timp, marea majoritate a locuitorilor din mediul rural montan vor beneficia de acces la internet fiabil și la prețuri competitive, precum și de asistență digitală, dacă au nevoie. Decalajul de conectivitate în zona montană va fi redus semnificativ. În plus, o gamă tot mai mare de servicii guvernamentale esențiale vor fi accesibile online, inclusiv cele de sănătate, de învățare și cele administrative. Aproape toți locuitorii din zona montană, inclusiv cei vârstnici, cu dizabilități și cei aflați în zone izolate, vor avea ocazia să se alăture lumii digitale și să beneficieze de servicii online, împreună cu toate entitățile guvernamentale locale.

III. Economie montană verde și competitivă bazată pe specificul teritorial

O economie montană din ce în ce mai verde și mai competitivă va crea locuri de muncă și oportunități în mediul rural. Fermele familiale orientate spre afaceri și producătorii agroalimentari vor fi capabili să-și diferențieze mai bine produsele din punct de vedere calitativ și să concureze pe piețele locale, conectându-se la lanțuri scurte de aprovizionare. Mai multă valoare va fi adăugată produselor agricole primare și forestiere de pe teritoriul montan. Zona montană va deveni o destinație est europeană bine-cunoscută pentru turismul în natură și de aventură de înaltă altitudine, pentru pelerinaj cultural, istoric, spiritual și trasee de ciclism, precum și pentru gama largă de oferte de nișă la prețuri accesibile, de exemplu, în domeniile balnear, spa și wellness, observarea sălbăticiei. Se vor dezvolta industrii noi și inovatoare care valorifică resursele naturale și talentele locale, facilitate de un mediu favorabil pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri), antreprenariat și inovarea în afaceri.

IV. Respect pentru natură

Zona montană va fi orientată către abordări mai echilibrate și cooperante, dar ambițioase, pentru protecția ecosistemelor, resurselor și biodiversității. Riscul de mediu va fi gestionat proactiv, cu o mult mai mare implicare a părților interesate și a cetățenilor. Natura va fi respectată pe scară largă, atât de locuitorii de la munte, cât și de vizitatori, datorită aprecierii sporite față de habitat, frumusețea naturală, serviciile ecosistemice, resursele și soluțiile climatice pe care le oferă. Relativ la statele membre UE, zona montană a României va rămâne (sau va deveni) una dintre cele mai performante în ceea ce privește protecția pădurilor, pajiștilor și a biodiversității, sechestrarea carbonului și calitatea apei. Utilizările nesustenabile ale resurselor forestiere se vor rări, amploarea pajiștilor gestionate activ se va stabili, iar managementul ariilor protejate se va îmbunătăți datorită implicării constante a partenerilor competenți și responsabili din rândul societății civile.

V. Consolidarea puterii comunității montane (guvern reprezentativ, în sprijinul cetățenilor)

Părțile interesate vor dobândi mai multe mijloace pentru a-și defini și urmări propriile aspirații. Instituțiile guvernamentale montane vor câștiga influență în conturarea politicilor montane, iar locuitorii de la munte vor simți că sunt auziți și ascultați mai mult. Autoritățile și agențiile publice vor fi mai bine echipate pentru a sprijini localnicii să își urmărească proiectele personale și de afaceri și să-și îndeplinească obligațiile civice și legale. Cerințele administrative vor fi simplificate. Instituțiile locale vor învăța să lucreze ca parteneri ai cetățenilor și, în general, va exista o capacitate mai mare de a atrage și de a utiliza efectiv resursele financiare, tehnice și umane în teritoriu pentru a susține și amplifica inițiative promițătoare de tot felul.

Premise generale pentru realizarea viziunii:

- Stabilizarea demografică a zonei montane - realizarea viziunii din 2035 a unei „*zone montane vii*” se bazează în mod fundamental pe stabilizarea populației zonei montane. Cu toate acestea, aceleași dinamici demografice observate în zona montană se desfășoară și în alte regiuni, și nu toate pot sau trebuie să fie rezolvate la nivel teritorial. De exemplu, fluxurile rural-urban și emigrarea din țară sunt fenomene la nivel național, iar îmbătrânirea populației afectează întreaga UE. Mai mult, nici zona montană în sine nu este omogenă în ceea ce privește aceste tendințe, unele UAT-uri înregistrând o creștere demografică sau o creștere a urbanizării. În sensul prezentei strategii, aspirația de a stabili populația din zona montană se referă în primul rând la abordarea *factorilor* socio-economici determinanți ai migrării, care includ percepțiile oamenilor cu privire la posibilitățile de a-și câștiga existența în comunitățile lor. Cu alte cuvinte, *adevărată aspirație a Strategiei în ceea ce privește stabilizarea demografică, nu este atât de concentrată pe numărul total al locuitorilor, ci mai degrabă pe abordarea nevoii economice de emigrare din teritoriu, inclusiv din orașele mici și din mediul rural, astfel încât oamenii să nu se mai simtă forțați să se relocheze, iar mediul socio-economic să le permită să rămână în aproape orice parte a zonei montane, dacă ei își doresc acest lucru.*
- Abordarea disparităților teritoriale prin investiții strategice și legături rural-urban - deși se referă la teritoriul montan în ansamblu, iar investițiile și acțiunile propuse acoperă atât spațiul urban cât și pe cel rural, strategia se axează în primul rând pe satisfacerea nevoilor UAT-urilor din zona montană care se confruntă cu cele mai grave dezavantaje teritoriale.
- Facilitarea inițiativei private - o altă premisă importantă a Strategiei este că locuitorii zonei montane sunt forța motrice cheie a dezvoltării regionale. În același timp, se recunoaște că actualele condiții de trai din multe orașe montane și zone rurale sunt cel puțin parțial responsabile pentru pierderea forței de muncă și, odată cu aceasta, a capacității valoroase de inițiativă și inovare economică și civică. În această strategie se consideră că o cale critică de ieșire din acest cerc vicios constă în crearea condițiilor favorabile pentru ca inițiativa privată să se dezvolte, urmând ca aceasta să creeze, la rândul său, oportunități pentru locuitorii din zona montană. Această perspectivă justifică o serie de măsuri menite să îmbunătățească accesul locuitorilor din zona montană la servicii și infrastructură și să abordeze diferitele constrângeri administrative și de altă natură care inhibă și distrug afacerile și inițiativa civică, fără însă a compromite mediul sau interesul public.

CAPITOLUL 3. Prioritățile, politicile și cadrul legal existente

3.1. Politicile și strategiile europene și guvernamentale

Principalele strategii globale, europene și naționale care modelează contextul instituțional și juridic în care va funcționa *Strategia*:

Obiectivele de dezvoltare durabilă - Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă a Națiunilor Unite (ONU) stabilește planul pentru reformele politicilor strategice la nivel mondial și este încorporată în toate politicile și strategiile UE și naționale. La nivel național, angajamentul pentru dezvoltarea durabilă este evidențiat în Strategia pentru dezvoltarea durabilă a României 2030.

În cadrul Pactului verde european s-au lansat o serie de inițiative politice menite să pună UE pe calea către o tranziție ecologică, cu scopul de a atinge neutralitatea climatică până în 2050. Punerea în aplicare a Pactului verde al UE s-a transpus într-o serie de inițiative de politici politice care fundamentează și conturează, la rândul lor, procesele strategice naționale - precizăm contextul relevant pentru *Strategie*:

Strategia UE de adaptare la climă - stabilește modul în care UE se poate adapta și poate deveni rezilientă, până în 2050, la efectele inevitabile ale schimbărilor climatice. Strategia are patru obiective: să facă adaptarea mai inteligentă, mai rapidă și mai sistemică și să intensifice acțiunile internaționale privind adaptarea la schimbările climatice. Strategia propune continuarea dezvoltării și implementării de strategii și planuri de adaptare la toate nivelurile de guvernare, cu trei priorități transversale: integrarea adaptării în politica macro-fiscală, soluții de adaptare bazate pe natură, acțiuni locale de adaptare;

Strategia UE privind biodiversitatea pentru 2030 - obiectivul acesteia este să contribuie la redresarea biodiversității Europei până în 2030. În acest sens, strategia stabilește următoarele obiective: *construirea unei rețele naturale transeuropene coerente, protejarea prin lege a minim 30% din suprafețele terestre ale UE și 30% din suprafața maritimă a UE și integrarea coridoarelor ecologice*. Ca parte a acestei rețele de zone strict protejate, se evidențiază necesitatea de a proteja toate pădurile primare și seculare din UE rămase. Conform strategiei, statele membre vor fi responsabile de desemnarea noilor zone protejate și a zonelor strict protejate;

Strategia UE pentru păduri pentru 2030 - aceasta se bazează pe Strategia UE privind biodiversitatea pentru 2030. Strategia își propune să contribuie la atingerea obiectivelor UE în materie de biodiversitate, precum și a obiectivului de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră cu cel puțin 55% până în 2030 și a celui de realizare a neutralității climatice până în 2050. De asemenea, recunoaște rolul central și multifuncțional al pădurilor, precum și contribuția pădurilor și a întregului lanț valoric bazat pe păduri la realizarea unei economii durabile și neutre din punct de vedere climatic până în 2050 și la păstrarea unor zone rurale vii și prospere. În conformitate cu directivele UE, România a emis în 2022 Strategia Națională a Pădurilor 2030 (FS30) (HG nr. 1227/2022). Pădurea acoperă aproximativ 60% din suprafața montană a României și joacă un rol esențial în economia națiunii și în furnizarea de servicii ecosistemice și alte bunuri globale. FS30 din România are ca scop tranziția de la sisteme rigide de management la un model mai flexibil, transparent și participativ de guvernare a pădurilor. Aceasta pune accentul pe echilibrul dintre dimensiunile sociale, ecologice și economice în managementul pădurilor, intenționând să stabilească armonie între părțile interesate și să introducă instrumente de reglementare eficiente și cele mai bune practici. Întrucât majoritatea pădurilor României se află în regiuni montane, implementarea cu succes a *Strategiei* este primordială pentru dezvoltarea zonei montane, și prin urmare, câteva dintre prevederile și măsurile propuse de FS30 sunt cuprinse în direcțiile de acțiune ale acesteia.

Toate obiectivele specifice propuse sunt relevante pentru aspecte legate de pădurile din zona montană, dar două sunt cu precădere importante în contextul conservării pădurilor: Obiectivul de rezultat 5.4. „Sistem de compensare financiară pentru restricțiile impuse și dezavantajele create ca urmare a implementării unui regim de conservare a biodiversității impus, implementat din anul 2025” și Obiectivul de rezultat 5.5. „Sistem de finanțare pentru stimularea integrării conservării biodiversității în managementul forestier, implementat din anul 2025”. *Strategia* susține, de

asemenea, măsuri de asigurare a transparenței în administrarea pădurilor și controlul gospodăririi pădurilor, prin propunerea de reforme privind rolul decizional al proprietarului de pădure, în sensul creșterii rolului individual în managementul pădurilor, prin informarea, implicarea, finanțarea și responsabilizarea acestuia.

Planul de acțiune al UE pentru economia circulară. Acesta deschide calea către o UE mai curată și mai competitivă, sprijinind tranziția către o economie circulară, pentru a reduce presiunea asupra resurselor naturale și pentru a facilita o creștere economică durabilă și locuri de muncă. De asemenea, contribuie la atingerea țintei UE 2050 de neutralitate climatică și la stoparea pierderii biodiversității. Planul de acțiune anunță inițiative de-a lungul întregului ciclu de viață al produselor și introduce măsuri legislative și nelegislative care vizează domenii în care acțiunea la nivelul UE aduce o valoare adăugată reală;

Strategia privind economia circulară a României 2022 și Planul de acțiuni sunt strâns legate de obiectivele de dezvoltare durabilă ale Agendei 2030 a Națiunilor Unite și influențate de Pactul verde european și de Planul de acțiune al UE privind economia circulară, punând în lumină discrepanțele dintre sectoare de activitate vitale zonei montane și principiile economiei circulare. Strategia oferă o imagine de ansamblu asupra a paisprezece sectoare economice, inclusiv agricultură și silvicultură. În mod specific, în agricultură există o lipsă evidentă a utilizării deșeurilor biologice, o adoptare scăzută a producției ecologice și o risipă semnificativă de alimente. Modul de gestionare a apei și a deșeurilor reflectă, de asemenea, o circularitate scăzută, caracterizată prin acces limitat la apă sigură și la sisteme eficiente de tratare a apelor menajere uzate, și prin presiuni antropice asupra stării apelor de suprafață.

Strategia UE de la fermă la furculiță (F2F) - asigură sustenabilitatea sistemului agroalimentar al UE, explorând acțiunile necesare pentru a reduce amprenta de mediu și climă a acestuia, pentru a-i consolida reziliența, pentru a asigura securitatea alimentară și pentru a valorifica oportunitățile noi. De asemenea, evidențiază mai multe practici agricole pe care viitoarele eco-scheme le-ar putea susține: practici de agricultură ecologică, practici integrate de gestionare a dăunătorilor, agroecologie, planuri de creștere și bunăstare a animalelor, agrosilvicultura, agricultura cu valoare naturală ridicată, agricultura carbonului, agricultura de precizie, managementul nutrienților, protecția resurselor naturale de apă, practicile benefice pentru sol, precum și alte practici legate de emisiile de gaze cu efect de seră (GES).

Politica agricolă comună a UE 2023-2027

Politica agricolă comună este viziunea strategică comună pentru dezvoltarea agricolă și rurală pentru toate statele membre ale UE, având ca scop sprijinirea fermierilor și asigurarea securității alimentare a Europei.

Elemente cheie ale PAC 2023 -2027 cu impact în zonele montane includ:

- **Eco-scheme:** PAC include eco-scheme menite să sprijine practicile agricole ecologice. Aceste scheme pot aduce beneficii regiunilor montane prin încurajarea practicilor care promovează biodiversitatea, conservarea solului și conservarea peisajului.
- **Măsuri de agromediu:** PAC include măsuri de agromediu -climă care oferă sprijin financiar fermierilor care adoptă practici benefice pentru mediu și climă. În zonele montane, aceste măsuri pot sprijini eforturile de a proteja ecosistemele fragile și de a menține practicile agricole tradiționale.
- **Zone cu constrângeri naturale sau alte constrângeri specifice ANC):** Unele zone montane pot fi desemnate ca zone cu constrângeri naturale, care sunt eligibile pentru sprijin suplimentar în cadrul PAC. Aceste zone se confruntă adesea cu provocări specifice, cum ar fi teren abrupt, productivitate scăzută sau accesibilitate limitată.

- **Investiții de dezvoltare rurală:** PAC include finanțare pentru investiții de dezvoltare rurală care pot fi utilizate pentru a sprijini inițiativele din zona montană, cum ar fi îmbunătățirea infrastructurii, dezvoltarea turismului și diversificarea economiilor rurale.
- **Cerințe de ecologizare:** PAC 2023-2027 pune un accent mai puternic pe obiectivele de mediu și climatice. Fermierii sunt obligați să implementeze practici verzi specifice, cum ar fi diversificarea culturilor și menținerea pajiștilor permanente, care pot avea relevanță în zona montană.
- **Practici agricole și sustenabilitate:** PAC încurajează fermierii să adopte practici agricole durabile și prietenoase cu clima. Sunt incluse intervenții pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, îmbunătățirea eficienței resurselor și pentru promovarea practicilor de gestionare durabilă a terenurilor, toate acestea fiind posibil importante pentru conservarea ecosistemelor montane.

PAC 2023-2027 răspunde ambițiilor Pactului verde european și provocărilor tot mai mari legate de schimbările climatice, pierderea biodiversității și gestionarea resurselor naturale, toate relevante pentru zona montană.

Viziunea rurală a UE până în 2040 și Pactul rural

Viziunea rurală a UE 2040 este viziunea pe termen lung pentru zonele rurale ale UE, care recunoaște diversitatea teritoriilor rurale din Europa, identificând în același timp provocările și oportunitățile comune. Viziunea are patru domenii de acțiune, toate relevante pentru zonele montane:

- **Zone rurale mai puternice:** Zonele rurale trebuie să găzduiască comunități locale puternice și vibrante. Este esențial să se permită atât femeilor, cât și bărbaților să participe activ la procesele de formulare a politicilor și de luare a deciziilor, implicând o gamă largă de părți interesate și rețele, la toate nivelurile de guvernare, pentru a dezvolta soluții politice și investiții integrate, adaptate nevoilor locale și bazate pe specificul teritorial. Trebuie să se dezvolte soluții inovatoare pentru furnizarea de servicii, valorificând la maxim posibilitățile oferite de instrumentele digitale și încurajând puternic inovația socială.
- **Zone rurale conectate:** Dezvoltarea zonelor rurale depinde de buna conectare a acestora între ele dar și cu zonele periurbane și urbane, ceea ce va facilita mobilitatea, îmbunătățind în același timp accesul la o gamă mai largă de servicii pentru comunitățile locale. Menținerea sau îmbunătățirea serviciilor și conexiunilor de transport public, precum și extinderea infrastructurilor digitale, sunt esențiale pentru a asigura o mai bună conectare a zonelor rurale ale UE.
- **Zone rurale reziliente:** Conservarea resurselor naturale, restaurarea peisajelor, inclusiv a celor culturale, ecologizarea activităților agricole și a lanțurilor de aprovizionare vor face zonele rurale mai reziliente la schimbările climatice, dezastre naturale și crize economice. În calitate de furnizori de servicii care protejează ecosistemele și de soluții către atingerea neutralității climatice, zonele rurale au un rol cheie în tranziția ecologică. Tranziția verde și cea digitală trebuie să fie echitabile și să țină seama de nevoile tuturor membrilor rurali, inclusiv ale celor din grupurile dezavantajate. Creșterea rezilienței sociale în zonele rurale necesită o întreagă gamă de talente și valorificarea diversității din societatea noastră.
- **Zone rurale prospere:** Zonele rurale pot deveni mai prospere prin diversificarea activităților economice către noi sectoare cu efecte pozitive asupra ocupării forței de muncă și prin îmbunătățirea valorii adăugate a activităților agricole, agroalimentare, forestiere și a altor activități din bioeconomie și economie circulară. Diversificarea activităților economice trebuie să se bazeze pe strategii economice locale durabile, inclusiv măsuri care să creeze un mediu atractiv pentru companii și să extindă alfabetizarea digitală. De asemenea, este necesar să se ofere acces la educație și formare digitală și hibridă pentru comunități pentru a dobândi competențe noi și a sprijini mentalitățile antreprenoriale.

În conformitate cu viziunea rurală a UE, Comisia Europeană a lansat în 2021 Pactul rural al UE, care oferă un cadru de cooperare între autoritățile publice, societatea civilă, mediul de afaceri, mediul academic și cetățeni, la nivel european, național, regional și local. Acesta va avea, la rândul său, o relevanță semnificativă pe perioada implementării Strategiei.

Politica de coeziune a UE 2021-2027

Obiectivul general al politicii de coeziune a UE este reducerea disparităților dintre nivelurile de dezvoltare ale diferitelor regiuni, cu accent pe regiunile cel mai puțin dezvoltate. Dintre regiunile vizate, o atenție deosebită trebuie acordată zonelor rurale, zonelor afectate de tranziție industrială și regiunilor care suferă de handicapuri naturale sau demografice grave și permanente, cum ar fi regiunile cele mai nordice, cu o densitate foarte scăzută a populației, și cele insulare, transfrontaliere și montane. Politica de coeziune a UE recunoaște importanța corelării abordărilor tematice cu cele bazate pe specificul teritorial și oferă sprijin care vizează nu doar nivelul național, ci și regiuni și orașe care se confruntă cu probleme specifice de dezvoltare.

Politica de coeziune 2021-2027 a fost formulată în jurul a cinci obiective :

- O Europă mai competitivă și mai inteligentă;
- O tranziție mai ecologică, cu emisii reduse de carbon, către o economie cu zero carbon;
- O Europă mai conectată prin îmbunătățirea mobilității;
- O Europă mai socială și mai favorabilă incluziunii;
- O Europă mai aproape de cetățeni prin promovarea dezvoltării durabile și integrate a tuturor tipurilor de teritorii.

Strategia este în acord cu aceste obiective - în cadrul Obiectivului 1 „O Europă mai competitivă și mai inteligentă”, este promovat conceptul de sate inteligente, care generează inovarea socială și digitală în mediile rurale și montane. Includerea obiectivelor climatice în politica de coeziune reprezintă oportunități de sprijinire a rezultatelor climatice în zonele montane. În cadrul Obiectivului 5 „O Europă mai aproape de cetățeni” se încadrează sprijinul pentru strategiile integrate de investiții care vizează o scară teritorială relevantă, inclusiv zonele montane, ca o modalitate de a se asigura că finanțarea este utilizată eficient și răspunde provocărilor identificate într-un anumit teritoriu și că părțile interesate locale sunt informate și implicate. Resursele politicii de coeziune pot contribui la abordarea obstacolelor cu care se confruntă zona montană și la valorificarea activelor montane.

Agenda digitală a UE 2020-2030 - abordează schimbările introduse de tehnologiile digitale, rolul esențial al serviciilor și piețelor digitale și noile ambiții tehnologice și geopolitice ale UE. Această politică este deosebit de relevantă pentru zonele montane, având în vedere izolarea și marginalizarea cu care se confruntă comunitățile montane - obiectivele privind deservirea tuturor cetățenilor cu servicii publice online, infrastructură și competențe îmbunătățite sunt de o importanță cheie pentru dezvoltarea munților. Agenda are patru obiective digitale care trebuie atinse până în 2030:

- **Abilități:** cel puțin 80% dintre adulți ar trebui să aibă competențe digitale de bază și ar trebui să existe 20 de milioane de specialiști TIC angajați în UE, în timp ce mai multe femei ar trebui să ocupe astfel de locuri de muncă;
- **Întreprinderi:** 75% dintre companii ar trebui să utilizeze servicii de cloud computing, big data și IA; peste 90% dintre întreprinderile mici și mijlocii din UE ar trebui să atingă cel puțin un nivel de bază de intensitate digitală; iar numărul de unicorni din UE ar trebui să se dubleze;
- **Infrastructură:** Toate gospodăriile din UE ar trebui să aibă conectivitate gigabit și toate zonele populate ar trebui să fie acoperite de 5G; producția de semiconductori de ultimă oră și durabilă în Europa ar trebui să reprezinte 20% din producția mondială; 10 000 de noduri marginale extrem de sigure din punct de vedere climatic ar trebui să fie implementate în UE, iar Europa ar trebui să aibă primul său computer cuantic;
- **Servicii publice:** Toate serviciile publice cheie ar trebui să fie disponibile online; toți cetățenii vor avea acces la dosarele lor medicale electronice, iar 80% dintre cetățeni ar trebui să utilizeze o soluție de identitate electronică.

Alte strategii naționale și sectoriale relevante

- Strategia națională de cercetare, inovare și specializare inteligentă 2022-2027 (HG nr. 933/2022)
- Strategia națională privind educația pentru mediu și schimbări climatice 2023-2030 (HG nr. 59/2023)
- Strategia națională de management al riscului la inundații 2010-2035 (HG nr. 846/2010)
- Strategia națională de dezvoltare a turismului 2023-2035 (HG nr. 1193/2024)
- Strategia pentru Dezvoltarea Turismului Balnear (HG nr. 571/2019)

- Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului 2019-2029 a României (HG nr. 358/2019).

Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în Munții Carpați - acoperă perioada 2015-2025 și are următoarele priorități strategice:

- Creșterea eficienței în valorificarea resurselor regiunii;
- Diversificarea activităților turistice;
- Crearea unei rețele de comune și orașe;
- Conservarea mediului de viață specific;
- Dezvoltarea infrastructurii.

Evoluția cadrului normativ privind toate tipurile de zona montană din România:

DOCUMENT	AN	INSTITUȚIE/ ORGANIZAȚIE	OBIECT
HG nr. 949/2002 Ordin MADR nr. 328/18.05.2004	2002 2004	Guvernul României Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale	Delimitarea zonei montane (744 UAT-uri în 2004, aplicabilă fondurilor SAPARD)
Convenția Carpatică (Cadru privind protecția și dezvoltarea durabilă a Carpaților) <i>Legea nr. 389/2006</i>	2003 Ratificată de România în 2006	Internațională	Cadru de cooperare transnațională cu privire la zona montană
Legea Muntelui nr.347/2004	2004	Parlamentul României	Cadru legal cuprinzător
Strategia de dezvoltare durabilă a zonei montane Hotărârea Guvernului nr. 1779/2004	2004	Forumul Muntelui Român, adoptat ulterior de Guvernul României	Planificare strategică
Ordin MADR nr. 355/10.05.2007	2007	Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale	Actul normativ care a reglementat începând cu anul 2007 criteriile de încadrare, delimitarea și stabilirea listei unităților administrativ-teritoriale din zona montană defavorizată (657. Precizăm faptul că necesitatea promovării acestui act normativ a avut la bază faptul că Programul Național de Dezvoltare Rurală al României, aferent perioadei de programare 2007-2013 a fost aprobat prin Decizia Comisiei Europene nr. C(2008)3831 din 16 iulie 2008, ulterior lansării Măsurii 211 - zona montană defavorizată începând cu campania de depunere a cererilor unice de plată pe suprafață (desfășurată în perioada 5 martie - 15 mai 2007 fără penalizări și până pe 9 iunie cu penalizări), pe responsabilitatea autorităților române în baza prevederilor art. 71 (1)-(3). În acest context, în lipsa unui act de reglementare, era necesară promovarea unui act normativ care să stabilească criteriile de eligibilitate pentru implementarea Măsurii 211. În urma aprobării prin decizie a CE a PNDR 2007-2013, care prin fișa tehnică a Măsurii 211 și Anexa 4A a PNDR stabilesc condițiile de implementare a sprijinului

			acordat prin FEADR zonelor montane defavorizate, Ordinul MADR nr. 355/2007 și-a pierdut aplicabilitatea. (de asta a fost eliminat).
Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013 (Decizia Comisiei Europene nr. C(2008)3831 din 16 iulie 2008)	2008	Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale	Metodologia de desemnare a zonelor eligibile (ANC) și Lista UAT LAU2 a făcut obiectul analizelor serviciilor tehnice ale DGAGRI și JRC din cadrul Comisiei Europene (COM) în cadrul procesului de negociere, fiind acceptată și aprobată odată cu aprobarea PNDR 2014-2020. Delimitarea zonei montane în cadrul fișei tehnice a Măsurii 211 și Anexa 4A a PNDR - stabilesc condițiile de implementare a sprijinului acordat prin FEADR zonelor montane defavorizate, Ordinul MADR nr. 355/2007 își pierde aplicabilitatea. (657 UAT-uri în 2008)
Legea nr. 181/2007	2007	Parlamentul României	Înființarea Agenției Naționale a Zonei Montane (ANZM) ca Direcție Generală în cadrul MADR, cu structuri teritoriale proprii
Legea nr. 139/2014	2014	Parlamentul României	Înființarea Agenției Zonei Montane (AZM)
Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014-2020 (Decizia COM C(2015) 3508/26.05.2015)	2015	Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale	<i>Submăsura 13.1 „Plăți compensatorii în zona montană”</i> , este un instrument prin care se sprijină financiar utilizarea terenurilor agricole situate în zone unde producția agricolă este afectată de condițiile climatice și de relief din cauza caracteristicilor de altitudine și pantă din zonele montane (art. 32 (2) al Regulamentului (UE) nr. 1305/2013). România în PNDR 2014-2020 a menținut criteriile de desemnare a zonei montane, acceptate ca fiind fundamentate în raport cu condițiile specifice României de către Comisia Europeană în urma procesului de negociere a PNDR 2007-2013, astfel <i>nivelul cel mai înalt de detaliu utilizat pentru delimitarea unităților teritoriale este disponibil numai începând cu nivelul NUTS 5 (unități administrativ-teritoriale: comune, orașe și municipii), nu și pentru sate.</i> A existat o singură excepție, introducerea unei comune (Solca din județul Suceava) ca urmare a reorganizării administrativ-teritoriale prin divizare. (658 UAT-uri în 2014)
Orientările strategice naționale pentru dezvoltarea durabilă a zonei montane defavorizate 2014 - 2020 (aprobate prin memorandum)	2014	Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale	Cadru legal cuprinzător
Legea Muntelui nr.197/2018	2018	Parlamentul României	Planificare strategică Reglementează metodele de protecție și dezvoltare durabilă și incluzivă a zonei montane, în contextul dezavantajelor

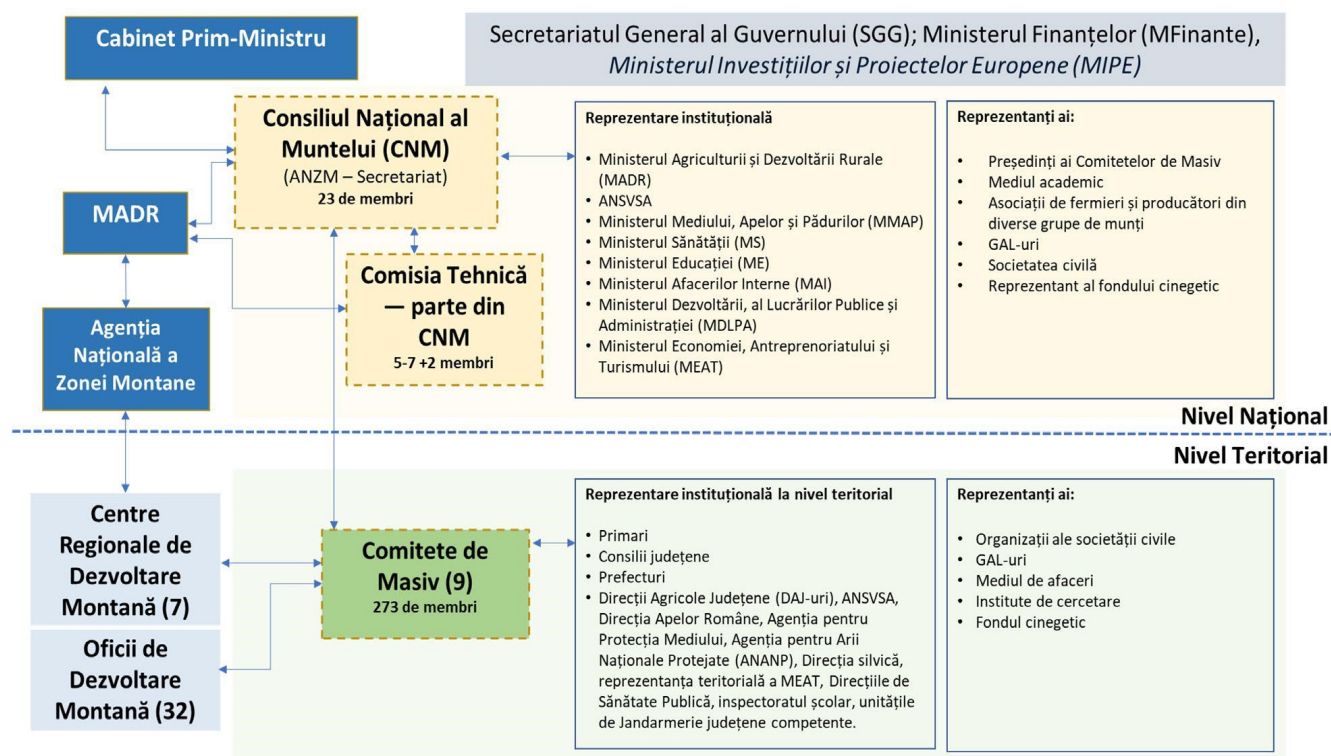
			structurale cu care se confruntă. Provocările specifice zonei montane evidențiate de lege includ exodul populației tinere, distanțele mari față de centrele decizionale și administrative și izolarea de infrastructurile de transport și comunicații și piețele de capital. Legea urmărește reducerea decalajului economic și de dezvoltare a zonelor montane, precum și dezvoltarea infrastructurii tehnice și de construcție, racordarea la rețelele de energie și gaze și accesul la rețelele de internet. Legea include și măsuri pentru facilitarea accesului la educație și prevenirea riscurilor naturale. În ceea ce privește dezvoltarea activității agricole, se propune o viziune unitară în concordanță cu strategiile sectoriale existente. În sectoarele non-agricole, Legea Muntelui menționează sprijinirea turismului, agroturismului și ecoturismului, precum și promovarea activităților meșteșugărești. Legea contribuie la dezvoltarea practicilor agricole prietenoase cu mediul, la protecția patrimoniului și a culturii montane, precum și la educația, cercetarea și formarea profesională în zona montană. Prin prezenta lege se aprobă <i>Programul de încurajare a activităților din zona montană</i>, pentru care se alocă 1 miliard de euro pe o perioadă de 10 ani de la intrarea în vigoare a prezentei legi, de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale.
Hotărârea nr.1036/2018	2018	Guvernul României	Reorganizarea Agenției Naționale a Zonei Montane (ANZM)
Ordinul comun MADR și MDRAP nr. 97/1332/2019	2019	Guvernul României	Delimitarea zonei montane pentru contexte de politică națională (948 UAT-uri)
Legile nr.: 34/2018, 296/2018, 330/2018, 331/2018, 332/2018, 333/2018 și 334/2018.	2018-2022	Parlamentul României	Operațional: cadru legal pentru programele de investiții administrate de ANZM
PS PAC 2023-2027 (Decizia C(2022)8783/07.12.2022)	2023	Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale	Prin intervenția DR-09 - Zone afectate de constrângeri naturale - Zona Montană (ANC-ZM) se sprijină financiar utilizarea terenurilor agricole situate în zone unde producția agricolă este afectată de condițiile climatice și de relief din cauza caracteristicilor de altitudine și pantă din zonele montane (art. 32 (2) al Regulamentului (UE) nr. 1305/2013). Astfel, delimitarea zonelor montane (ANC ZM) a fost realizată pentru PNDR 2007 - 2013 pe baza îndeplinirii unuia dintre următoarele criterii identificate în Sistemul Integrat de Administrare și Control, astfel:

			✓ altitudinea medie la nivelul LAU2 (comune/orașe, municipii) ≥ 600 m sau ✓ altitudinea medie la nivelul LAU2 între 400 și 600 m și panta medie $\geq 15\%$. Întrucât criteriile pentru desemnarea zonelor montane nu au fost modificate față de precedenta perioadă de programare 2014-2022, lista localităților încadrate în zona montană în perioada de programare 2023-2027 nu a suferit modificări, limitele UAT fiind date de limitele blocurilor fizice atribuite UAT. (658 UAT-uri)
--	--	--	---

3.2 Cadrul instituțional al zonei montane

Legea nr. 197/2018 a muntelui stabilește o structură instituțională reînnoită, fiind definită o arhitectura instituțională care implică funcționarea a două organisme consultative la nivel național (Consiliul Național al Muntelui) și la nivel de masiv (Comitetele de masiv). Prin aceste organisme, coordonarea instituțională între ministerele sectoriale și a structurilor teritoriale ale acestora și cu părțile interesate din teritoriu urmează să aibă loc în jurul priorităților de dezvoltare pentru zona montană.

Fig. nr. 3 Cadrul instituțional al politicii montane în România

i. **Consiliul Național al Muntelui (CNM)** - este o entitate consultativă, formată din 23 de membri, care asigură cooperarea între Guvern și reprezentanții zonei montane, pentru implementarea strategiilor și politicilor specifice acesteia. Componenta CNM este aprobată prin decizia Primului Ministru al României și acoperă o gamă largă de părți interesate. Componenta CNM este prevăzută în HG nr.332/2019 cu modificările și completările ulterioare;

CNM mai cuprinde o Comisie Tehnică, președintele acesteia fiind ministrul agriculturii și dezvoltării rurale. Această comisie tehnică, căreia Consiliul îi poate delega parțial competențe, asigură

continuitatea lucrărilor între două ședințe, întocmește programul de lucru al ședințelor CNM, le organizează, întocmește rapoarte asupra activității sale și le transmite CNM.

Instituțiile publice centrale sectoriale și tematice reprezentate în CNM includ:

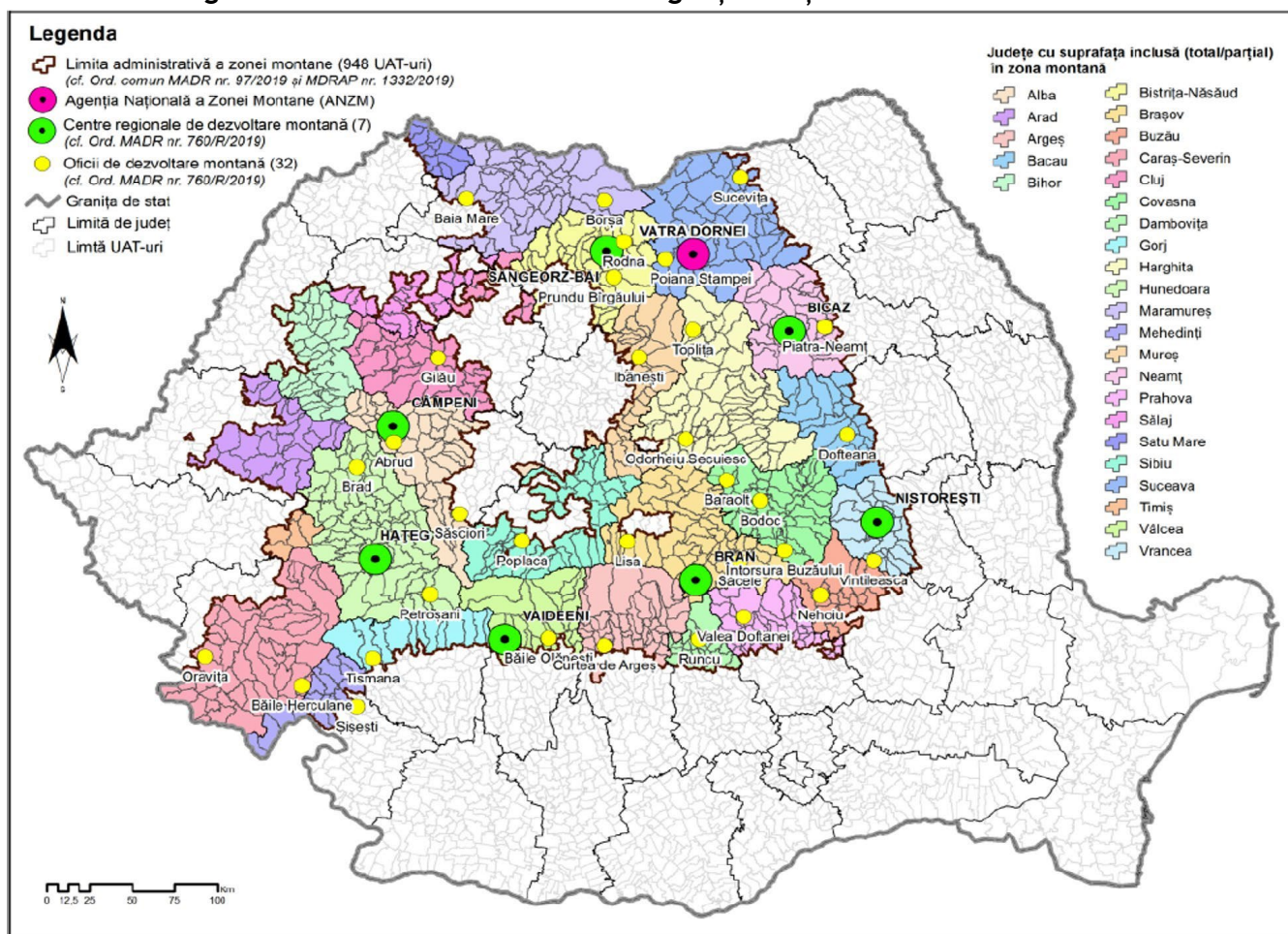
- **Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale (MADR)** - este responsabil pentru legislația generală în conformitate cu Politica Agricolă Comună, programele naționale de sprijin, gestionarea Fondului european agricol pentru dezvoltare rurală și supravegherea programelor de dezvoltare rurală;
- **Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației (MDLPA)** - realizează politici guvernamentale în domeniile dezvoltării regionale, dezvoltării și coeziunii teritoriale, cooperării transfrontaliere, transnaționale și interregionale, amenajării teritoriului, urbanismului și arhitecturii, locuințelor, managementului și dezvoltării imobiliare și urbanistice, lucrărilor publice și construcțiilor. În aceste domenii, ministerul gestionează mai multe programe finanțate din fonduri europene și naționale.
- **Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului (MEDAT)** - aplică strategia și programele în următoarele domenii: economie, politici industriale, competitivitate, industria de apărare, resurse minerale neenergetice, dezvoltare durabilă, proprietate intelectuală, invenții și mărci, protecția consumatorilor, infrastructura calității și supravegherea pieței și alte domenii conexe, în concordanță cu cerințele economiei de piață și stimulând inițiativa operatorilor economici.
- **Ministerul Educației și Cercetării (ME)** - are rolul de sinteză și coordonare în domeniul educației, formării profesionale și cercetării științifice universitare, și proiectează și implementează strategii naționale în domeniul educației, formării profesionale și cercetării științifice universitare.
- **Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor (MMAP)** - derulează politici la nivel național în domeniile protecției mediului, economiei verzi, biodiversității, ariilor naturale protejate, schimbărilor climatice cu privire la toate sectoarele și subsectoarele pe care le administrează, elaborează strategiile și reglementările specifice de dezvoltare și armonizare a acestor activități în cadrul politicii generale a guvernului, asigură și coordonează aplicarea strategiei Guvernului în domeniile sale de competență, îndeplinind rolul de autoritate de stat, de sinteză, coordonare, reglementare, monitorizare, inspecție și control în aceste domenii.
- **MMAP** este semnatar, în numele României, al **Convenției Carpatice**, care stabilește cadrul pentru protecția și dezvoltarea durabilă a zonei Carpatice, de care aparține zona montană a României. Convenția susține conservarea bunurilor naturale și culturale unice ale Carpaților și oferă o abordare integrată, care acoperă domenii precum managementul resurselor funciare, agricultura durabilă, conservarea biodiversității și moștenirea culturală. Prin protocoalele sale derivate, convenția oferă, de asemenea, linii directe privind turismul durabil și gestionarea apei. Convenția a fost adoptată în 2003 de șapte state și este singurul mecanism de guvernare pe mai multe niveluri pentru întreaga zonă și oferă un cadru de cooperare și coordonare a politicilor multisectoriale, o platformă pentru strategii comune de dezvoltare și un forum de dialog între toate părțile interesate relevante, de la nivel local până la UE și ONU.
- **Ministerul Sănătății (MS)** - este responsabil de reglementarea, evaluarea și monitorizarea problemelor de sănătate din România. Elaborează politici, strategii și programe de acțiune în domeniul sănătății populației, în conformitate cu programul de guvernare, coordonează și controlează implementarea politicilor, strategiilor și programelor în domeniul sănătății populației, la nivel național, regional și local - supraveghează implementarea strategiei naționale de sănătate a țării.
- **Autoritatea Națională Sanitară Veterinară și pentru Siguranța Alimentelor (ANSVSA)** este organ de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea Guvernului cu funcții de reglementare în domeniul sanitar și al siguranței alimentelor.

ii. **Comitetele de masiv (CM)** - aceste organisme consultative funcționează pentru fiecare dintre grupele de munți prevăzute în Anexa la Legea Muntelui nr. 197/2018, nu au personalitate juridică și au rol consultativ. Comitetele de Masiv exercită atribuții și responsabilități pe termen de patru ani. Comitetele de masiv cuprind în total 273 de membri, fiecare CM fiind compus dintr-o gamă largă de părți interesate, conform HG nr. 332/2019 cu modificările și completările ulterioare, reflectând în mare măsură componența CNM. Membrii comitetelor de masiv se desemnează și aprobă de către directorul general al ANZM.

iii. **Agencia Națională a Zonei Montane (ANZM)** - este un organ de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea MADR, finanțat integral de la bugetul de stat. Două acte legislative principale stau la baza funcționării ANZM: HG nr. 1036/2018 pentru reorganizarea Agenției zonei montane, precum și pentru stabilirea măsurilor privind centrele regionale și oficiile de dezvoltare montană și Legea Muntelui (Legea nr. 197/2018). Aceste acte normative prevăd rolul principal al ANZM în elaborarea și implementarea strategiei și politicilor guvernului în domeniul dezvoltării și protecției zonei montane din România.

La nivel teritorial, ANZM este reprezentată de structuri teritoriale, organizate în șapte Centre regionale de dezvoltare montană (CRDM) și 32 de Oficii de dezvoltare montană (ODM) (a se vedea Figura 4).

Fig nr.4 - Structurile teritoriale ale Agenției Naționale a Zonei Montane

Sursă: <https://azm.gov.ro/despre-anzm/structuri-teritoriale>

Există oportunități importante de consolidare a cadrului instituțional al politicii montane actuale, pentru a spori eficacitatea acestuia în sprijinirea dezvoltării integrate a zonei montane a României.

CAPITOLUL 4. DESCRIEREA SITUAȚIEI ACTUALE

Multe zone rurale montane și orașe mici sunt afectate de niveluri de trai stagnante, acces limitat la educație de calitate, asistență medicală, salubritate, locuințe și servicii de mobilitate, de oportunități economice limitate și dependență continuă de agricultura cu randament scăzut, emigrare și îmbătrânire, izolarea socială, sărăcie, și degradarea resurselor. Confruntată cu aceste provocări de lungă durată, zona montană este slab poziționată pentru a acționa, atât în ceea ce privește amenințările emergente, cum ar fi cele legate de schimbările climatice și de mediu la nivel mondial și șocurile sociale și economice, dar și în privința oportunităților, cum ar fi cele legate de digitalizare, transformare economică și furnizarea de bunuri publice în beneficiul populațiilor locale, naționale și globale.

Deși unele dintre provocările dezvoltării zonei montane în România nu sunt specifice teritoriului și sunt recunoscute pe scară largă, multe dintre acestea sunt deosebit de pronunțate în zona montană. De exemplu, unele provocări - cum ar fi depopularea, deficitul de infrastructură și servicii sau degradarea terenurilor - sunt întâlnite și în regiunile rurale și mai puțin populate din alte părți ale țării sau sunt simptome ale unor probleme naționale mai largi. Împreună cu constrângerile geografice naturale preexistente, acestea se manifestă mai pregnant în zona montană. Altele, cum ar fi disparitățile de venituri, preponderența fermelor mici, cu productivitate scăzută, cu venituri mici, precum și așa-numitele deșerturi de infrastructură medicală, de educație și de transport sunt resimțite deosebit de puternic în zona montană în comparație cu alte regiuni. Nu în ultimul rând, unele dintre aceste provocări creează cercuri vicioase care îngreunează obținerea de beneficii pentru comunitățile locale din zona montană și pentru mediu.

Între timp, riscurile, oportunitățile și presiunile emergente pot agrava și mai mult provocările existente. De exemplu, se așteaptă ca schimbările climatice și de mediu să afecteze în mod disproporționat zona montană și în special părțile de mare altitudine ale acesteia, necesitând măsuri de adaptare la climă și o planificare și o pregătire sporite pentru dezastre. Șocurile globale și regionale recente (cum ar fi pandemia COVID-19, întreruperile lanțului de aprovizionare și războiul din Ucraina) au subliniat necesitatea de a dezvolta reziliența, în special în zonele cele mai vulnerabile. Nu în ultimul rând, accelerarea automatizării digitale și oportunitățile aferente pot afecta disponibilitatea locurilor de muncă în unele sectoare, necesitând în același timp dobândirea de noi competențe.

De asemenea, se remarcă faptul că problemele zonei montane se regăsesc atât în punctele sale slabe, cât și în punctele sale forte, în măsura în care acestea din urmă constituie oportunități ratate. Zona montană este bogat înzestrată cu bunuri naturale și culturale, și găzduiește o parte considerabilă a populației României. Se poate presupune că aceste avantaje ar putea fi mai bine valorificate în slujba populației montane contemporane, prin susținerea eforturilor de diversificare a economiei montane, prin consolidarea furnizării de servicii și atragerea locuitorilor mai tineri și de vârstă activă, punând astfel în mișcare un ciclu de revitalizare.

Strategia pleacă de la ideea că promovarea bunăstării comunităților montane și a mediului necesită identificarea câtorva pârghii critice de acțiune care pot inversa unele dintre tendințele negative actuale și pot da startul unei schimbări transformăionale în direcția sustenabilității.

Au fost identificate cinci domenii de provocări relevante:

- Declinul demografic și niveluri de trai scăzute;
- Izolare și conectivitate: calitatea limitată a serviciilor publice și private în comunitățile din zona montană;
- Lipsa competitivității economice și provocările sectoriale;
- Presiunea asupra resurselor naturale și riscurile de mediu viitoare;
- Capacități instituționale reduse de acces la finanțare și serviciile comunităților montane.

4.1 Domeniul de provocare 1: Declinul demografic și niveluri de trai scăzute

Declinul demografic - îmbătrânirea populației, emigrarea, pierderea disproporționată a persoanelor tinere și educate sunt provocări de bază cu care se confruntă zona montană a României.

Populația României este în scădere de peste trei decenii din cauza unei combinații de declin natural și emigrare. Din 1992 până în 2023, populația României a scăzut de la 23,1 milioane de locuitori la 21,9 milioane atât din cauza scăderii naturale a populației, cât și din cauza emigrației nete. Între 2010 și 2021, emigrarea populației a reprezentat mai mult de 75% din declin, ceea ce a afectat puternic disponibilitatea forței de muncă. Prognozele Institutului Național de Statistică (INS) indică faptul că scăderea populației va continua, coborând la sub 18 milioane în 2030³.

Scăderea populației în UAT montane a fost mai rapidă decât în restul țării, deși nu a fost distribuită uniform în interiorul zonei montane. În perioada 1992-2021, populația de la munte a scăzut cu o rată de aproape trei ori mai mare decât cea din zonele joase. În perioada 2011-2021, toate cele nouă grupe de munți au înregistrat o scădere a populației, cu o rată de creștere negativă cuprinsă între 1-11%. Grupele montane Banatul și Poiana Ruscă, Retezat Godeanu și Bucegi au avut cele mai mari scăderi, cu o scădere a populației de 10%, 8,6% și, respectiv, 7,8%. Cea mai mică scădere este în grupele Apuseni și Parâng.

Cauzele emigrării reflectă o căutare a oportunităților economice și a unei calități mai ridicate a vieții. Analizele tiparelor de migrație arată că principala motivație care stă la baza migrației populației este căutarea mai multor oportunități economice. consultările cu părțile interesate scot în evidență și alte aspecte calitative care îi determină pe oameni, și în special pe tineri, să părăsească zona montană, cum ar fi: niveluri de trai scăzute în ceea ce privește infrastructura și viața comunitară, disparități în accesul la servicii de sănătate și educație și o pierdere a interesului pentru desfășurarea activităților agricole tradiționale și cu venituri reduse.

Depopularea subminează dezvoltarea infrastructurii și a serviciilor publice. Densitatea mai scăzută a populației este asociată cu randamente mai mici ale investițiilor în infrastructura și serviciile publice, iar sub anumite praguri, aceste randamente pot fi disuasive.

Exodul generațiilor tinere alimentează izolarea socială și fragilitatea și amenință conservarea peisajelor culturale și ecologice- tradițiile și identitatea zonei montane sunt văzute ca fiind amenințate, așa cum este ilustrat de sondajul și consultările în cadrul cărora părțile interesate au solicitat programe speciale pentru susținerea patrimoniului cultural. Abandonarea terenurilor agricole are și consecințe asupra peisajului ecologic, afectând biodiversitatea pajiștilor. Având în vedere toate cele de mai sus, tânără generație pare să joace un rol critic în revitalizarea zonei montane.

Circumstanțele descrise anterior perpetuează un ciclu de stagnare economică, emigrare și calitate scăzută a vieții.

Niveluri de trai scăzute în zona montană: venituri, dezvoltare umană locală și sărăcie

Venitul pe cap de locuitor al României⁴ este sub media UE, iar zona montană este, în medie, în urmă față de restul țării. Începând cu 2018, VNB pe cap de locuitor în zona montană a fost cu 27% mai mic decât media națională. Venitul mediu în zonele urbane montane în 2018 a fost cu 30% mai mic decât în zonele urbane din zona de câmpie (cu excepția Municipiului București; în timp ce venitul mediu în zonele rurale de munte a fost cu 21,6% mai mic decât în zonele rurale din zona de câmpie. (Sursa: estimări ale Băncii Mondiale)

Indicele venitului pe cap de locuitor arată că nivelurile de trai ale UAT montane nu ajung din urmă UAT din zona de câmpie. Analiza bazată pe creșterea vânzărilor reale pe cap de locuitor (un indicator

³ Aceste cifre se referă la "populația după domiciliu", i.e. la adresa declarată ca domiciliu principal. Mulți cetățeni români care trăiesc în străinătate își declară totuși domiciliul în România, chiar dacă reședința fiscală se află în altă țară. Acest document folosește acest indicator deoarece este cel la care sunt disponibile date la nivel de UAT. Cu toate acestea, indicatorul "populația după domiciliu" oferă o imagine mai realistă a situației din teren, cu un total de doar 19,1 milioane de locuitori care trăiesc *de facto* în România în 2023. Pentru compararea cotelor între diviziunile rural/urban și munte/câmpie, "populația după domiciliu" este încă utilă, dar trebuie remarcat faptul că cifrele absolute de locuitori din zonele montane sunt în realitate chiar mai mici decât cele prezentate aici.

⁴ Dacă nu se specifică altfel, venitul pe cap de locuitor este exprimat ca VNB pe cap de locuitor.

al venitului pe cap de locuitor) în perioada 2014-2021 arată că, în ciuda ratelor de creștere doar puțin mai mari a vânzărilor reale pe cap de locuitor în zonele de câmpie, diferența absolută dintre vânzările pe cap de locuitor în UAT de câmpie și munte (atât în zonele rurale, cât și în cele urbane) continuă să crească substanțial. Între 2014 și 2021, vânzările pe cap de locuitor în zonele urbane montane au crescut cu 4,92% pe an, în timp ce vânzările pe cap de locuitor în zonele urbane de câmpie au crescut cu 5,19% pe an. În ciuda acestei aparent mici diferențe în ratele de creștere, diferența de vânzări pe cap de locuitor munte-câmpie a crescut cu 47% (de la 22,4 la 36,9 mii lei) între 2014 și 2021.

În zona montană, veniturile din zonele rurale sunt considerabil mai mici decât cele urbane, dar există diferențe importante între grupele de munți - ponderea venitului rural în veniturile urbane variază în funcție de grupele montane, variind de la 19% la 50%. Cele mai mici diferențe de venituri urban-rural sunt în grupa Parâng (50% din venitul urban), în timp ce cele mai mari sunt în grupa Nordică (19% din venitul urban) și Bucegi (21%).

Domeniul de provocare 1: probleme, cauze, consecințe

Probleme cheie	Cauze esențiale	Consecințele potențiale
- Declin demografic, dominat de emigrare - Venituri mai mici în zona montană - Nivel de trai mai scăzut în zonele montane	- Oportunități economice profitabile limitate, dependență excesivă de agricultura cu productivitate scăzută și alte activități informale - Lipsa abilităților de a începe propriile inițiative - Număr scăzut de profesioniști calificați în sectoare precum educația și sănătatea - Zone cu densitate redusă - Dezvoltare concentrată pe mediul urban	» Lipsa forței de muncă calificate/recrutabile » Pierderea dinamismului economic și lipsa inițiativelor antreprenoriale » Scăderea atractivității zonei montane » Abandonarea terenurilor și deteriorarea ecologică » Riscuri pentru sănătate și abandon școlar » Izolarea socială și fragilitatea » Pierderea tradițiilor, a moștenirii culturale și a diversității alimentelor » Poluare

4.2 Domeniul de provocare 2: Izolare și conectivitate: calitate limitată a serviciilor publice și private în comunitățile din zona montană

Zona montană, în special partea sa rurală, se confruntă cu deficite în ceea ce privește calitatea și disponibilitatea serviciilor sociale de bază, cum ar fi asistența medicală și educația, precum și în ceea ce privește conectarea la utilități și accesibilitatea energiei termice. Accesul la școli, din cauza așezărilor dispersate în zonele montane, este perceput ca fiind deosebit de problematic. Mai mult, atragerea și păstrarea personalului calificat reprezintă o provocare atât în sectorul educației, cât și al asistenței medicale, iar locuitorii din mediul rural trebuie adesea să călătorească în orașele mici și mari din apropiere pentru a avea acces la aceste servicii de bază. Condițiile de locuire și accesul la utilități din zona montană sunt inferioare celor de la nivel național, dar există un decalaj mare între UAT-urile urbane și cele rurale. Costurile legate de consumul de energie sunt însă mari în zona montană, atât din cauza disponibilității reduse a încălzirii centralizate, cât și din cauza climatelor în general mai reci la altitudini mai mari. Nu în ultimul rând, există diferențe foarte mari între județe și grupe de munți, care necesită soluții personalizate.

Servicii publice, facilități și infrastructură

Zona montană se confruntă cu deficite critice în disponibilitatea, accesibilitatea și calitatea infrastructurii și a serviciilor publice. Aceste deficite se referă în special la serviciile și facilitățile

sociale precum sănătatea, educația, asistența socială, serviciile de urgență, locuințe, energie, alimentare cu apă, canalizare și gestionarea deșeurilor, infrastructura și serviciile de transport, mobilitate și conectivitate digitală.

Zona montană se confruntă în general cu o penurie de servicii și furnizori de asistență medicală. Începând cu 2020, numărul de cabinete medicale de familie, spitale sau clinici pe cap de locuitor a fost similar în zona montană și în zonele de câmpie. Cu toate acestea, zona montană avea cu o treime mai puțini medici pe cap de locuitor decât zonele joase, ceea ce sugerează dificultăți în atragerea unui număr suficient de profesioniști calificați. În plus, zona montană a avut aproximativ jumătate din densitatea spațială a spitalelor/clinicilor din zonele de câmpie (1,55 unități față de 3,2 unități la 1.000 km² în 2020), ceea ce, în unele cazuri, se poate traduce în distanțe mai mari de călătorie. Zonele rurale au un număr deosebit de scăzut de furnizori, fie în zona montană, fie în zonele de câmpie. Dintre grupele de munți, cel mai mic număr de medici de familie la 1.000 de locuitori se înregistrează în grupa Nordică și grupa Sudică (0,412, respectiv 0,436).

În zona montană, barierele în calea dezvoltării serviciilor de sănătate reflectă atât circumstanțele naționale, cât și cele specifice munților. Cheltuielile publice pentru sănătate au fost mai mici, pe cap de locuitor, în zona montană decât în alte zone (54,47 RON față de 66,47 RON în zona de câmpie). **Atât accesul la educație, cât și calitatea educației sunt problematice în zona montană.** Accesul la școală este restricționat de natura dispersată a așezărilor montane, așa cum este ilustrat și de sondajul părților interesate, unde serviciile de transport școlar au fost clasate ca fiind al doilea cel mai important tip de infrastructură necesară. Alte provocări cu care se confruntă sistemul de învățământ din zona montană includ: calitatea dotărilor, recrutarea și calificarea cadrelor didactice în învățământul primar și gimnazial, ratele abandonului școlar gimnazial, costurile neoficiale ridicate pentru părinți, accesul la programe de educație timpurie, disponibilitatea liceelor și a programelor vocaționale în zonele rurale, precum și nivelurile de finanțare. Este de remarcat faptul că, între 2013 și 2021, ocuparea forței de muncă în zona montană a scăzut cu 13% în educație și cu 6% în administrația publică.⁵

Multe gospodării rurale din România, inclusiv din zona montană, nu au conexiuni la utilitățile de apă și canalizare de care se bucură mare parte din gospodăriile rurale din UE.⁶ În 2020, doar 72,4% dintre locuitorii din România erau conectați la rețelele publice de distribuție a apei, comparativ cu aproape 96% în UE; iar doar 56% erau conectați la rețele publice de canalizare (RO-INS 2021a). Datele la nivel de județ arată variații mari între regiuni, cu intervale cuprinse între 39,1% și 98,8% în ceea ce privește conectivitatea pentru apă și între 28,8% și 86,2% pentru canalizare⁷ (RO-INS 2021).

Infrastructura de apă și canalizare suboptimă are ramificații sociale, de mediu și de reziliență- în cazul unor gospodării rurale și izolate ar putea fi nevoite să fie parcurse distanțe lungi pentru a avea acces la sursele de apă, ceea ce consumă timp și poate fi solicitant din punct de vedere fizic. Presiunile viitoare asupra resurselor de apă, cauzate de schimbările climatice și creșterea frecvenței secetelor, ar putea reduce disponibilitatea apei din fântânile private sau ar putea necesita raționalizarea prin intermediul sistemelor publice. În ceea ce privește canalizarea, deversarea apelor uzate menajere neepurate reprezintă o amenințare pentru poluarea apelor de suprafață și afectează negativ ecosistemele acvatice atât în zona montană, cât și în aval, până la Marea Neagră.

În toată România, gospodăriile rurale se confruntă cu costuri mai mari cu energia termică decât cele urbane, chiar dacă veniturile lor sunt mai mici. În 2020, cheltuielile medii lunare pentru achiziționarea combustibililor solizi au fost de 137 RON pentru gospodăriile rurale, față de 21 RON pentru gospodăriile urbane. În zona montană, se estimează că aproximativ 48% din populație se bazează pe lemne drept combustibil primar pentru încălzire, din care 90% se recoltează din zona

⁵ În acest context, România a avut cel mai scăzut nivel de studii terțiare din UE și a fost ultima pe indicele EU DESI al competențelor digitale în 2022 (CE 2023). În special, România s-a clasat pe ultimul loc în UE în ceea ce privește învățământul terțiar pentru tinerii cu vârste între 25 și 34 de ani (23%, aproximativ jumătate din obiectivul UE 2020).

⁶ În schimb, cel puțin 98% din gospodăriile rurale atât din zona montană, cât și din zonele de câmpie aveau energie electrică. Acestea fiind spuse, unele gospodării situate la distanță nu sunt electrificate. În județul Alba, de exemplu, 495 de gospodării din 28 de localități au fost afectate începând cu 2017. (ESPON 2020, p. 12).

⁷ Gamele se referă la cele 27 de județe care au UAT-uri în zona montană.

montană (RO-INS). Având în vedere climatul mai rece din zona montană în comparație cu zonele de câmpie, costurile pentru combustibili și întreținerea sistemelor individuale de încălzire pot reprezenta o povară semnificativă pentru familiile cu venituri mici, în ciuda faptului că asistența socială la nivel de țară pentru combustibilii solizi a crescut între 2010 și 2020. Zona montană prezintă provocări unice pentru dezvoltarea infrastructurii energetice datorită terenului accidentat, condițiilor meteorologice extreme și densității scăzute a populației.

Infrastructura de transport și servicii de transport public

Densitatea rutieră și feroviară în România este mai mică decât în alte state membre UE, iar la rândul său, densitatea infrastructurii în zona montană este mai scăzută decât în zonele joase. Densitatea drumurilor din zona montană este în urma restului României, fiind de aproximativ 75% din valoarea densității din zona de câmpie. În zonele urbane de munte, densitatea drumurilor este de aproximativ 63% din densitatea drumurilor din zonele urbane de câmpie (excluzând Bucureștiul). În timp ce aceste diferențe sunt parțial explicate de topografie, valorile menționate sugerează că decalajul de densitate rutieră dintre zona montană și restul țării este mai pregnant în orașele mari și mici. Mai important, aproape jumătate din toate UAT-urile montane, reprezentând aproximativ 25% din populația zonei montane, nu sunt conectate la un drum național și 7 UAT-uri nu sunt conectate la un drum județean, ceea ce indică un grad ridicat de izolare. Dintre grupele de munți, grupa Sudică are cea mai mare concentrație de UAT fără acces la un drum național (51%), urmată de grupa Nordică (49%). O situație similară este evidentă și în cazul legăturilor feroviare. În general, densitatea feroviară în zona montană este de aproximativ 57% față de cea din zonele de câmpie, iar în comunele rurale aproximativ 60% față de cea din zonele de câmpie.

O altă componentă cheie a mobilității este transportul public, care, în zona montană, este foarte limitat și este în declin. Lipsa serviciilor de transport public a exacerbat izolarea multor comunități rurale din zona montană. În 2020, numărul de vehicule de transport public pe kilometru pătrat în aceste regiuni a fost sub media națională, o deficiență resimțită în toate grupele montane. În centrele urbane, unde transportul public este, în general, concentrat, s-a înregistrat un declin îngrijorător. Numărul vehiculelor de transport public înmatriculate în orașele montane a scăzut cu 10% în ultimul deceniu. Acest acces în scădere arată că este din ce în ce mai dificil chiar și pentru cei care trăiesc în zone urbane relativ bine conectate să călătorească, limitându-le oportunitățile socio-economice.

În lipsa unor conexiuni fiabile cu autobuzul, locuitorii din zona montană depind de mașinile private, a căror achiziție și întreținere este costisitoare și reprezintă o povară suplimentară asupra veniturilor deja mici. În special pentru rezidenții cei mai vulnerabili, această situație crește riscul acestora de izolare și le reduce drastic accesul la serviciile critice din orașele din apropiere. Mobilitatea tinerilor rezidenți și a celor fără permis de conducere este, la rândul său, redusă, expunându-i totodată la riscuri pentru siguranța personală asociate cu autostopul și partajarea informală a mașinii.

Accesul la serviciile digitale - în general, infrastructura digitală din România este destul de dezvoltată, oferind niveluri ridicate de acces la internet, printre cele mai înalte din Uniunea Europeană, precum și calitate înaltă a traficului de date și a serviciilor. Între anii 2011 și 2023, procentul gospodăriilor cu acces la internet⁸ s-a dublat, ajungând la 89,41% (Eurostat 2023). Infrastructura de bandă largă fixă din România a fost modernizată progresiv ajungând într-un stadiu avansat și este completată de tehnologii de bandă largă mobilă, iar recent de servicii prin satelit. Traficul de date și calitatea serviciilor sunt ridicate, situând România pe locul 11 la nivel mondial în ceea ce privește vitezele medii ale internetului fix (din martie 2022).

Există diferențe moderate între zonele rurale și urbane ale României în ceea ce privește conexiunea fixă în bandă largă, dar diferențe mai substanțiale în viteza conexiunii în bandă largă. În 2020, peste 90% dintre gospodăriile urbane aveau conexiuni în bandă largă, în timp ce aproximativ 75% din gospodăriile rurale erau conectate. Cu toate acestea, în timp ce peste 90% din populația orașelor avea viteze de conectare care depășeau 100 Mbps, mai puțin de 20% din populația zonelor rurale avea astfel

⁸ Comisia Europeană. 2023. Raport de țară privind deceniul digital din 2023: România.

de viteze de conectare (Comisia Europeană 2022). Când vine vorba de bandă largă mobilă, totuși, există mai puține disparități, ceea ce înseamnă că doar câteva zone montane rămân neacoperite.

Pe lângă veniturile și componența familiei, există și alți factori care par a fi corelați cu nivelul conexiunii la internet. Analizele au arătat o corelație puternică între conectivitatea rutieră și penetrarea internetului, moderată de factori precum venitul și caracteristicile demografice (Banca Mondială 2023l). Alți factori care afectează ratele de conectivitate la internet includ: (i) tehnologia utilizată pentru accesul la internet și (ii) specializarea economică a UAT. De exemplu, în zonele îndepărtate, conexiunile la internet mobil (fie numai prin telefon mobil, fie prin utilizarea punctelor de acces „fix-mobil”) pot fi preferate din punct de vedere tehnologic față de infrastructura costisitoare de internet fixă. În mod similar, localitățile specializate în activități forestiere și agricole pot avea o acoperire de internet mai mică decât cele axate pe turism.

Infrastructura fizică necesară realizării digitalizării serviciilor publice și de afaceri în zona montană există. Totuși, digitalizarea serviciilor în România rămâne scăzută, situându-se cu mult sub media UE. În 2022, doar 24% dintre utilizatorii de internet au accesat servicii de e-guvernare, comparativ cu 74% în medie în UE. Mai mult, România a obținut scoruri slabe la Indicele societății și economiei digitale (DESI) al UE 2023 atât pentru disponibilitatea serviciilor publice digitale pentru cetățeni (48 din 100 față de media UE 77 din 100), cât și pentru întreprinderi (45 din 100 față de 84 din 100 media UE).⁹

O problemă importantă care limitează digitalizarea este lipsa generală de competențe digitale. Nivelul de competențe digitale atât al afacerilor, cât și al populației din România rămâne cu mult sub cel al altor țări. De exemplu, în 2023, doar jumătate dintre IMM-urile din România aveau cel puțin un nivel de bază de intensitate digitală, în timp ce nivelul mediu în UE era de 70%. Mai mult, doar 28% dintre oamenii din România aveau cel puțin competențe digitale de bază, sub media UE de 54% și ținta UE de 80%. România are, de asemenea, puțini specialiști TIC. Doar 2,8% din totalul de angajați se află în sectorul IT, sub media UE de 4,6%. În România ponderea absolvenților TIC este de 6,9%, fiind printre cele mai mari din UE - problema este utilizarea scăzută și incapacitatea de a reține talentul TIC în țară.¹⁰

Domeniul de provocare 2: probleme, cauze, consecințe

Probleme cheie	Cauze esențiale	Consecințe potențiale
• Acces mai scăzut în zona montană la educație și servicii medicale • Accesul la utilitățile publice, deși nu este mai scăzut decât în zonele de câmpie, este sub media din statele membre ale UE • Izolarea și mobilitatea limitată a rezidenților din părțile slab populate ale zonei montane din cauza densității limitate a transportului (rutier, feroviar, cablu, aerian) și a serviciilor (transport public, partajare mașină)	• Dificultăți în atragerea profesioniștilor instruiți în zonele montane, din cauza nivelului scăzut de trai • Acces limitat la asistență medicală • „Rentabilitatea” scăzută a investițiilor în infrastructura și serviciile publice (de exemplu, sănătate, educație) din cauza densității scăzute și în scădere a populației • Lipsa de viziune pentru soluții alternative de mobilitate (cu cerințe scăzute de infrastructură fizică) • Provocări geografice și de teren • Abilități digitale scăzute ale întreprinderilor și ale populației	» Condiții de viață neatractive » Oportunități profesionale/economice limitate și potențial de câștig redus » Izolarea socială și sănătatea suboptimă » Interes limitat pentru întreprinderi de a investi în zona montană

⁹ Comisia Europeană. 2023. Raport de țară privind deceniul digital din 2023: România.

¹⁰ Comisia Europeană. 2023. Raport de țară privind deceniul digital din 2023: România.

• Acces economic limitat la serviciile digitale	• Inaccesibilitatea internetului pentru unele grupuri	
---	---	--

4.3 Domeniul de provocare 3: Lipsa competitivității economice și provocările sectoriale

Modelul de dezvoltare economică din România a acționat și în sensul scăderii competitivității zonelor montane. Dezvoltarea economică în România a fost extrem de inegală, reflectând dependența istorică de un model de dezvoltare bazat pe „poli de creștere”. La fel ca în restul țării, și în zona montană se conturează acest model al polilor de creștere. Cluj-Napoca, Brașov și alte aglomerări urbane se numără printre zonele urbane cu venituri mai mari ale țării. În cadrul zonei montane, apropierea geografică de un oraș (mai mare de 30.000 de locuitori) și o bună conectivitate rutieră generează o creștere economică mai mare pentru zonele periferice. Creșterea medie a vânzărilor reale în 833 de UAT-uri montane, între 2014 și 2021, a fost corelată pozitiv cu gradul de conectivitate a UAT-urilor montane la orașe. Mai mult, numărul de UAT-uri cu creștere negativă a crescut pe măsură ce conectivitatea a scăzut (Banca Mondială 2023).

Structura extrem de neuniformă a creșterii compromise competitivitatea zonelor montane, conducând la venituri mai mici și îngreunează atragerea resurselor de muncă cantitative și calitative necesare creșterii veniturilor. Venitul pe cap de locuitor în zona montană a fost de aproximativ 73% din media țării (fără București). În județele montane din România, ocuparea forței de muncă a scăzut cu o rată de aproximativ 1,6% pe an din 2012. Cu o economie a județului montan în creștere cu o rată de 2,8% pe an (2012-2020), scăderea ocupării forței de muncă, în special a celor tineri și educați, se va dovedi a fi un impediment în calea creșterii economice de înaltă calitate. Creșterea viitoare a ocupațiilor cu salarii mai mari depinde de construirea și menținerea unei forțe de muncă educate și calificate prin creșterea calității educației și stoparea emigrației.

Provocări sectoriale: agricultură, silvicultură și turism

Agricultura, silvicultura și turismul sunt sectoare deosebit de importante pentru zonele rurale ale zonei montane. Între 2012-2019, aproximativ un sfert din locurile de muncă din zona montană au fost în agricultură și silvicultură. În 2020, 41% din exploatațile agricole ale României (1,15 milioane) erau situate în județe montane, cultivând 26% din totalul terenurilor agricole utilizate ale țării (Banca Mondială 2023h). Sectorul forestier și de prelucrare a lemnului din România a reprezentat 4,5% din produsul intern brut (PIB) al țării în 2020 și a susținut aproape 160.000 de locuri de muncă din zona rurală, inclusiv pe cele în prelucrarea lemnului și fabricarea de mobilă, și un total de peste 330.000 de locuri de muncă, dacă sunt incluse și cele din servicii, transport și industrii conexe (PWC 2022). Turismul în zona montană este o parte mică, dar în creștere, a economiei montane și o sursă indispensabilă de venit pentru mai multe gospodării (Banca Mondială 2023f).

Agricultura - Valoarea adăugată a producției agricole (în termeni reali) a crescut cu rate modeste în comparație cu economia generală. Din anul 2000, sectorul a crescut cu o treime din rata economiei, ceea ce i-a redus contribuția la mai puțin de 5% valoare adăugată.

Agricultura este un sector vital pentru o strategie de dezvoltare a zonei montane care vizează ridicarea nivelului de trai. În primul rând, în ciuda unei scăderi generale a forței de muncă, agricultura a furnizat lucrători pentru extinderea altor sectoare (mai remunerative) din economia montană, cum

ar fi producția și serviciile. În al doilea rând, agricultura oferă venituri cu normă parțială pentru cea mai mare parte a populației rurale, atât în zonele montane, cât și în zonele de câmpie. Astfel, îmbunătățirile oportunităților oferite în agricultură au potențialul de a ajunge la majoritatea locuitorilor din mediul rural. În al treilea rând, structura exploatațiilor agricole creează condiții de sărăcie pe care nicio strategie de dezvoltare nu le poate ignora.

O problemă cheie a sectorului agricol din zona montană este mărimea fermelor - conform recensământului din 2020, peste 90% din exploatațiile din România erau sub 5 ha, iar 70% aveau sub 2 ha. În 2020, aproape jumătate din suprafața agricolă utilizată din județele montane a fost deținută în ferme sub 10 ha. În județele de câmpie, ponderea terenului deținut în astfel de ferme era de doar 24%. La polul opus, în zonele de câmpie, 60% din teren este deținut de ferme de peste 50 ha. Această pondere este puțin peste 30% în județele montane. Menținerea unei ponderi atât de mari a terenurilor în exploatații mici, care se confruntă cu constrângeri naturale, și dintre care multe funcționează la un nivel de subzistență, este un obstacol în calea dezvoltării agriculturii comerciale în zonele montane.

Cadastrul și înregistrarea funciară, al căror scop este acela de a ține o evidență a proprietății parcelei de teren, al locației, al drepturilor și restricțiilor, este vitală pentru facilitarea achiziției, închirierii sau transferului legal de teren. În medie, puțin mai mult de o treime din terenul din România este înregistrat de Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară (ANCP). În zonele montane, mai puțin de un sfert din suprafața terenului este înregistrată în cartea funciară, în timp ce ponderea terenurilor înregistrate în regiunile non-montane este de peste 40% (Banca Mondială 2023). Sistemul de Cunoștințe și Inovare în Agricultură din România (AKIS) este unul dintre cele mai slabe și mai subfinanțate din UE¹¹. AKIS-urile eficiente sunt fundamentale pentru a genera soluții adaptate nevoilor agriculturii montane. AKIS în România este slab din cauza suprafragmentării și suprapunerii rolurilor, stimulentele limitate pentru cooperare/asociere și măsurilor slabe de responsabilitate.

Planul Strategic al PAC al României (PS 2023-2027) se adresează fermelor comerciale și fermelor comerciale aspirante. Plățile pentru sprijinul veniturilor din Pilonul I din Planul Strategic PAC al României în perioada 2023-2027 sunt limitate la fermele cu o suprafață de peste 1 ha, așa cum erau în perioada anterioară a PAC. Sprijinul din Pilonul II PAC are ca scop sustinerea fermelor viabile din punct de vedere financiar și sunt limitate la exploatațiile care depășesc diferite praguri de dimensiune economică (exprimată prin valoare standard a producției).¹²

Productivitatea redusă a fermelor mici din zona montană este determinată de fragmentarea terenurilor, condițiile pedoclimatice restrictive, deficitul de forță de muncă, nivelul scăzut de mecanizare și lipsa echipamentelor adaptate specificului montan. Accesul limitat la finanțare, informații și servicii de consiliere agravează aceste constrângeri. În perioada 2010 - 2020, structura exploatațiilor din zona montană s-a modificat semnificativ, prin reducerea cu aproximativ 244.000 de unități, tendință influențată atât de procese de comasare – aliniate obiectivelor PAC privind eficientizarea – cât și de îmbătrânirea forței de muncă din agricultură. În acest context, PS PAC 2023-2027 prevede alocări distincte pentru zona montană, inclusiv în cadrul intervenției DR-30 - Sprijin pentru instalarea tinerilor fermieri, contribuind astfel la contracararea declinului demografic și a abandonului agricol în regiunile cu constrângeri naturale.

Incapabile să concureze din punct de vedere al productivității și costurilor cu agricultura comercială din zona de câmpie, multe ferme din zona montană au întâmpinat dificultăți și în competiția privind diferențierea calității. Fermele din zona montană produc mai multe tipuri de produse de mare valoare, inclusiv specialități și produse agroecologice, însă au o capacitate limitată de a monetiza această valoare. Printre motive se numără utilizarea limitată a instrumentelor de diferențiere a produselor, cum ar fi sistemele de certificare și trasabilitate, precum și nivelurilor

¹¹ Uniunea Europeană, în recenta sa revizuire a sistemului de cercetare, dezvoltare și inovare (CD&I) din România, evidențiază faptul că România are cea mai scăzută intensitate de cercetare, dezvoltare și inovare din UE (CE, Revizuire de țară 2022).

¹² În 2019, aproximativ 28% dintre ferme au accesat aceste fonduri din Pilonul 1, aproximativ aceeași pondere a fermelor cu exploatații de peste 2 ha.

scăzute de acțiuni colective pentru valorificarea produselor, adăugarea de valoare și marketing. Deși majoritatea fermelor mici montane s-ar califica pentru certificarea ecologică cu mici schimbări în practicile lor, standardul rămâne puțin adoptat din cauza costurilor prohibitive, a lipsei formelor legale adecvate - doar 2,2% din suprafața agricolă utilizată totală a zonei montane era în curs de conversie sau deja certificată ca ecologică în 2020. În schimb, exista o adoptare relativ extinsă a mențiunii de calitate facultative „produs montan”, cu 4.022 de produse utilizând denumirea la data de 10 aprilie 2024.

Lanțurile de aprovizionare montane au probleme similare în privința fermele mici, precum: a) izolarea și infrastructura limitată care adaugă costuri de vânzare a produselor; b) dimensiuni medii reduse ale cirezilor și turmelor, precum și ale cantităților produse, care îngreunează funcționarea eficientă a procesatorilor și colectorilor; și c) valoarea adăugată scăzută datorată distanțelor față de principalele piețe, dominației tot mai mari a supermarketurilor care necesită cantități mari și proporției mari de animale exportate vii, mai degrabă decât prelucrate local. (Banca Mondială 2023b). Ca urmare, multe sectoare din zona montană sunt considerate sectoare în dificultate.¹³

O altă provocare cu care se confruntă agricultura în zona montană este aceea de a urma un model de dezvoltare prietenos cu mediul și rezilient la climă. Un procent important din agricultura arabilă și din păstoritul din zona montană se desfășoară în zone definite ca terenuri agricole cu înaltă valoare naturală (HNV), situri Natura 2000 sau ariile naționale protejate. Cu toate acestea, depopularea, deplasarea forței de muncă din agricultură și scăderea efectivelor de animale au lăsat multe pajiști subutilizate, abandonate și amenințate de conversie. În același timp, efectivele de animale au crescut în anumite părți ale zonei montane, ducând la cazuri de suprapășunat și reprezentând un risc pentru calitatea apei din cauza potențialei poluări cu nitrați. Aceste două fenomene fac dificilă păstrarea practicilor tradiționale de pășunat cu intensitate scăzută, care sunt vitale pentru durabilitatea serviciilor ecosistemice pe care aceste zone le oferă. Extinderea modelelor de agricultură intensivă în anumite părți ale zonei montane se traduce în riscuri de mediu; agricultura din zona montană este, de asemenea, din ce în ce mai amenințată de schimbările climatice, prin urmare, o provocare importantă este creșterea rezilienței sale la climă.

Silvicultura - zona montană este un furnizor important de cherestea pentru piețele naționale și de export, cea mai mare parte a valorii adăugate are loc în afara zonei montane. Zona montană a României reprezintă o sursă de export de lemn și panouri din lemn, cu puține produse cu valoare adăugată sporită, cum ar fi mobilierul - o excepție este grupa Nordică, în jurul Bistriței-Năsăud, unde sunt foarte dezvoltate fabricile de cherestea, prelucrarea lemnului și fabricarea mobilierului. Cu toate acestea, contribuția generală a industriei mobilei la PIB-ul României a fost relativ constantă în ultimele două decenii, la aproximativ 1,4%.¹⁴

Drumurile inadecvate și tehnologia învechită cresc costurile de exploatare forestieră, inhibând recoltarea volumului de lemn stabilit prin planurile de management forestier.

Un alt aspect al sectorului forestier este dependența ridicată a populațiilor din zona montană de lemne pentru încălzire. Biomasa forestieră furnizează combustibil pentru încălzire pentru aproximativ 3,5 milioane de gospodării din întreaga țară (SNP 2030). Din această perspectivă, nivelurile scăzute de eficiență energetică și utilizarea lemnului de înaltă calitate pentru energie (în loc de paleți de lemn, de exemplu) indică oportunități ratate de a utiliza lemnul recoltat în moduri mai profitabile.

Turism - În zona montană, IMM-urile au reprezentat 96% din afacerile din turism în 2018 (Banca Mondială 2023f). Potențialul turismului montan este vast, având în vedere sistemul extins de parcuri

¹³ Sedik, David. Rentabilitatea sectoarelor aflate în dificultate: Pe baza datelor privind costul producției din sondajul RICA pe fermele din România din 2018.

¹⁴ Date din Strategia națională privind economia circulară (2022)]. <https://dezvoltaredurabila.gov.ro/strategia-nationala-privind-economia-circulara-13409762>

și peisajele pitorești ale zonei, reperatele sale istorice și culturale, apele termale, condițiile pentru sporturile de iarnă și alte atracții. Zona montană este parte integrantă a industriei turistice din România, contribuind 30% din veniturile naționale din turism. Turismul este perceput de actorii montani ca cel mai important tip de activitate economică pentru dezvoltarea zonei montane, urmat de gastronomia locală și prelucrarea alimentelor și a produselor tradiționale (Banca Mondială 2023k). Cu toate acestea, contribuția sectorului turismului la PIB-ul României, de 2,9%, în 2019, este încă scăzută comparativ cu standardele UE, sugerând un potențial de creștere. În mod similar, turismul din zona montană contribuie cu doar 6% la ocuparea totală a sectorului, în ciuda faptului că regiunea este a doua cea mai populară destinație turistică din România. Astfel, în 2018, 77% din cheltuielile turiștilor din zona montană au fost înregistrate în regiunile urbane, iar în 2021, 88% din totalul turiștilor din România erau turiști interni (Banca Mondială, 2023f).

Industria turismului se confruntă cu numeroase obstacole, dintre care unele sunt accentuate de disponibilitatea limitată a resurselor umane specializate și de conectivitatea scăzută dintre zonele rurale și urbane. Actorii privați, în special în zonele rurale, au semnalat o lipsă de resurse umane specializate - cum ar fi ghizi turistici, profesioniști în managementul destinațiilor, dezvoltatori de produse turistice - precum și de seturi de competențe pentru activitățile de sprijinire a sectorului, cum ar fi analiza datelor, conducerea și managementul. Deficiențele infrastructurii de transport și lipsa unui sistem de mobilitate care vizează turiști limitează accesul la atracțiile și destinațiile turistice. Din peste 3.700 de unități turistice culinare certificate, 64% se află în mediul urban, unele localități rurale fiind complet neacoperite. Deși pensiunile agroturistice¹⁵ reprezentau 53% din totalul unităților de cazare în 2021, turiștii din zonele rurale au trebuit adesea să se bazeze pe facilitățile pensiunilor pentru pregătirea și servirea meselor, cu opțiuni alternative de mâncare puține.

Domeniul de provocare 3: probleme, cauze, consecințe

Probleme cheie	Cauze esențiale	Consecințe potențiale
• Reducerea forței de muncă din zona montană • Ponderea mare a terenului și a forței de muncă în micro-ferme puțin eficiente • Accesul redus al fermelor mici la servicii de sprijin social, consiliere și marketing • Nivel ridicat de sărăcie rurală • Investiții limitate, tehnologie învechită și nivel scăzut al valorii adăugate în sectorul agriculturii, silviculturii și lemnului • Existența în continuare și vulnerabilitatea orașelor monoindustriale și a UAT-urilor slab diversificate • Sectorul turismului insuficient sprijinit • Valoarea adăugată scăzută a bioeconomiei forestiere reținute în zona montană	• Emigrarea, în special a persoanelor tinere și educate, din cauza nivelului de trai mai scăzut • România a investit insuficient în instrumente de bun public pentru sprijinirea fermelor mici și mijlocii, inclusiv cadastru, servicii de consultanță și asistență de marketing pentru fermele mici • Lipsa unui regim de reglementare silvic agreeat care să echilibreze interesele de conservare și proprietatea pădurilor • Accesul pe piață și alte deficiențe de infrastructură • Niveluri scăzute de acțiune colectivă • Cerințe birocratice și mediu de reglementare complex	» Investiții limitate în bioeconomia agroalimentară și forestieră » Lipsa locurilor de muncă atractive și a oportunităților profesionale » Lipsa inovației în afaceri și a spiritului antreprenorial » Abandonarea terenurilor » Degradarea mediului

¹⁵ Conform standardelor metodologice ale Ministerului Antreprenoriatului și Turismului pentru certificarea cazărilor turistice, o pensiune agroturistică este o unitate de cazare care funcționează în locuințe ale oamenilor sau clădiri independente și are până la opt camere.

4.4 Domeniul de provocare 4: Presiunea asupra resurselor naturale și a sistemelor de management de mediu

Păduri - Strategia Națională a Pădurilor propune o viziune comună pentru sector până în 2030.

Pajiști - amploarea, sănătatea și biodiversitatea pajiștilor gestionate din România sunt perturbate de schimbările în numărul și distribuția animalelor și de abandonarea practicilor tradiționale de management. Aceste schimbări afectează, de asemenea, nivelurile de stocare a carbonului și capacitățile productive ale pajiștilor. Deși zona montană a beneficiat de subvenții agricole în cadrul PAC, scăderea efectivelor de animale a dus în unele cazuri la subpășunat sau la abandonarea completă a pajiștilor. Acest lucru a fost observat în grupele montane Apuseni, Banatului și Poiana Ruscă. Conform Recensământului Agricol din 2020, pajiștile permanente ale României scăzuseră cu peste 18% față de valoarea de referință de 4,5 milioane de hectare (Banca Mondială 2023d).

Subpășunatul și abandonarea pajiștilor sunt considerate amenințări la adresa biodiversității unice pe care o găzduiesc aceste ecosisteme precum și la adresa patrimoniului social-ecologic al zonei montane. În același timp, densitățile de animale au crescut în anumite părți ale zonei montane, ducând la cazuri de suprapășunat, cu precădere în Carpații exteriori și în zonele incluse în teritoriul montan odată cu noua delimitare din 2019.

Aceste tendințe s-au manifestat în ciuda beneficiilor oferite de subvențiile PAC, indicând potențialul, dar și limitările subvențiilor în a stabili pe deplin gestionarea tradițională a pajiștilor (sau în a susține abordările agro-ecologice). Un acces îmbunătățit la subvențiile PAC ar putea contribui la schimbarea tendințelor în creșterea animalelor din zona montană. Potrivit sondajului Băncii Mondiale a părților interesate, plățile pentru gestionarea tradițională a zonelor cu valoare naturală ridicată sunt văzute ca fiind cea mai importantă intervenție pentru creșterea prosperității în zona montană.

În zona montană, unele ecosisteme acvatice și terestre sunt afectate în urma daunelor produse de dezvoltarea hidroenergetică și de minerit, chiar și în zonele în care aceste activități au fost sistate. O serie de ecosisteme acvatice și terestre din zona montană au fost degradate de dezvoltarea hidroenergiei și, anterior, de exploatarea minerelelor. Începând cu 2021, aproape jumătate din hidrocentralele României se aflau în situri Natura 2000 sau aproape de acestea (Costea et al. 2021, citat în Banca Mondială 2023d). Deși aceste activități au fost în mare parte oprite, daunele produse în unele zone nu au fost încă remediate.

O amenințare emergentă cu mai multe fațete la adresa ecosistemelor montane ar putea veni din dezvoltarea turismului într-un context de management al mediului inadecvat. Amplasarea defectuos planificată a infrastructurii turistice poate duce la invadarea peisajelor naturale, poluând sau distrugând ecosistemele și habitatele protejate sau vulnerabile.

Managementul ariilor protejate se confruntă cu probleme de capacitate și alte constrângeri precum pregătirea și actualizarea planurilor de management - implicarea limitată a părților interesate duce la frustrare, neînțelegere și probleme cu implementarea. Uneori, protecțiile sunt văzute ca fiind excesiv de prescriptive și costisitoare sau ca impunând sarcini birocratice inutile.

Calitatea apei și a solului - Poluarea apei și a solului este, în percepția părților interesate consultate, a doua cea mai importantă amenințare din zona montană.

Apele uzate rezidențiale reprezintă o sursă mare de poluare a apei în zona montană. S-a estimat că agricultura a reprezentat 13% din totalul emisiilor naționale de azot în 2021 (în scădere de la 18% în 2012), în timp ce așezările umane au reprezentat 31% în 2021 (în creștere față de 27% în 2012).¹⁶ Infrastructura limitată a apelor uzate în unele părți rurale ale zonei montane rămâne o sursă mai mare de poluare a apei cu nutrienți și de nerespectare a Directivei privind tratarea apelor urbane reziduale. Atât apele uzate neepurate, cât și scurgerile din agricultură contribuie la degradarea calității apei (în special eutrofizarea) în zona montană și în aval până la Marea Neagră. Din 2012 până în 2019,

¹⁶ Conform raportului național al României către UE privind implementarea Directivei Nitraților pentru 2016-2019, în Evaluarea Nitraților Montani 2023, citat în Banca Mondială 2023d.

eutrofizarea a crescut în toate tipurile de ape de suprafață, cel mai mult fiind afectate lacurile (o creștere cu 56%).

În unele zone, în ciuda închiderii minelor, exploatarea istorică a mineralelor și poluarea asociată cu metale grele continuă să fie o sursă de contaminare a solului până în prezent.

Vulnerabilitatea la schimbările climatice și riscurile viitoare de mediu

În zona montană, schimbările climatice conduc la creșterea temperaturilor medii, a aridității și provoacă abateri de la tiparele meteorologice sezoniere obișnuite, punând sub presiune resursele montane și activitățile conexe.

Schimbările climatice ar putea exacerba frecvența fenomenelor meteorologice extreme și a alunecărilor de teren în zone montane unde acest risc este deja ridicat. Aproximativ 30% din zona montană se confruntă cu o susceptibilitate mare până la foarte mare la alunecări de teren, în special în județe precum Suceava, Neamț, Bacău, Vrancea, Buzău și Prahova. Deși alunecările de teren sunt adesea legate de alte pericole precum inundațiile și cutremurele, frecvența și amploarea lor a crescut în ultimii ani din cauza precipitațiilor extreme asociate cu schimbările climatice.

Se anticipează că schimbările în curs de desfășurare vor afecta profund ecosistemele și resursele montane, acolo unde nu au fost deja afectate..

Aproape fiecare parte a vieții montane a fost sau va fi afectată, de la agricultură, silvicultură și turism până la sănătate și siguranță publică - schimbările climatice afectează randamentul culturilor, supraviețuirea copacilor, productivitatea și stabilitatea pajiștilor, aprovizionarea cu apă dulce, transmiterea bolilor și tiparele meteorologice sezoniere de care depind o serie de activități recreative și economice (cum ar fi vremea frumoasă și stratul de zăpadă). În ceea ce privește agricultura, de exemplu, riscurile mari și foarte mari de secetă pedologică în zona montană expun majoritatea culturilor, care sunt pluviale sau au capacitate limitată de irigare. Secetele extreme din trecut au redus randamentul culturilor, scăzând la 35-60% din potențialul lor. Fermierii au observat efectele încălzirii asupra animalelor, iar schimbările climatice i-au determinat să schimbe modul în care gestionează pajiștile, schimbând, de exemplu, perioada de cosire.

Domeniul de provocare 4: probleme, cauze, consecințe

Probleme cheie	Cauze esențiale	Consecințe potențiale
• Practici nesustenabile de recoltare a pădurilor și exploatarea forestieră ilegală care duce la pierderea biodiversității • Echipament forestier învechit din punct de vedere tehnologic care provoacă daune mediului • Eficiență energetică scăzută a instalațiilor de încălzire cu biomasă • Scăderea suprafețelor și a stării de sănătate a pajiștilor gestionate, care se traduce prin pierderi de biodiversitate și eroziune a solului • Poluarea apei și eutrofizarea legate de scurgerile din agricultură și de apele uzate rezidențiale	• Slabă consultare și comunicare cu părțile interesate cu privire la procesul de politici legate de managementul resurselor naturale • Cadrul instituțional și administrativ complex și lipsa unui mecanism fiabil de control și transparență a pieței (în special în sectorul forestier) • Tensiuni și complexități ale managementului ariilor protejate și implementării politicilor • Lipsa unui cadru legal adecvat pentru a stimula investițiile în tehnologii de mediu, eficiență energetică scăzută • Pierderea interesului pentru activitățile tradiționale (cum ar fi păstoritul) • Intensificarea agriculturii • Infrastructură inadecvată de canalizare/apă • Tensiuni între obiectivele concurente (conservare și oportunități economice) și	» Pierderea biodiversității și a altor servicii ecosistemice (inclusiv cele culturale) » Subminarea activelor de bază ale zonei montane și a bioeconomiei (agricultura, silvicultură, turism, sectoare noi) » Degradarea mediului » Potențial nerealizat de a stoca carbon, de a reduce emisiile și de a atenua schimbările climatice » Reziliența redusă a ecosistemelor și comunităților montane

• Contaminarea solului din cauza activităților miniere istorice • Deteriorarea ecosistemelor din cauza turismului nesustenabil și a altor activități economice • Creșterea riscurilor climatice care duc la ariditate, eroziunea solului, alunecări de teren și creșterea vulnerabilității agriculturii și silviculturii	• implementarea deficitară a cadrelor de compensare • Schimbările climatice • Depopularea (reducerea oportunităților de gestionare a pajiștilor)	
--	--	--

4.5 Domeniul de provocare 5: Guvernanță și capacități instituționale pentru a servi comunitățile montane și a accesa finanțări

Astăzi, zonei montane îi lipsește o viziune și un program specific pentru a putea aborda provocările și oportunitățile teritoriale. Deși Legea Muntelui apărută în anul 2018 a formulat câteva dintre elementele de bază, aceasta nu constituie și nu poate înlocui un program integrat de dezvoltare teritorială, cu o viziune strategică și susținută de un plan de acțiune transversal care identifică responsabilitățile și sursele de finanțare.

Lipsa de incluziune în elaborarea politicilor și a deciziilor operaționale a fost ilustrată în sondajul părților interesate, unde se face un apel puternic pentru o administrație publică locală mai transparentă și implicarea activă a populației locale în problemele locale. (Banca Mondială 2023k).

Uneori, politicile publice nu corespund realităților de pe teren, sau sunt percepute astfel din cauza unei comunicări inadecvate, părțile interesate simțindu-se subreprezentate în deciziile strategice și operaționale - toate acestea creează premisele unei implementări slabe, subminând acceptarea și motivația, creează opoziție și neconformitate.

Zona montană are nevoie de un cadru instituțional puternic pentru a implementa politici publice multisectoriale, fiind necesară o specificare a mecanismelor de coordonare între diverse instituții.

Cerințele administrative sunt considerate, de obicei, excesive, consumatoare de timp, redundante și uneori contradictorii. De asemenea, este de remarcat faptul că, în contextul zonei montane, în care îndepărtarea și mobilitatea scăzută sunt limitări importante, serviciile de e-guvernare sunt încă incipiente.

Implementarea politicilor a fost limitată și de lipsa capacității la nivel administrativ, inclusiv în ceea ce privește accesarea finanțărilor. Lipsa capacității tehnice și umane în guvernarea pe plan local și regional, precum și organizarea slabă a părților interesate lasă zona montană slab echipată pentru a profita de oportunitățile de finanțare existente, cu atât mai puțin pentru a se mobiliza în jurul creării de oportunități noi pentru teritoriu. Deficiențele administrative, care conduc, de exemplu, la dificultăți în demonstrarea proprietății terenurilor sau a bunurilor, exacerbează provocarea de a solicita oportunități de finanțare.

În timp ce atribuțiile formale sunt bine definite în legislația relevantă¹⁷, mecanismele prin care Comitetele de masiv și Consiliul Național al Muntelui pot colabora cu alți actori relevanți pentru a-și pune în aplicare mandatul rămân vagi.

Domeniul de provocare 5: probleme, cauze, consecințe

Probleme cheie	Cauze esențiale	Consecințe potențiale
----------------	-----------------	-----------------------

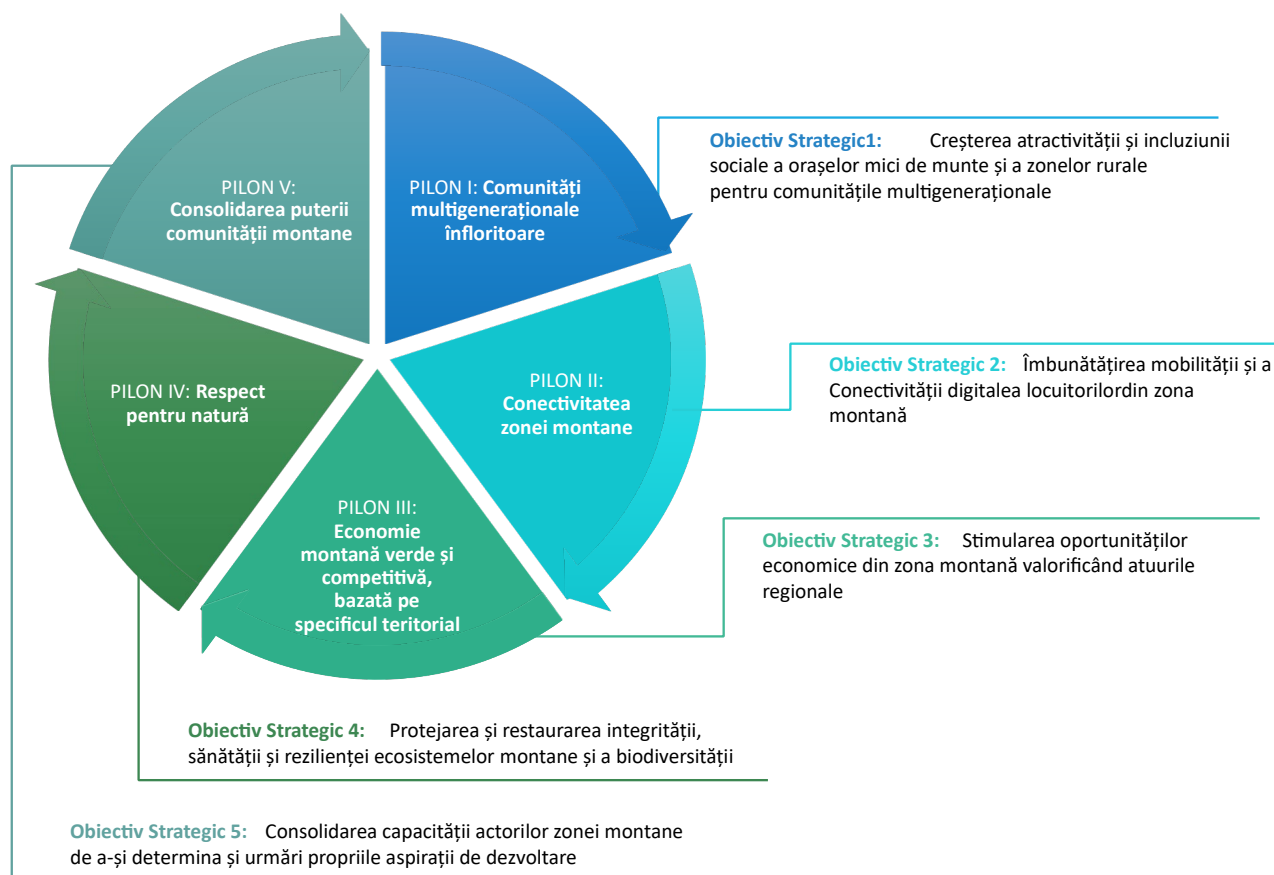
¹⁷ Hotărârea nr. 332/23.05.2019, modificată și completată prin Hotărârea nr. 997/18.11.2020

• Lipsa unei strategii integrate de dezvoltare teritorială • Focalizarea îngustă a politicilor și programelor montane specifice • Politici suboptime, prost adaptate și comunicate către zona montană • Tensiuni între autoritățile de reglementare și cei care trebuie să le aplice • Lipsa capacității de implementare și a motivației • Lipsa de fonduri	• Stabilirea unei agende centralizate cu o participare slabă (în special în implementare) • Cultură slabă a acțiunii colective • Slăbiciunea politică și tehnică a agențiilor la nivel regional și local, inclusiv excesele birocratice • Lipsa de coordonare și rolurile suprapuse sau neclare ale diferitelor agenții guvernamentale • Lipsa sistemelor de date și a instrumentelor pentru elaborarea unei politici bazate pe dovezi • Lipsa capacității locale de a capta și mobiliza fonduri relevante • Schimbări instituționale și lipsă de continuitate a politicilor	» Implementarea slabă a politicilor existente » Lipsa de asumare a autorităților locale și a părților interesate asupra eforturilor de dezvoltare » Abordarea necorespunzătoare a nevoilor și oportunităților montane specifice » Persistența decalajelor teritoriale și extinderea potențială a acestor decalaje în toate domeniile de provocare descrise » Incapacitatea de a aborda riscurile viitoare (de exemplu, riscurile climatice, de mediu, securitate alimentară)
--	--	--

CAPITOLUL 5. Obiective și măsuri

Obiectivele Strategiei sunt organizate în funcție de cei cinci piloni care, împreună, constituie viziunea pentru zona montană, până în 2035 și perioada ulterioară. Strategia cuprinde 5 obiective strategice, 15 obiective specifice și 65 de măsuri.

Fig. nr.4. Piloni și obiective strategice

Măsurile reflectă prioritățile strategice de acțiune identificate. Având în vedere amploarea aspirațiilor, dar și realitatea limitărilor de resurse și capacități, măsurile au fost formulate în așa fel încât să indice prioritățile strategice, dar în același timp să permită o rafinare ulterioară, la nivel local, pe baza nevoilor specifice identificate în fiecare comunitate. Obiectivele, măsurile, Indicatorii și planul de acțiune din Anexele nr. 1 și 2 oferă o imagine de ansamblu asupra oportunităților de implementare imediate sau pe termen mai lung, în funcție de programele de finanțare existente și viitoare.

5.1 PILONUL I: Comunități multigeneraționale înfloritoare (comunități montane atractive și incluzive)

Obiectivul strategic 1: Creșterea atractivității și incluziunii sociale a orașelor mici de munte și a zonelor rurale pentru comunitățile multigeneraționale

Obiectivul poate fi atins prin eforturile de consolidare a facilităților sociale și a vieții civice și culturale (cu accent pe sănătate, educație și tineret) și prin dezvoltarea unor programe de susținere a veniturilor și de diversificare personalizate pentru comunitățile montane aflate în situații „de risc”.

- **Obiectiv 1:** Îmbunătățirea accesului locuitorilor zonei montane la asistență medicală, educație și alte servicii sociale de calitate în orașele „pivot” și în zonele rurale
- **Obiectiv 2:** Îmbunătățirea calității clădirilor și a accesului la utilitățile de bază în orașele mici de munte și în zonele rurale

- **Obiectiv 3:** Revitalizarea vieții civice și culturale în orașele mici de munte și în zonele rurale
- **Obiectiv 4:** Sprijinirea economică și protejarea comunităților rurale montane aflate în situații „de risc”

Acest pilon urmărește două direcții principale de acțiune: pe de o parte, întărirea accesului la facilități sociale și la viața civică și culturală în orașele mici de munte și în zonele rurale, iar pe de altă parte, susținerea locuitorilor din comunitățile aflate în situații „de risc” și a altor comunități rurale din zona montană prin programe dedicate de sprijin economic și diversificare a veniturilor.

Obiectivul 1: Îmbunătățirea accesului locuitorilor zonei montane la asistență medicală, educație și alte servicii sociale de calitate în orașele „pivot” și în zonele rurale

În ceea ce privește serviciile sociale, se acordă prioritate îmbunătățirii asistenței medicale, asistenței sociale, educației, precum și a accesului și a calității serviciilor de îngrijire a copiilor (Obiectivul 1). Aceste servicii sunt considerate esențiale pentru atragerea sau menținerea oamenilor în zonele care se confruntă cu o populație în scădere, cum ar fi, cu precădere, orașele mici de munte și zonele rurale. Aceste servicii completează alte inițiative propuse, inclusiv cele legate de locuințe și utilități (Obiectivul 2) și viața civică și culturală (Obiectivul 3).

Obiectivul 2: Îmbunătățirea calității clădirilor și a accesului la utilitățile de bază în orașele mici de munte și în zonele rurale

Investițiile în serviciile sociale (Obiectivul 1), precum și investițiile în clădiri și utilități (Obiectiv 2) vor fi fundamentate pe lipsurile specifice localității, dar și, mai general, pe gradul de izolare a comunităților. Mai precis, pentru a răspunde nevoilor zonelor mai dens populate, accentul se va pune pe dezvoltarea disponibilității și accesibilității serviciilor „centralizate” în și în jurul orașelor-hub, împreună cu eforturile de a îmbunătăți mobilitatea rezidenților din mediul rural (un subiect abordat în cadrul Pilonului II). În zonele rurale mai puțin populate, accentul se va pune pe dezvoltarea modelelor de servicii online, hibride, mobile și descentralizate. Această abordare reflectă angajamentul de a dezvolta „servicii inteligente” pentru zonele rurale.

Obiectivul 3: Revitalizarea vieții civice și culturale în orașele mici de munte și în zonele rurale

Investițiile în cadrul Obiectivelor 1-3 vor fi, de asemenea, puternic ghidate de existența unui interes local pentru acestea și a unor oportunități tangibile - nu doar de lipsuri. Eforturile din cadrul Obiectivului 3, în mod similar celor din Pilonul III privind economia, fără a exclude posibilitatea de a sprijini inițiative complet noi, vor porni de la ceea ce există deja în comunitate, căutând să amplifice și să accelereze scalarea și replicarea inițiativelor comunitare promițătoare, precum și să sprijine, în diverse moduri, antreprenorii sociali, asociațiile civice, grupurile de cetățeni, ONG-urile și pe managerii proactivi ai orașului/localității.

Obiectivul 4: Sprijinirea economică și protejarea comunităților rurale montane aflate în situații „de risc”

O altă direcție cheie de acțiune în cadrul acestui pilon se referă la sprijinirea și protejarea economică a comunităților aflate în situații „de risc” și a altor comunități montane rurale, a modurilor lor de viață și a contribuțiilor lor la gestionarea durabilă a ecosistemelor montane. Acest obiectiv reflectă un angajament al societății față de incluziunea economică rurală și, în mod specific, către a face posibil din punct de vedere economic ca locuitorii din zonele aflate la altitudini mare, izolate sau cu alte constrângeri naturale, să rămână în comunitățile lor, dacă doresc acest lucru. În multe părți ale Europei, satele montane, tradițiile și modurile de viață au fost abandonate din lipsă de opțiuni economice, iar comunitățile rurale multigeneraționale care odată le-au populat s-au destrămat. Pentru a preveni acest deznodământ în zona montană a României, acest obiectiv prevede dezvoltarea unui program de sprijin economic adaptat nevoilor locuitorilor acestor comunități. Un astfel de program necesită o proiectare atentă a criteriilor și condițiilor de eligibilitate, precum și a instrumentelor specifice de sprijin, ținând cont de interacțiunea cu alte programe existente. Programul ar putea

dezvolta noi instrumente sau ar putea integra sprijinul în cadrul celor existente.¹⁸ Obiectivul prevede, de asemenea, dezvoltarea unor programe complementare de diversificare a veniturilor care vizează o parte mai largă a populației rurale montane. De exemplu, muncitorii necalificați ar putea fi angajați în activități de interes public rural, iar fermierii ce dețin ferme de subzistență ar putea fi susținuți în a trece la alte tipuri de muncă și în a-și diversifica mijloacele de trai.

Pilonul I: Obiective și măsuri cu contribuție la Obiectivul Strategic 1

Obiectivul strategic 1: Creșterea atractivității și incluziunii sociale a orașelor mici din zona montană și a zonelor rurale pentru comunitățile multigeneraționale	
OBIECTIVUL 1: Îmbunătățirea accesului locuitorilor zonei montane la asistență medicală, educație și alte servicii sociale de calitate în orașele „pivot” și în zonele rurale	ABORDARE: - Dezvoltarea serviciilor de bază în orașe „pivot” și în alte zone cheie; - Utilizarea modelelor de furnizare de servicii digitale și hibride pentru a deservi locuitorii din zonele izolate.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
1.1 Dezvoltarea de centre comunitare de sănătate și asistență socială în orașele „pivot” ale zonei montane	- Crearea sau îmbunătățirea centrelor comunitare de sănătate și asistență socială în orașele pivot; - Planificarea (centralizată) și desfășurarea consultărilor (la nivel local) cu părțile interesate pentru a identifica nevoile și soluțiile locale în domeniile sănătății, educației și serviciilor sociale.
1.2 Înființarea de servicii de telemedicină, de sănătate mobilă și de îngrijire a bătrânilor în zonele montane izolate	- Înființarea de clinici mobile, caravane de asistență medicală și servicii de telemedicină care să ajungă în zone rurale izolate, inclusiv prin dezvoltarea de parteneriate cu spitale și universități urbane; - Extinderea competențelor și atribuțiilor profesionale ale asistentelor medicale, farmaciștilor și ale altor profesioniști pentru a oferi o gamă mai largă de servicii, inclusiv servicii de telemedicină; - Furnizarea subvenționată a îngrijirii la domiciliu pentru populația vârstnică din zonele izolate.
1.3 Dezvoltarea de creșe, grădinițe, programe afterschool și a modelelor de școlarizare inovatoare în zonele rurale montane	- Construirea și darea în funcțiune de noi creșe și grădinițe în zonele rurale, pe baza evaluării nevoilor locale; - Sprijin pentru înființarea de programe și tabere after-school; - Sprijinirea testării și implementării de programe care includ diferite grade de educație la distanță facilitată de educator; - Stimulente pentru participarea la școală, inclusiv transportul elevilor, mese calde și burse.
1.4 Dezvoltarea de programe integrate pentru atragerea și reținerea lucrătorilor și a profesioniștilor	Evaluarea la nivel local a deficitului de personal esențial și de categorii profesionale cheie, precum și identificarea barierelor de atragere sau reținere a acestora;

¹⁸ Instrumentele sau programele existente care ar putea fi valorificate includ Sprijinul de bază pentru venit pentru durabilitate în cadrul Pilonului 1 al PAC, Programul I pentru Incluziune și Demnitate Socială și Programul pentru Dezvoltare Durabilă.

esențiali în orașele mici de munte și în zonele rurale	- Dezvoltarea pachetelor de stimulente pentru atragerea și reținerea personalului esențial și a categoriilor profesionale subreprezentate, precum medici, asistenți medicali, profesori, medici veterinari, polițiști, cercetători și altele, pentru a se stabili în zona montană (inclusiv modernizarea și asigurarea de locuințe, stimulente fiscale, servicii de consultanță, locuințe subvenționate, spații de birouri și servicii publice); - Parteneriate cu universități și școli profesionale pentru a stimula tinerii profesioniști să se formeze și să lucreze în zonele rurale (stimulente financiare, burse sau alte beneficii); - Programe de voluntariat în zona rurală, dezvoltate în parteneriat cu universități și ONG-uri naționale; - Program competitiv de microgranturi pentru participarea tinerilor la schimburi, programe de educație alternativă și scheme europene de voluntariat în domeniile dezvoltării rurale.
--	--

Obiectivul 2: Îmbunătățirea calității clădirilor și a accesului la utilitățile de bază în orașele mici de munte și în zonele rurale	ABORDARE: • Sprijinirea dezvoltării și modernizărilor ecologice de locuințe; • Dezvoltarea conexiunilor la rețelele de utilități centralizate în zonele mai dens populate; • Facilitarea adoptării de soluții off-grid în zone mai îndepărtate.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
2.1. Sprijinirea instalării de tehnologii off-grid în zonele montane izolate	- Subvenții, modele de afaceri și suport tehnic pentru instalarea și utilizarea tehnologiilor offgrid (autonome) în zonele izolate; - Subvenții și consiliere pentru modernizarea locuințelor, inclusiv cele legate de eficiența energetică, pe baza unor criterii (de ex. clasele de tehnologie, posibilitățile economice ale gospodăriei și riscul de sărăcie energetică, locația gospodăriei/distanța, costurile cu energia, altitudinea).
2.2. Extinderea și modernizarea racordurilor la utilități în zonele montane mai dens populate	- Investiții în conectarea la utilități (apă, canalizare) în zonele urbane și în alte zone în care sunt deja instalate sisteme centralizate; - Investiții în sisteme autonome la nivel comunitar pentru furnizarea de utilități, cum ar fi tratarea apelor uzate și furnizarea de apă și energie (instalații de colectare și stocare a apei pluviale, instalații comunitare de biogaz etc.); - Îmbunătățiri ale sistemelor de colectare, reciclare și eliminare a deșeurilor solide.
2.3. Îmbunătățirea calității locuințelor în zonele predispuse la risc și în comunitățile montane vulnerabile	- Identificarea și cartografierea zonelor predispuse la dezastre și a riscurilor pentru locuințe și alte clădiri, cu atenție la incendii, alunecări de teren și alte aspecte care sunt predominante în zona montană; - Subvenții și sprijin tehnic pentru îmbunătățirea urgentă a calității locuințelor pentru comunitățile vulnerabile, cu accent pe îmbunătățirea eficienței energetice.
2.4. Subvenționarea îmbunătățirilor esențiale la clădirile publice	- Modernizarea școlilor și a unităților sanitare care nu dispun de echipamente pentru a funcționa pe tot parcursul anului, cu accent pe încălzire și izolație termică.

Obiectivul 3: Revitalizarea vieții civice și culturale în orașele mici de munte și în zonele rurale	ABORDARE: • Sprijinirea antreprenorilor sociali și a altor inițiative civice de tip „sat inteligent”, inclusiv a celor care implică tineri; • Sprijinirea activităților culturale.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
3.1 Sprijinirea dezvoltării inițiativelor de inovare socială ale comunității și a proiectelor de tip „sat inteligent”	- Dezvoltarea unui program de tip ghîșeu unic care sprijină „satul inteligent” și alte inițiative civice care abordează dezvoltarea rurală, conservarea patrimoniului, educația pentru durabilitate, dezvoltarea turismului, securitatea alimentară, conservarea naturii, cercetarea și multe altele. - Ofertele programului ar putea include: ▪ Servicii de consiliere; ▪ Granturi competitive pentru inițierea, conceptualizarea, planificarea și implementarea satului inteligent și a altor inițiative care implică una sau mai multe comunități rurale de munte; ▪ Evenimente de schimb de cunoștințe și dezvoltarea sau participarea la rețelele de sate inteligente (naționale și internaționale); ▪ Sprijin pentru stabilirea de parteneriate cu școli, biblioteci sătești, centre comunitare și entități private pentru a facilita accesul la spații de socializare și de găzduire a atelierelor de lucru; - Program de sprijinire a antreprenorilor sociali din mediul rural cu burse, servicii de consiliere și oportunități de creare de rețele; - Eforturi de a atrage mari ONG-uri naționale cu renume în activitatea de dezvoltare rurală în zona montană prin dezvoltarea de programe cofinanțate care vizează zonele izolate.
3.2 Sprijinirea inițiativelor comunitare și a programelor orientate către tineri	- Granturi competitive pentru încurajarea inovației conduse de tineri și a implicării lor în comunitate, precum și servicii de mentorat la distanță și de consiliere.
3.3 Sprijinirea activităților culturale legate de tradiții, patrimoniu montan, diversitate și inovare	- Revitalizarea avanposturilor culturale și a organizațiilor de promovare culturală („case de cultură”); - Programe pentru înregistrarea și redescoperirea cunoștințelor, tradițiilor și patrimoniului local (meșteșuguri, rețete culinare locale); - Subvenții pentru activități culturale locale, evenimente, artiști și inițiative culturale conduse de comunitate; - Găzduirea de programe de schimb cultural în zona montană.
	-
Obiectivul 4: Sprijinirea economică și protejarea comunităților rurale montane aflate în situații „de risc”	ABORDARE: • Dezvoltarea de programe de susținere a veniturilor și diversificare personalizată pentru comunitățile vizate ale populației din zona montană.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse

4.1 Dezvoltarea unui program de incluziune economică pentru locuitorii din comunitățile montane aflate în situații „de risc”	- Dezvoltarea unui program sau a unor instrumente pentru sprijinirea economică a locuitorilor comunităților montane ce vor fi stabilite ca fiind în situații de „risc”: Programul ar putea acorda indemnizații locuitorilor aflați în situații de risc, pentru a-i compensa pentru condițiile de viață dificile și dezavantaje, bazându-se, de exemplu, pe programul de venit minim de incluziune și/sau implementarea altor instrumente de sprijin economic (de exemplu, scutiri de taxe pe vânzări). Criteriile de eligibilitate, care urmează să fie determinate, ar putea lua în considerare factori precum: altitudinea, solul sau productivitatea legată de climă, calitatea drumurilor de acces, distanța până la infrastructura și serviciile critice și ratele de depopulare.
4.2 Sprijinirea fermierilor de subzistență și a gospodăriilor rurale în a-și diversifica veniturile	- Dezvoltarea unui program dedicat sprijinirii fermelor de subzistență și semi-subzistență (prea mici pentru a beneficia de programele existente) în tranziția către alte activități economice sau către angajare, precum și în diversificarea surselor de venit. Programul ar putea oferi, de exemplu, servicii de consiliere, de formare și de plasare a forței de muncă, precum și de acces la surse de finanțare; - Crearea de locuri de muncă în sectorul public pentru muncitorii necalificați. Inițierea și testarea unui program de garantare a locului de muncă pentru 100 de zile/an prin care se angajează muncitori necalificați în zonele rurale ale zonei montane pentru întreținerea drumurilor și a parcurilor, silvicultură, construcția infrastructurii publice și alte proiecte de interes public (contract anual care garantează cel puțin 0,25 echivalent normă întreagă—100 zile—angajare).

5.2 PILONUL II: : Conectivitatea zonei montane (mobilitate și conectivitate digitală)

Obiectivul strategic 2: Îmbunătățirea mobilității și a conectivității digitale a locuitorilor din zona montană

Obiectivul poate fi atins prin sprijinirea investițiilor în mobilitate și infrastructură și servicii digitale.

Obiectivul 5: Asigurarea mobilității locuitorilor în interiorul și în afara zonei montane

Obiectivul 6: Facilitarea accesului la internet a locuitorilor din zona montană.

Acest pilon se concentrează pe facilitarea fluxurilor de persoane, informații și bunuri în interiorul și în afara zonei montane, cu accent pe conectarea zonelor mai puțin populate la cele mai dens populate și mai bine deservite, pe de o parte prin îmbunătățirea mobilității (Obiectivul 5), iar pe de alta, prin facilitarea conectivității digitale (Obiectivul 6). Într-o anumită măsură, Pilonul II îl completează pe primul, deoarece conectivitatea este o condiție prealabilă a accesului populației la servicii publice. De asemenea, este un fundament și pentru Pilonul III, întrucât conectivitatea este necesară pentru a permite accesul întreprinderilor la piețe, și pe cel al locuitorilor la locuri de muncă.

Ca și în cadrul Pilonului I, sunt prevăzute abordări diferite pentru zone de densitate diferită. Astfel, în zonele rurale montane mai dens populate, accentul se pune pe o mai bună conectare a orașelor pivot (hub) la comunitățile din jur, la internet de mare viteză, precum și la marile centre urbane pentru situații de urgență. În zonele mai puțin dens populate, se pune accent pe asigurarea accesului la internet și a serviciilor de mobilitate pentru situații de urgență. În practică, această perspectivă este menită să descrie un întreg spectru de posibile investiții, nu să prescrie o abordare dihotomică a investițiilor. Scopul este de a oferi flexibilitate diferitelor zone și localități în a adopta soluții adaptate terenului, climatului și circumstanțelor lor socioeconomice diverse.

Obiectivul 5: Asigurarea mobilității locuitorilor în interiorul și în afara zonei montane

Eforturile de îmbunătățire a mobilității fizice vor privilegia, în general, soluțiile care nu implică dezvoltarea unei noi infrastructuri de transport costisitoare, aceasta din urmă putând avea un raport

beneficiu-cost scăzut în zone cu densitate scăzută. Dezvoltarea infrastructurii de transport poate, de asemenea, să nu rezolve în mod semnificativ provocările legate de mobilitate. În schimb, se va acorda prioritate dezvoltării serviciilor de transport și se va investi doar selectiv în construcția sau întreținerea infrastructurii fizice. Se vor dezvolta soluții de mobilitate care sunt multimodale și se bazează pe o combinație de furnizori publici și privați, respectând în același timp standarde ridicate de fiabilitate, siguranță și mediu.

Obiectivul 6: Facilitarea accesului la internet a locuitorilor din zona montană

În ceea ce privește conectivitatea digitală, o premisă a Strategiei este aceea că o conexiune la internet fiabilă poate îmbunătăți în mod semnificativ viața locuitorilor din comunitățile montane relativ izolate și nedeservite, în măsura în care sunt oferite și servicii adecvate precum și asistență în utilizarea lor. Măsurile din cadrul acestui pilon pun un accent puternic pe extinderea tehnologiilor de internet rentabile, variind de la soluții wireless fixe în zonele mai puțin populate, la cabluri de fibră optică de mare viteză în zone cu densitate mai mare.

Serviciile digitale pot fi de o valoare deosebită tocmai pentru acei locuitori ai zonei montane care sunt cel mai puțin capabili să le utilizeze în mod independent - în special bătrânii, copiii și persoanele cu dizabilități - sunt necesare activități proactive de asistență digitală pentru populațiile vizate.

TABELUL 11. Pilonul II: Obiective și măsuri cu contribuție la Obiectivul Strategic 2

Obiectivul strategic 2: Îmbunătățirea mobilității și a conectivității digitale a locuitorilor din zona montană	
Obiectivul 5: Asigurarea mobilității locuitorilor în interiorul și în afara zonei montane	ABORDARE: - Investiții în infrastructură și servicii de mobilitate; - Diversificarea opțiunilor de transport durabil.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
5.1. Dezvoltarea serviciilor de mobilitate, cu accent pe facilitarea accesului locuitorilor din zonele montane rurale la orașele pivot și marile centre urbane	- Organizarea de servicii de transport public fiabile, la cerere sau programate (navete cu „rută fixă deviată” sau servicii de autobuz convenționale), cu accent pe conectarea rezidenților din mediul rural la orașele pivot și abordarea celor mai critice nevoi de mobilitate ale locuitorilor din zone izolate; - Subvenționarea sau rambursarea serviciilor de transport pentru persoanele în vârstă și locuitorii cu dizabilități; - Dezvoltarea de programe de mobilitate partajată (partajarea vehiculelor, inclusiv servicii unidirecționale, biciclete publice), prin stimulente și parteneriate; - Dezvoltarea unor servicii dedicate de transport școlar care să fie de încredere și sigure; - Programe de ambulanță locală bazate pe voluntari pentru situații de urgență care nu pun viața în pericol.
5.2. Repararea și dezvoltarea selectivă a infrastructurii de mobilitate verde	- Evaluarea și planificarea integrată a infrastructurii și serviciilor de transport public din zona montană rurală, cu accent pe dezvoltarea sistemelor multimodale; - Investiții pentru reînnoirea flotei existente de transport public cu vehicule electrice, hibride și cu poluare scăzută (pe baza criteriilor de fezabilitate pentru fiecare tip); - Investiții în infrastructura energetică pentru a permite dezvoltarea de stații de încărcare electrice;

	- Identificarea, prioritizarea și execuția investițiilor cheie în infrastructura de transport din zona montană (pentru a deservi: mobilitatea cetățenilor și naveta, transportul de mărfuri, atracții turistice cu potențial ridicat), inclusiv repararea șanțurilor de drenaj; - Dezvoltarea unei platforme online de raportare care să permită, cu sprijinul cetățenilor, monitorizarea infrastructurii și identificarea reparațiilor necesare.
Obiectivul 6: Facilitarea accesului la internet a locuitorilor din zona montană	ABORDARE: • Extinderea infrastructurii de internet; • Facilitarea accesului și dezvoltarea abilităților.
Măsurile propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
6.1. Extinderea infrastructurii de internet în orașele mici și în zonele rurale	- Instalarea internetului de mare viteză, inclusiv fibră optică și echipamente de acces la internet, în zonele defavorizate, în zonele rurale și municipiile mai dens populate; - Implementarea tehnologiei fixe-wireless și a altor tehnologii relevante de acces la internet în zone izolate.
6.2. Dotarea comunităților cu echipamente pentru acces la internet	- Chioșcuri digitale comunitare în zone izolate (puncte de acces la internet în, de exemplu, biblioteci din sat, primării sau centre comunitare) cu facilitare sau asistență personală, prin parteneriate public-privat sau prin programe de voluntariat; - Subvenții bazate pe nevoi pentru achiziționarea de echipamente și servicii de calcul și acces la internet, eventual în combinație cu participarea la programe de formare digitală.
6.3. Dezvoltarea competențelor digitale ale locuitorilor din zona montană	- Dezvoltarea de programe de alfabetizare digitală, cu accent pe zonele rurale și așezările izolate accent pe tineri); - Dezvoltarea de programe de asistență digitală, inclusiv prin centre pop-up mobile în zone izolate;

5.3 PILONUL III: Economie montană verde și competitivă, bazată pe specificul teritorial

Obiectivul strategic 3: Stimularea oportunităților economice din zona montană, valorificând atuurile regionale.

Acest obiectiv se poate atinge permițând economiei montane, în ansamblul său, să prospere, precum și prin dezvoltarea de legături între mediile urbane și rurale, cu accent pe facilitarea „specializării inteligente”, a diversificării și a competitivității.

Obiectiv 7: Dezvoltarea de lanțuri valorice agroalimentare montane profitabile și competitive

Obiectiv 8: Consolidarea oportunităților economice în bioeconomia forestieră montană (și în bioeconomia non-alimentară în general)

Obiectiv 9: Creșterea ponderii economice a turismului din zonele montane

Obiectiv 10: Dezvoltarea IMM-urilor, a antreprenoriatului și a industriilor de specializare inteligentă în toate sectoarele

Prin măsurile cuprinse în acest pilon, intenția este de a crea oportunități economice rurale montane prin stimularea, cu precădere, a economiei montane din zonele rurale, intensificând în același timp legăturile dintre mediul rural și cel urban. O premisă de bază este că o economie montană vie și diversificată va atrage mai ușor - și va ajuta la creșterea și stabilizarea veniturilor - locuitori către

mediul rural prin crearea de locuri de muncă și oportunități de antreprenariat. Este prevăzută stimularea economiei montane prin facilitarea diversificării economice și a competitivității, valorificând „specializarea inteligentă” - adică prin valorificarea optimă a resurselor umane, naturale și socioeconomice de la nivel local, luând în considerare atuurile specifice ale fiecărei zone. De asemenea, se prevede consolidarea capacității locuitorilor din mediul rural și a întreprinderilor de a participa pe deplin la oportunitățile economice existente. Accentul Strategiei este în mare măsură pe sectoarele bioeconomiei montane, valorificând în același timp oportunitățile pentru o creștere economică în sens mai larg, prin îmbunătățirea factorilor de sprijin.

În conformitate cu ideea de a valorifica specializarea inteligentă, pilonul evidențiază eforturile de consolidare a bioeconomiei montane și a economiei circulare, acoperind activități agroalimentare (Obiectiv 7), activități forestiere, inclusiv non-alimentare (Obiectiv 8), precum și activități de turism, sport și recreere (Obiectiv 9). Sunt precizate și măsuri transversale pentru consolidarea antreprenoriatului și a inițiativelor economice care utilizează avantajele locale (Obiectivul 10).

Obiectivul 7: Dezvoltarea de lanțuri valorice agroalimentare montane profitabile și competitive

Propunerile de intervenții vizează:

- sprijinirea producătorilor din sectorul agroalimentar în dezvoltarea capacităților individuale și colective de a furniza produse pe piețele de desfacere (locale) într-un mod competitiv - în mod fiabil și la standardele de calitate cerute (cu accent pe asigurarea unor volume previzibile și a siguranței alimentare);
- valorificarea produselor agroalimentare montane (inclusiv a celor din flora spontană) printr-o mai bună diferențiere pe piață și o comunicare îmbunătățită a calității acestora;
- creșterea cererii de produse agroalimentare montane, punându-se accent pe dezvoltarea piețelor montane, a lanțurilor scurte de aprovizionare și a legăturilor cu piață;
- sprijinirea producătorilor operatorilor din sectorul agroalimentar să acceseze resurse publice și finanțare prin depășirea barierelor și constrângerilor administrative, de eligibilitate și de capacitate.

Obiectivul 8: Consolidarea oportunităților economice în bioeconomia forestieră montană (și în bioeconomia non-alimentară în general)

Acțiunile urmăresc în linii mari creșterea valorii adăugate în aceste sectoare și generarea de oportunități economice pentru comunitățile locale, județe și pentru întreaga țară, asigurând în același timp sustenabilitatea resurselor. Pilonul prevede realizarea acestui lucru prin: (i) extinderea sprijinului pentru creșterea capacității de a pune pe piață, în mod sustenabil, produse din lemn cu un grad ridicat de prelucrare și durată lungă de viață, prin investiții de-a lungul întregului lanț valoric; (ii) sprijinirea diversificării, diferențierii calității și a transparenței pieței lemnului și a produselor forestiere nelemnoase; (iii) dezvoltarea capacității locale de a produce, procesa și distribui produse montane forestiere, lemnoase și nelemnoase, în moduri durabile, rentabile și la standardele de calitate cerute - anumite areale din zona montană ar putea să se specializeze în furnizarea de materiale de construcții ecologice de ultimă generație din lemn, lână și piatră sau în producția de mobilier și obiecte de artizanat de înaltă calitate.

Obiectivul 9: Creșterea ponderii economice a turismului din zonele montane

În privința turismului, a sportului și a recreerii, măsurile sunt axate pe dezvoltarea ofertelor din zona montană. Propunerile sunt aliniate cu Strategia Națională de Dezvoltare a Turismului 2023-2035 a României, care identifică patru forme de turism care prezintă un avantaj competitiv pentru România: (1) turismul cultural, istoric și de patrimoniu (împreună cu gastronomia); (2) natură și aventură, inclusiv ecoturism și turism rural; (3) sănătate și bunăstare, cu accent pe bogatele resurse balneare ale României; (4) MICE (reuniuni, stimulente, conferințe, expoziții) - turism pentru afaceri. Dintre acestea, primele trei forme de turism sunt intrinseci dezvoltării viitoare a zonei montane a României.

Există oportunități recunoscute de a dezvolta investiții concrete și planuri de promovare a turismului în natură, cu observarea faunei sălbatice sau prin sporturi variate de iarnă și de vară, precum și pentru turismul balnear în jurul lacurilor și râurilor montane, sau în stațiunile balneare. În general, există un mare potențial pentru dezvoltarea durabilă și promovarea turismului montan rural, de pildă prin oferte pentru: ecoturism de calitate, turism istoric și cultural cu destinații din microregiune, turism sportiv în aer liber, turism balnear, recreere acvatică, turism de pelerinaj spiritual, turism de reconstituire istorică, turism arheologic, turism de voluntariat social pe teme cum ar fi transhumanța, accesul digital, educația, îngrijirea bătrânilor sau altele, turism de învățare meșteșugărească, turism de observare a naturii, parcuri tematice și stațiuni.

Obiectivul 10: Dezvoltarea IMM-urilor, a antreprenoriatului și a industriilor de specializare inteligentă în toate sectoarele

Măsurile subsumate acestui obiectiv prevăd susținerea unor soluții transversale care sunt necesare în mod critic pentru dezvoltarea întreprinderilor și a industriei din toate sectoarele de specializare inteligentă (Obiectivul 10). Propunerile de intervenții vizează, în linii mari, consolidarea serviciilor de dezvoltare și accelerare a afacerilor, facilitarea inovației la nivel de industrie și îmbunătățirea mediului de afaceri, precum și sprijinirea accesului la finanțare și dezvoltarea unei forțe de muncă aliniate la piață.

Pilonul III: Obiective și măsuri cu contribuție la Obiectivul Strategic 3

Obiectivul strategic 3: Stimularea oportunităților economice din zona montană, valorificând atuurile regionale	
Obiectivul 7: Dezvoltarea de lanțuri valorice agroalimentare montane profitabile și competitive	ABORDARE: • Sprijinirea capacității producătorilor agroalimentari de a aproviziona în mod competitiv piețele (locale), inclusiv prin asigurarea unor volume previzibile și a siguranței alimentare; • Sprijinirea creșterii valorii adăugate, a diferențierii calității și a producției de produse de înaltă valoare (cum ar fi cele din flora spontană); • Stimularea cererii de produse agroalimentare din zona montană cu accent pe piața locală și dezvoltarea lanțurilor scurte de aprovizionare; • Sprijinirea actorilor din sectorul agroalimentar în a accesa subvenții, asistență tehnică și finanțare, prin depășirea barierelor și constrângerilor administrative, de eligibilitate și de capacitate.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
7.1. Îmbunătățirea furnizării de servicii de sprijin în domeniul agroalimentar prin parteneriate și rețele de cunoaștere și inovare axate pe zona montană	- Sprijin pentru înființarea rețelelor de cunoaștere pentru sectorul agroalimentar montan pentru a facilita adoptarea măsurilor de agro-mediu identificate în PS PAC 2023-2027 (inclusiv prin parteneriate cu societatea civilă și organizații private care fac deja acest lucru); - Consolidarea/dezvoltarea parteneriatelor și rețelelor pentru a îmbunătăți cercetarea și dezvoltarea în sectorul agroalimentar, serviciile de consultanță agricolă, cele veterinare precum și alte servicii de sănătate a plantelor și animalelor în domenii cu relevanță specifică pentru agricultura montană; - Crearea unui observator public-privat pentru sectorul agroalimentar, de bioeconomie montană și economie circulară care colectează și analizează date, sistematizează cunoștințe și perspective și, nu în ultimul rând, facilitează schimbul de cunoștințe (a se vedea Obiectivul 8); - Dezvoltarea de ferme pedagogice atestate pe lângă centrele de pregătire tehnică sau liceele din zona montană; - Îmbunătățirea platformelor digitale ale MADR și ale altor entități publice și private care furnizează servicii producătorilor agroalimentari din zona montană (de ex.:

	consultanță/consiliere, asistență veterinară și pentru protecția plantelor, recrutare sezonieră a forței de muncă etc.).
7.2. Consolidarea acțiunii colective pentru auto-organizarea lanțului valoric și îmbunătățirea competitivității	- Sprijin pentru cartografierea și gruparea lanțului valoric agroalimentar montan (inclusiv eforturile legate de rutele gastronomice locale și alte inițiative de promovare emergente), pentru a sta la baza investițiilor în infrastructura de producție și de consolidare a lanțului valoric; - Proiectarea și testarea unei măsuri de finanțare specifice în cadrul PS PAC 2023-2027 care vizează actorii agroalimentari din zona montană pentru a sprijini (tehnic și financiar) investițiile în echipamente și sisteme de colectare, procesare și depozitare agroalimentare, acordând prioritate inițiativelor colective și bine organizate din zona montană. Utilizarea experienței dobândite prin programele implementate recent de ANZM; - Îmbunătățirea continuă a programelor de sprijinire a formelor asociative/ colective a fermierilor, cu un accent special pe sectorul agroalimentar montan, inclusiv formarea grupurilor de producători și consolidarea capacităților acestora. Utilizarea lecțiilor învățate din programele naționale desfășurate pentru sprijinirea producătorilor de fructe.
7.3. Îmbunătățirea conformității cu siguranța alimentară și comercializarea sustenabilă a produselor din flora spontană	- Dezvoltarea unui cadru de reglementare pentru recoltarea, prelucrarea primară și vânzarea sigură și durabilă a produselor din flora spontană a pădurii precum și a altor alimente; - Crearea unui program care elaborează direcții de acțiune, instruire, licențiere, certificare, monitorizare și servicii de sprijin pentru produsele din flora spontană a pădurii din zona montană. - Sprijin pentru modernizarea lanțului valoric pentru a permite conformitatea cu siguranța alimentară și alte standarde de calitate, acordând prioritate inițiativelor colective și producătorilor agroalimentari montani mici și mijlocii; - Implementarea programelor de formare în domeniul siguranței alimentare și al asigurării calității alimentelor pentru producătorii agroalimentari montani mici și mijlocii; - Sprijinirea parteneriatelor public-private pentru a consolida trasabilitatea produselor agroalimentare montane.
7.4. Extinderea sprijinului direcționat pentru diferențierea calității și comercializarea produselor agroalimentare montane	- Consolidarea mențiunii de calitate facultative „produs montan”, precum și a altor scheme europene și naționale de calitate, inclusiv prin crearea de complementarități prin direcționarea diferitelor scheme către lanțuri valorice specifice, consolidarea cadrelor de implementare (inclusiv pentru digitizarea unor servicii și trasabilitate), precum și dezvoltarea sau consolidarea inițiativelor de promovare către consumatori și cumpărători (care implică comerțul electronic, lanțuri scurte de aprovizionare, programe pilot de dezvoltare a furnizorilor etc.); - Dezvoltarea și implementarea unui program de <i>pieță verde montană</i> care oferă sprijin integrat inițiativelor ecologice ale actorilor agroalimentari montani. Programul ar putea sprijini, de exemplu, eforturile legate de certificarea ecologică, diferențierea și etichetarea produselor (de exemplu, produse agroalimentare care respectă biodiversitatea) și promovarea produselor.

7.5. Extinderea eforturilor de promovare și de dezvoltare a piețelor de desfacere pentru produsele agroalimentare montane	- Creșterea sprijinului pentru modernizarea, îmbunătățirea organizării și promovarea piețelor agroalimentare din orașele montane și din localitățile din jurul lor precum și pentru testarea modelelor și parteneriatelor inovatoare de distribuție a produselor (de exemplu, piețe mobile/ volante, comerț electronic, camioane de distribuție); - Îmbunătățirea reglementărilor, stimulentei și liniilor directe pentru dezvoltarea achizițiilor publice de produse agroalimentare locale (de exemplu, aprovizionarea cu produse locale de către școlile și spitalele din zona montană); - Implementarea de stimulente și suport tehnic pentru achiziția locală de alimente de către magazinele locale, operatorii de turism și alte companii private; - Consolidarea și extinderea inițiativei Puncte Gastronomice Locale (PGL) deja implementată de MADR și LEADER, care susține mai multe obiective (turism local, trasee tematice și circuite turistice prin valorificarea produselor locale bazate pe lanțul scurt, păstrând totodată patrimoniul cultural). - Promovarea produselor certificate și a altor produse montane în parteneriat cu organizațiile de producători agroalimentari montani, inclusiv prin campanii de conștientizare a consumatorilor, parteneriate cu magazine (inclusiv sucursale locale ale supermarketurilor) și organizarea de piețe volante de produse de specialitate.
7.6. Creșterea rezilienței lanțurilor valorice agroalimentare montane și atenuarea schimbărilor climatice, prin adaptarea locală a tehnologiei (echipamente, utilaje de mică mecanizare) și adoptarea de practici îmbunătățite	Crearea unei măsuri de finanțare și asistență tehnică (în cadrul PS PAC 2023-2027 sau cu finanțare națională) care să susțină reziliența și competitivitatea producătorilor agroalimentari montani prin sprijin pentru: ▪ Elaborarea unui plan de cercetare și acțiune privind adaptarea agriculturii montane la schimbările climatice; ▪ Dezvoltarea și validarea echipamentelor, materiilor prime și a practicilor inteligente din punct de vedere climatic, inclusiv a sistemelor de irigare și a soiurilor și raselor adaptate la climă; ▪ Adoptarea tehnologiilor și practicilor adaptate la zona de munte, inclusiv a culturilor mixte, permaculturii și agrosilviculturii; ▪ Sprijin pentru achiziționarea de utilaje de mică mecanizare, adaptate la nevoile zonei montane, cu poluare scăzută (unelte electrice), pentru creșterea eficienței activităților agricole pe terenuri dificile și sprijinirea atenuării schimbărilor climatice.
7.7. Sprijin integral pentru succesorii fermelor montane și pentru agro-antreprenori	- Crearea unui program dedicat succesiunii în fermele din satele de munte care să sprijine formarea și stabilirea fermierilor tineri sau începători pentru a lucra în satele stabilite în program, inclusiv prin sprijin pentru achiziționarea sau închirierea de terenuri agricole montane, instruire în agricultură și afaceri, mentorat, acces la finanțare și echipamente; - Desfășurarea, în parteneriat cu instituții financiare comerciale, a unui program de finanțare concesională care vizează fermierii montani tineri și debutanți, însoțit de instruire în practici agroecologice și climatice inteligente; - Dezvoltarea de oportunități de formare tehnică personalizate pentru fermierii tineri și începători.

7.8. Sprijinirea transferului de teren către fermierii montani activi	- Implementarea de stimulente și asistență tehnică pentru pensionarea fermierilor și planificarea proprietății și transferul de teren (vânzare sau închiriere) către fermierii activi; - Facilitarea piețelor funciare prin cartografierea terenurilor neîngrijite și abandonate în colaborare cu proprietarii de terenuri și fermierii care caută pământ și prin pilotarea inovațiilor (învățare din experiențele emergente din alte țări UE).
7.9. Acordarea de asistență tehnică specifică producătorilor agroalimentari din zonele montane pentru depășirea barierelor administrative și juridice în calea accesului la PAC/PS PAC 2023-2027 și la alte fonduri și tipuri de sprijin din sectorul public	- Informarea fermierilor cu privire la PAC/PS PAC 2023-2027 și alte programe de sprijin existente; - Suport pentru înregistrarea la APIA a fermelor de munte și pentru alte proceduri administrative necesare pentru a accesa CAP/PS PAC 2023-2027 și programele de sprijin existente; - Sprijin pentru pregătirea și depunerea propunerilor de afaceri sau a proiectelor de către grupurile de fermieri de munte pentru a accesa PS PAC 2023-2027 sau alte fonduri disponibile; - Evaluarea continuă a oportunităților de simplificare și eficientizare a cerințelor administrative și de reglementare pentru fermele sub o anumită dimensiune (suprafață și producție standard), pe baza unei evaluări cuprinzătoare a obstacolelor birocratice în calea dezvoltării și inovației din sectorul afacerilor agroalimentare.
7.10. Extinderea mecanismelor de facilitare a accesului la finanțare a producătorilor agroalimentari	- Sprijin pentru stabilirea unuia sau mai multor programe de acces financiar pentru actorii agroalimentari din zona montană, inclusiv pentru fermierii mici și mijlocii (în cadrul PS PAC 2023-2027 sau mobilizând alte resurse naționale sau internaționale) pentru a completa sprijinul sub forma de grant existent (a se alinia cu Obiectivul 10). Programul (programele) ar trebui să ia în considerare dezvoltarea unei game de instrumente financiare și a unor oportunități de extindere a mecanismelor existente, inclusiv garanții pentru împrumuturi, subvenții ale dobânzii pentru împrumuturile concesionale și condiții mai bune de accesare a creditelor de tip „revolving”.

Obiectivul 8: Consolidarea oportunităților economice în bioeconomia forestieră montană (și în bioeconomia non-alimentară în general)	Abordare • Creșterea competitivității și rentabilității lanțului valoric al lemnului, cu accent pe adăugarea de valoare produselor din lemn din zona montană; • Sprijinirea dezvoltării altor activități de bioeconomie și economie circulară.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
8.1. Sprijinirea dezvoltării durabile a lanțului valoric al lemnului și al produselor	- Sprijin pentru înființarea de centre de sortare și depozitare a lemnului, inclusiv prin dezvoltarea de mecanisme financiare pe termen lung de tip public-privat pentru îmbunătățirea lanțului valoric forestier, precum și a oricăror cadre financiare legale și de reglementare necesare, așa cum este propus în Strategia Națională pentru Păduri 2030 (SNP30);

nelemnoase, cu accent pe adoptarea tehnologiilor îmbunătățite, infrastructură și formarea competențelor profesionale

- Finanțarea drumurilor și a infrastructurii de acces forestier în conformitate cu SNP30 și evaluări de impact actualizate care analizează cu atenție consecințele pentru ecosisteme, habitat și biodiversitate;
- Actualizarea curriculei învățământului forestier și silvic pentru a se alinia la nevoile pieței și la cele de mediu (care reflectă progresul tehnologic, conservarea biodiversității, schimbările climatice și valorile sociale);
- Sprijin pentru inițiative care contribuie la integrarea verticală a lanțului de aprovizionare cu lemn în zona montană;
- Crearea de Centre Regionale de Transfer Tehnologic pentru silvicultură, așa cum este propus de SNP30, cu accent specific pe nodurile forestiere montane prin sprijinirea parteneriatelor între organizațiile publice de cercetare și întreprinderi;
- Instruirea și dezvoltarea competențelor pentru personalul din exploatarea pădurilor și stimulente financiare pentru angajați spre a preveni migrarea forței de muncă calificate. Crearea unui program dedicat la nivel central, așa cum este cerut de SNP 30;
- Elaborarea de ghiduri de bune practici și stimulente financiare pentru a sprijini utilizarea ecologică în exploatarea pădurilor (SNP30);
- Sprijin pentru investiții în echipamente de prelucrare a produselor forestiere nelemnoase la nivel local, precum și în alte echipamente conexe, pentru a diversifica oferta de produse forestiere, în beneficiul comunităților locale.

Îmbunătățiri ale cadrului legislativ/de reglementare ca o condiție pentru investiții eficiente în dezvoltarea lanțului valoric al lemnului

- Implementarea reformelor legale și de reglementare și a măsurilor tehnico-normative identificate de SNP30 pentru promovarea unei bioeconomii forestiere durabile prin produse din lemn cu viață lungă. Măsurile includ actualizarea regulilor tehnice pentru a asigura continuitatea producției durabile de lemn, a normelor tehnice și a ghidurilor de bune practici privind producția de sortimente de lemn gros.

8.2. Consolidarea asigurării calității, a diferențierii produselor și a transparenței pieței pentru lemn și produsele forestiere nelemnoase

- Dezvoltarea și adoptarea schemelor de etichetare ecologică care urmează să fie dezvoltate în conformitate cu SNP30;
- Sprijin pentru participarea părților interesate de la munte la testarea și implementarea sistemului de trasabilitate a lemnului conform EUTR și Deforestation Free (defrișare) solicitat de Strategia națională pentru păduri 2030, precum și pentru respectarea altor reforme și procese de reglementare incluse în Strategie;
- Sprijin pentru sistemele de trasabilitate din sectorul privat;
- Evaluarea oportunităților de mobilizare a piețelor de carbon în contextul bioeconomiei montane și a economiei circulare.

Îmbunătățiri ale cadrului legislativ/de reglementare ca o condiție pentru investiții eficiente în transparența pieței lemnului și a materialelor nelemnoase

- Implementarea măsurilor tehnico-normative ale reformelor legale și de reglementare identificate de SNP30 pentru a spori transparența pieței și competitivitatea în aprovizionarea cu lemn. Acestea includ actualizarea cadrului legislativ pentru raportarea lemnului recoltat; instituirea EUTR și a sistemului de trasabilitate a lemnului fără defrișări (Deforestation Free); dezvoltarea sistemelor reglementate pentru coordonarea centralizată a colectării, procesării și standardizării datelor, precum și pentru promovarea pe piața lemnului;

	- Sprijin pentru participarea părților interesate montane la elaborarea și adoptarea ulterioară a ghidurilor și reglementărilor tehnice normative referitoare la trasabilitatea produselor forestiere.
8.3. Sprijin pentru cercetarea și dezvoltarea bioeconomiei montane și a economiei circulare	- Studii de piață și de fezabilitate care evaluează potențialul de specializare din zona montană pentru o gamă de produse forestiere, bioeconomie nealimentară și a economiei circulare care valorifică resursele umane, infrastructura și resursele naturale ale unor localități montane specifice (de exemplu, la nivel de masiv); - Evaluarea potențialului lanțului valoric al lânăii din zona de munte precum și a constrângerilor, identificarea investițiilor necesare în instalațiile de procesare și colectare, dezvoltarea pieței, inclusiv a accesului la finanțare; - Evaluarea potențialului de dezvoltare a unei piețe de nișă a materialelor de construcție certificate ecologic marca Zona Montană din lemn, lână și piatră, active atât în organizarea producătorilor, cât și în evaluarea și crearea de oportunități de marketing; - Sprijin pentru cercetare și dezvoltare privind produsele din bioeconomia montană (de exemplu, lână) și modelele de afaceri, acordând prioritate inițiativelor orientate către piață.
8.4. Stimularea cererii de produse și servicii specifice bioeconomiei montane și economiei circulare	- Stimulente pentru construirea de spații de cazare turistice și alte clădiri din zona montană folosind lemn, lână și alte materiale de construcții ecologice din surse locale; - Sprijin pentru promovarea organizată a produselor promițătoare din bioeconomia montană, bazată pe dezvoltarea de strategii și planuri de acțiune pentru lanțul valoric care implică părți interesate, atât publice, cât și private.
Obiectivul 9: Creșterea ponderii economice a turismului din zonele montane	Abordare • Consolidarea eforturilor de branding și promovare a activităților turistice diversificate care valorifică și protejează părțile rurale ale activelor naturale și culturale ale zonei montane; • Consolidarea eforturilor de coordonare, planificare și sprijinire a dezvoltării infrastructurii, facilităților și serviciilor turistice de calitate și ecologice în zonele montane, în special în orașele mici și zonele rurale, consolidând în același timp legăturile urban-rural.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
9.1 Consolidarea actorilor și a eforturilor legate de promovarea turismului montan	- Consolidarea organizațiilor regionale de management al destinațiilor și a altor părți interesate pentru a inova și a se angaja în planificare strategică din ce în ce mai sofisticată, dezvoltare de parteneriate și funcții de marketing (inclusiv pentru a utiliza instrumente digitale de analiza pieței și dezvoltarea și promovarea produselor); - Întocmirea unui plan integrat de promovare a turismului în natură, așa cum se precizează în Strategia pentru păduri 2030; - Sprijin pentru adoptarea și modernizarea instrumentelor de marketing digital (conținut și instrumente) pentru uz turistic (aplicații localizate, calendare de evenimente); - Elaborarea unui plan de investiții și promovare ținut aferent celor 12 rute culturale deja promovate de Ministerul Turismului;

	- Îmbunătățirea altor strategii, planuri și inițiative existente de promovare a turismului rural (de exemplu, eco-destinații, microregiuni), bazate pe dezvoltarea de profiluri de piață și strategii de marketing vizate (de exemplu, scurte excursii către destinații aflate la 3-4 ore distanță), și prin coordonarea acțiunilor din sectorul public și privat la diferite niveluri geografice; - Sprijin pentru eforturile de cercetare și dezvoltare legate de brandingul turismului din zona montană, bazându-se pe eforturile existente de a crea destinații turistice locale și regionale și oferte de nișă în zonele rurale și orașele mici
9.2 Îmbunătățirea calității serviciilor și modernizarea dotărilor turistice din zonele montane	- Adoptarea coordonată a standardelor specifice turismului (de exemplu, eticheta ecologică UE, ISO 14024, eticheta de ecoturism a Asociației de Ecoturism din România); și sprijin tehnic și financiar pentru conformitatea cu standardele alese; - Coordonarea operatorilor de turism și a altor părți interesate private, inclusiv eforturi de a selecta și a utiliza în mod colectiv platformele digitale pentru gestionarea rezervărilor și nu numai; - Îmbunătățirea curriculei și standardelor de formare profesională și certificare.
9.3 Investiții în infrastructura turistică comună, pe baza unei planificări strategice	- Investiții în infrastructura turismului în natură, pe baza nevoilor identificate în planificarea strategică, cum ar fi: trasee de drumeții și de ciclism, refugii la mare altitudine, infrastructură de acces balnear, sisteme de semnalizare; - Investiții în alte infrastructuri de turism rural și în orașele mici pe baza planificării strategice, cum ar fi: rețele de centre de informare turistică, semnalizare multilingvă, situri de interes istoric sau cultural, servicii de partajare a bicicletelor și vehiculelor, spații de odihnă, infrastructură de acces la internet și gestionare a deșeurilor, infrastructura de administrare și tratare a apei; - Autorizare rapidă a restaurării clădirilor istorice și valoroase din punct de vedere cultural identificate în planificarea strategică; - Evaluarea nevoilor de infrastructură comună în anumite localități și piețe de nișă.
9.4 Sprijinirea implicării IMM-urilor din mediul rural și din orașele mici în economia turismului montan, cu accent pe legăturile dintre mediul urban și cel rural (aliniat la secțiunea de mai jos privind IMM-urile)	- Crearea unui program care să contribuie la conectarea IMM-urilor din mediul rural și din orașele mici la oportunitățile din economia turismului montan în general (de exemplu, cazări și restaurante informale, producători agroalimentari, proprietari de păduri, meșteșugari), prin intermediul circuitelor turistice (furnizarea de informații și legături pentru acces la piețe, instruire, sprijin pentru planificarea și finanțarea modernizărilor afacerii sau a instalațiilor, posibila introducere a unor excepții de reglementare și facilități fiscale etc.); - Îmbunătățirea programelor existente de tip incubatoare și acceleratoare de afaceri, pentru a oferi un sprijin integrat și mai mult bazat pe tehnologie companiilor de turism; - Sprijin pentru operatorii de turism montan și furnizorii de servicii alimentare (inclusiv cei care operează în zonele urbane ale teritoriului) pentru a procura alimente și alte bunuri și servicii de la producătorii și furnizorii locali (a se alinia cu măsurile din secțiunea agroalimentară); - Sprijin pentru modernizarea infrastructurii rurale și alte investiții private (de exemplu, restaurante, locuri de cazare) tehnic și financiar; - Includerea micilor operatori montani în statisticile și planificarea industriei.

9.5 Planificarea, dezvoltarea și gestionarea durabilă a fluxurilor turistice către orașele mici de munte și zonele rurale	- Elaborarea și adoptarea planurilor de management al vizitatorilor în zonele de patrimoniu cultural, în ariile naturale protejate și alte situri în care au fost identificate riscuri de perturbare a naturii sau a mediului social. Crearea unui proces administrativ care să permită publicului să solicite elaborarea unor astfel de planuri, acolo unde se poate demonstra o îngrijorare justificată și o lipsă de planificare; - Planificarea și dezvoltarea infrastructurii durabile de transport și acces care să servească destinații turistice emergente și promițătoare, bazate pe planurile de management al vizitatorilor în anumite situri (a se vedea aspectele de mediu mai jos), includerea necesară a planurilor de diminuare a gazelor cu efect de seră; - Reglementarea locală coordonată a serviciilor de transport turistic și a tururilor de grup (aspecte precum emisiile vehiculelor, precum și traseul și ora călătoriei); - Evaluarea și identificarea investițiilor și reformelor necesare în alte sectoare, de exemplu, în sectorul agroalimentar (măsuri privind valoarea adăugată, conformitatea cu siguranța alimentară), cel de management al mediului (de exemplu, continuarea decontaminării și reconversiei siturilor miniere dezafectate, planuri de management durabil în zonele protejate care anticipează și gestionează efectele turismului asupra mediului), și al transportului (de exemplu, infrastructura energetică, întreținerea drumurilor); - Evaluarea investițiilor și a reformelor necesare în domeniul digital, al mobilității și al altor activități trans-sectoriale necesare pentru a sprijini planurile existente de dezvoltare a turismului (aliniat la Pilonul II); - Includerea sistematică a turismului în planificarea urbană și teritorială pentru a încuraja construirea unei infrastructuri turistice coerente, estetice și funcționale.
9.6 Anticiparea și atenuarea amenințărilor climatice și a impacturilor sociale și de mediu nedorite ale turismului asupra orașelor mici de munte și zonelor rurale	- Stabilirea unui cadru legislativ care definește condițiile de acces recreativ la pădurile cu rol socio-cultural, ținând cont de dreptul de proprietate și de impactul asupra conservării biodiversității (acțiune propusă de Strategia pentru Păduri 2030); - Evaluarea efectelor anticipate ale schimbărilor climatice asupra activelor și ofertelor din turismul montan rural pentru a fundamenta planificarea și investițiile industriei; - Stabilirea unui cadru de stimulare destinat întreprinderilor din turismul montan pentru a sprijini adoptarea de practici durabile, inclusiv prin certificare, premii și alte programe; - Campanii de informare a consumatorilor pentru promovarea practicilor turistice responsabile, inclusiv valorificarea instrumentelor și platformelor digitale pentru a genera date și analize despre vizitatori și efectele turismului asupra economiei montane, asupra mediului și comunităților locale; (această activitate este legată de Contul Satelit al Turismului pentru zona montană); - Îmbunătățirea Contului Satelit al Turismului regional din zona montană pentru a fundamenta cercetarea de piață și dezvoltarea produselor, dar și pentru a fundamenta acțiunile de reglementare necesare pentru a asigura sustenabilitatea turismului; - Sprijinirea eficienței energetice în clădirile turistice; - Includerea și co-dezvoltarea modulelor de conștientizare a patrimoniului cultural și a mediului înconjurător, în cadrul programelor de formare profesională, a examenelor de licențiere a operatorilor de turism și a programelor școlare, inclusiv a celor privind practicile de turism durabil.

Obiectivul 10: Dezvoltarea IMM-urilor, a antreprenoriatului și a industriilor de specializare inteligentă în toate sectoarele	Abordare • Consolidarea serviciilor de dezvoltare a afacerilor; • Sprijinirea inovației la nivel de industrie și a îmbunătățirii mediului de afaceri; • Sprijinirea accesului la finanțare; • Dezvoltarea unei forțe de muncă aliniate la nevoile pieței.
Măsurile propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
10.1 Consolidarea serviciilor de dezvoltare și accelerare a afacerilor pentru IMM-urile din zona montană, antreprenori și microîntreprinderi din sectoarele de specializare inteligentă (inclusiv sectorul agroalimentar, silvicultură și turism)	- Consolidarea serviciilor de dezvoltare și accelerare a afacerilor pentru micro și IMM-uri din zona montană, antreprenori și alte întreprinderi aflate în diferite stadii de dezvoltare, pentru a le ajuta în mod eficient, de exemplu, să dezvolte planuri de afaceri, să acceseze finanțare, să găsească mentorat și consiliere și să se conecteze la un ecosistem de afaceri și inovație. Acestea ar trebui să sprijine explorarea sau extinderea modelelor și ideilor de afaceri promițătoare, aflate în diferite stadii de dezvoltare; - Centre de inovare pentru tineret care oferă finanțare, mentorat și consiliere tinerilor antreprenori (a se vedea pilonul I); - Înființarea de platforme în zonele rurale (asemănătoare parcurilor industriale) pentru a găzdui companiile care își propun să prelucreză resursele montane sau să adauge valoare în alt mod și să le comercializeze.
10.2 Facilitarea inovației la nivel de industrie aliniată cu specializarea inteligentă și îmbunătățirea mediului de afaceri	- Sprijin pentru explorarea și dezvoltarea industriilor montane promițătoare care valorifică resursele și atuurile locale (direcțiile de dezvoltare economică montană), inclusiv prin granturi și asistență tehnică pentru studii de fezabilitate, informații de piață și cercetare acțiune, evaluări de reglementare, programe pilot, parteneriate și eforturi de organizare și planificare a industriei care validează, testează și dezvoltă direcții promițătoare de dezvoltare economică. De exemplu, studii, programe pilot și parteneriate ar putea fi dezvoltate pentru a evalua potențialul zonei montane (sau al unor părți ale acesteia) de a deveni: ▪ un centru de filmare; ▪ un furnizor de mobilier de nișă și de materiale de construcții ecologice; ▪ o destinație pentru centrele de îngrijire a bătrânilor și de recuperare; ▪ un furnizor mai mare de credite pentru carbon sau alte piețe de mediu; ▪ un magnet pentru cercetarea europeană privind ecosistemele montane (păduri, pajiști, biodiversitate), managementul, protecția sau regenerarea acestora; - Sprijin pentru eforturile de promovare a reformei de reglementare și de reducere a constrângerilor legale și de reglementare identificate pentru inovarea și dezvoltarea afacerilor în sectoarele de specializare inteligentă.
10.3 Stabilirea de scheme și instrumente de finanțare care să vizeze IMM-urile și micro-întreprinderile din sectoarele de specializare inteligentă	- Dezvoltarea unui fond de capital de risc pentru zona montană care să sprijine extinderea industriilor de specializare inteligentă; - Dezvoltarea și acompanierea tehnică a programelor de creditare concesionare în parteneriat cu băncile comerciale pentru IMM-uri și antreprenori din domeniul agroalimentar, silvicultură/ bioeconomie, economie circulară turism și alte sectoare de specializare inteligentă. Sprijinul sectorului public poate include asistență tehnică pentru instituțiile financiare și IMM-uri, garanții pentru împrumuturi, subvenții ale dobânzii și finanțare de lansare (pentru stadiile incipiente).

(inclusiv sectorul agroalimentar, silvicultură și turism) din zona montană	
10.4 Dezvoltarea de programe de formare profesională și vocațională aliniate la piață, care să implice operatori economici și să atragă competențele tehnice și profesionale solicitate	- Identificarea decalajelor de resurse umane și competențe specifice, inclusiv cele digitale, în industriile strategice din zona montană, inclusiv agroalimentare, silvicultură, bioeconomie, economie circulară și turism, antreprenoriat și alte industrii și domenii promițătoare de activitate economică, precum și evaluarea școlilor profesionale și vocaționale existente pentru a dezvolta un plan teritorial bazat pe nevoi, care să specifice rezultatele educaționale țintă per masiv montan; - Actualizarea și dezvoltarea cursurilor de formare profesională existente și a cerințelor de certificare (agroalimentare, silvicultură, turism, altele); - Dezvoltarea de programe de formare profesională care implică „operatori economici” și programe de lucru-studiu pentru studenți și stagiaari, precum școlile secundare „duale” sau „liceele tehnice” care pregătesc elevii să lucreze în industriile tradiționale montane, inclusiv în agricultură și silvicultură (programe în parteneriat cu angajatorii); Campanii de informare în zonele rurale pentru promovarea programelor școlare profesionale; - Investiții în construcția, renovarea și echiparea școlilor profesionale; - Dezvoltarea de programe de schimb profesional, lucru-studiu și burse în afara zonei montane, cu accent pe domenii de specializare inteligentă, pentru participarea în cadrul cărora pot exista beneficii și condiții atașate (de exemplu, cerința de a lucra în zona montană, acces privilegiat sau ajutor în găsirea unui loc de muncă în zona montană, etc.); - Dezvoltarea, în parteneriat public-privat, a centrelor de educație extracurriculară și a programelor care implică comunitatea în activități practice de învățare (cum ar fi campusuri experiențiale care prezintă practici tradiționale și inovatoare, de exemplu, grădinaritul urban, acvaponia, permacultura, ateliere de producători de tip ”Do-it-yourself”/makerspace, construcție cu baloți de paie, meșteșuguri tradiționale); - Programe și pachete de recrutare concepute pentru a atrage lucrători (sezonieri) și profesioniști necesari pentru industrii specifice, cum ar fi agricultura, silvicultura și turismul.

5.4 PILONUL IV: Respect pentru natură

Obiectivul strategic 4: Protejarea și restaurarea integrității, sănătății și rezilienței ecosistemelor montane și a biodiversității

Obiectivul va fi realizat prin protejarea și restaurarea ecosistemelor montane, abordarea poluării mediului și a climei și construirea rezilienței socio-ecologice în fața riscului climatic și de dezastre.

Obiectivul 11: Asigurarea integrității și sănătății pădurilor, pajiștilor și a altor ecosisteme protejate din zona montană

Obiectivul 12: Îmbunătățirea calității solului și a apei și atenuarea schimbărilor climatice

Obiectivul 13: Creșterea rezilienței social-ecologice a zonei montane la schimbările climatice și alte riscuri

Măsurile din acest pilon se referă, în mare, la protecția și restaurarea ecosistemelor montane în fața managementului nesustenabil al resurselor și a poluării, precum și la prevenirea și diminuarea riscurilor de mediu, inclusiv a celor climatice. Măsurile promovează abordări colaborative și echilibrate de protecție a mediului, care recunosc nevoile și interesele legitime ale diferiților actori locali drept mijloace de atingere a nivelurilor crescânde de ambiții de mediu, în acord cu tendințele actuale.

Obiectivul 11: Asigurarea integrității și sănătății pădurilor, pajiștilor și a altor ecosisteme protejate din zona montană

În ceea ce privește protecția și refacerea ecosistemelor montane și a ariilor protejate, accentul se pune pe păduri și pajiști, acestea acoperind împreună peste 85% din teritoriul montan.¹⁹ În plus, sunt prevăzute eforturi legate de alte ecosisteme și zone protejate în general. Ca și în cadrul Pilonului III, măsurile referitoare la păduri sunt fundamentate sau aliniate la Strategia Națională a Pădurilor până în 2030 (SNP30), aceasta incluzând obiective care vizează păduri robuste în contextul schimbărilor climatice, cu o biodiversitate bogată și o pondere mai mare în suprafața României; dezvoltarea unui sistem coerent de monitorizare a stării pădurii și a îndeplinirii multiplelor sale funcții, în vederea susținerii mecanismelor decizionale, sprijin pentru comunicare, conștientizare, educație și cercetare științifică, stabilirea unui cadru de guvernare coerent și incluziv, bazat pe un control eficient și transparent, care să permită o gestionare eficientă și transparentă a pădurilor, precum și un rol decizional sporit și o responsabilizare a proprietarilor de păduri.

În același timp, este prevăzută susținerea cercetării social-ecologice privind refacerea ecosistemului și gestionarea eficientă a pajiștilor, a terenurilor degradate, a pădurii etc., precum și sistematizarea lecțiilor învățate din experiențele de restaurare aflate în desfășurare în România. Cercetarea ecologică trebuie să contribuie la o comunicare mai eficientă, prin dovezi științifice, a valorii conservării pășunilor²⁰ (analiza diferențiată între pajiștile cu valoare naturală ridicată gestionate extensiv și pășunile intensive).

Obiectivul 12: Îmbunătățirea calității solului și a apei și atenuarea schimbărilor climatice

Obiectivul va fi atins prin sporirea contribuțiilor zonei montane la atenuarea schimbărilor climatice prin protecția și îmbunătățirea mijloacelor de sechestrare a carbonului și prin reducerea emisiilor cu efect de seră, iar pe de altă parte prin îmbunătățirea stării ecologice a apelor de suprafață și a acviferelor, astfel încât să se atenueze eutrofizarea în aval, cu accent pe atenuarea poluării din surse rezidențiale și agricole. De asemenea, este menționată posibilitatea de a accelera eforturile de decontaminare în fostele situri miniere și în alte contexte în care sunt prezenți poluanți toxici.

Obiectivul 13: Creșterea rezilienței social-ecologice a zonei montane la schimbările climatice și alte riscuri

Pentru a construi reziliența social-ecologică în fața schimbărilor climatice și a altor riscuri este prevăzută dezvoltarea de planuri și capacități de adaptare și de răspuns la dezastre, precum și creșterea conștientizării problemelor de mediu prin programe de dezvoltare școlară și profesională. Educația joacă un rol cheie în creșterea rezilienței social-ecologice, în măsura în care va fi nevoie de capacități sporite de a gestiona incertitudinea - o proprietate intrinsecă a schimbărilor climatice.

Pilonul IV: Obiective și măsuri cu contribuție la Obiectivul Strategic 4

Obiectivul strategic 4: Protejarea și restaurarea integrității, sănătății și rezilienței ecosistemelor montane și a biodiversității

¹⁹ Teritoriul montan este de aproximativ 60% pădure, 20% peisaje mozaicate cu pajiști și terenuri agricole și 6% pajiști naturale și seminaturale (Banca Mondială 2023 — Evaluarea resurselor naturale).

²⁰ https://environment.ec.europa.eu/news/restoration-offers-biggest-ecological-benefits-grasslands-2023-09-13_en

Obiectivul 11: Asigurarea integrității și sănătății pădurilor, pajiștilor și a altor ecosisteme protejate din zona montană	Abordare • Îmbunătățirea monitorizării și managementului utilizării pădurilor • Abordarea factorilor socioeconomici ai utilizării ilegale a resurselor forestiere (inclusiv probleme de compensare ecologică și securitate energetică); • Sprijinirea silviculturii ecologice; • Revitalizarea păstoritului montan de mare altitudine; • Refacerea ecosistemelor deteriorate și degradate.
Măsurile propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
11.1 Îmbunătățirea monitorizării utilizării pădurilor, a zonării și a urmăririi lemnului, în conformitate cu prevederile Strategiei forestiere 2030	- Realizarea acțiunilor propuse de SNP30 în legătură cu monitorizarea strategică, colectarea, prelucrarea și raportarea datelor forestiere. Aceasta include stabilirea unui sistem național unic de colectare/prelucrare și raportare a datelor forestiere, înființarea Registrului Forestier Național (RFN) și a legislației asociate, aplicarea unui sistem de indicatori privind starea pădurilor care să permită monitorizarea și compensarea eficientă etc.; - Realizarea acțiunilor propuse de SNP 30 referitoare la creșterea eficienței și transparenței în guvernarea pădurilor și controlul managementului pădurilor, în special în ceea ce privește eficientizarea și transparența actului de control al legalității activităților forestiere prin instituirea unui sistem de control al trasabilității lemnului (îmbunătățiri ale sistemului de urmărire a lemnului -SUMAL) în special punctele sale critice de control (pentru a controla mai bine exploatarea forestieră ilegală), sistem de control al gospodăririi pădurilor bazat pe sistemul de monitorizare a stării pădurilor; - Realizarea acțiunilor propuse de SNP 30 privind transparența datelor forestiere și accesul publicului. Prioritățile includ: ▪ validarea și publicarea datelor publice despre pădurile naționale, inclusiv date despre densitatea arborilor, nivelurile de extracție a lemnului și a produselor forestiere și utilizări ale acestora, cu accent pe validarea datelor INS și MMAP; ▪ colectarea de date cu privire la densitatea arborilor non-silvici (în afara Fondului Forestier, inclusiv arborii din ferme și pășuni); ▪ implementarea măsurilor pentru a asigura calitatea, consecvența, transparența, accesibilitatea și capacitatea de utilizare a datelor privind extracția și utilizările lemnului, inclusiv utilizările locale pentru lemn de foc; ▪ actualizarea statisticilor privind utilizarea lemnului de foc în gospodăria pentru încălzire și utilizarea informală a biomasei pentru energie; - Aplicarea criteriilor științifice pentru identificarea și caracterizarea ecosistemelor forestiere cu valoare de conservare deosebită, cu accent pe pădurile vechi și virgine, așa cum sugerează SNP30, pentru a asigura aplicarea unui nivel adecvat de protecție; - Dezvoltarea în colaborare a măsurilor de protecție mai eficiente care implică comunitățile și personalul silvic în monitorizarea comunitară.
11.2 Îmbunătățirea și punerea în aplicare a eco-compensațiilor legate de protecția biodiversității, cu accent pe compensarea adecvată a fermierilor	Finanțarea și implementarea plăților compensatorii (deja obligatorii) către proprietarii de păduri, pentru restricțiile impuse și dezavantajele create ca urmare a implementării unui regim impus de conservare a biodiversității. Acțiunile specifice includ: ▪ sprijin pentru micii proprietari de păduri din zona montană pentru înscrierea în viitorul Registrul forestier național (RFN prevăzut de SNP30); ▪ revizuirea nivelurilor de compensare a ariilor protejate și a criteriilor de eligibilitate pentru a asigura compensarea integrală a costurilor tuturor proprietarilor de pădure (și alte terenuri) afectați; ▪ reducerea cerințelor birocratice pentru a reduce intervalul de timp necesar obținerii plăților compensatorii, fie la nivel național, fie la nivel montan; Stabilirea unui sistem de evaluare, plată și monitorizare a serviciilor ecosistemice forestiere și a unui cadru legislativ asociat pentru a recompensa proprietarii de păduri pentru implicarea lor în furnizarea de servicii ecosistemice (așa cum se propune în SNP30).

11.3 Sprijinirea utilizării durabile a biomasei energetice în scopul combaterii sărăciei energetice	- Implementarea măsurilor SNP30 privind asigurarea producției durabile de biomasă pentru utilizarea energiei și combaterea sărăciei energetice în anumite comunități. Măsurile includ evaluarea dependenței de energie din biomasă de către comunitățile locale, disponibilitatea biomasei și dimensiunile sustenabilității și definirea criteriilor de durabilitate; - Luarea în considerare pentru crearea, pe termen scurt, a unui grup de lucru care să abordeze securitatea energetică montană; - Subvenționarea locuințelor și încălzirii eficiente energetic.
11.4 Sprijinirea adoptării de către proprietari de păduri din zona montană a practicilor, tehnologiilor și infrastructurii de conservare a pădurilor	- Implementarea măsurilor identificate de SNP30 referitoare la guvernarea pădurilor. Acestea includ: clarificarea sau definirea drepturilor și responsabilităților proprietarilor de pădure în ceea ce privește gestionarea pădurilor, raportare, acces la informații și finanțare precum și adoptarea de procese participative în elaborarea politicilor forestiere, definirea obiectivelor de management forestier și planificarea și evaluarea rezultatelor politicii forestiere. Acțiunile specifice zonelor montane ar putea include: ▪ încurajarea contribuțiilor părților interesate din zona montană în dezvoltarea sau actualizarea ghidurilor de bune practici referitoare la modul în care sunt gestionate pădurile pentru conservarea biodiversității, solicitată de SNP30, pentru a asigura coerența; ▪ sprijin pentru accesul părților interesate din zona de munte la programele solicitate de SNP30, în scopul sprijinirii financiare și tehnice a adoptării de tehnologii ecologice și al calificării aferente a personalului, precum și pentru investiții în amenajări specifice fondului forestier (construcții hidrotehnice, traversări de albie, pădure) pentru a asigura stabilitatea ecosistemelor forestiere.
11.5 Încurajarea revitalizării și adaptării la schimbările climatice a păstoritului de mare altitudine	- Sprijin pentru întreținerea pajiștilor și prevenirea reîmpăduririi acestora, atunci când se poate demonstra că acestea stochează mai mult carbon, au o valoare mai mare pentru biodiversitate sau furnizează hrană foarte apreciată (de exemplu, tradiții alimentare sau diversitate alimentară). Sprijinul poate include măsuri de gestionare a migrației liniei arborilor și a consecințelor acesteia asupra biodiversității sub influența schimbărilor climatice; - Furnizarea de asistență tehnică și consiliere pentru a facilita accesul la PAC/PS PAC 2023-2027 și la programele de finanțare existente care sprijină gestionarea durabilă a pășunilor montane (inclusiv ferme cu înaltă valoare naturală); - Înființarea de școli de păstori și un „nucleu” de păstori profesioniști sau voluntari, dacă este identificat un interes corespunzător; - Sprijin pentru cercetări legate de rasele de ovine care sunt adaptate la condițiile climatice specifice zonei montane; - Sprijin pentru cercetare-acțiune privind valorificarea tehnologiei digitale și de automatizare (de exemplu, dronele păstori) și noi modele de management al fermelor care implică leasing și servicii.
11.6 Sprijinirea cercetării social-ecologice privind abordările eficiente de restaurare și gestionare a ecosistemelor (în	- Sprijin pentru parteneriatele de cercetare locale și internaționale și dezvoltarea de linii directe privind refacerea terenurilor, în special pentru ecosistemele în care nu exista consens cu privire la abordările eficiente de gestionare și restaurare (de exemplu, pajiști). Acest lucru este deosebit de relevant în contextul noilor propuneri legislative UE cu privire la restaurarea naturii, care definesc obiectivele pentru restaurarea suprafețelor terestre;

special pentru pajiști și păduri)	- Sprijin pentru diseminarea lecțiilor și inovațiilor locale și internaționale referitoare la restaurarea ecosistemelor (de exemplu, lecții de la Living Labs²¹); - Evaluarea națională a stării pajiștilor gestionate în comparație cu nivelul vizat de Legea Pajiștilor (și de normele UE).
11.7 Restaurarea, reabilitarea sau renaturarea ecosistemelor degradate	- Refacerea ecosistemelor forestiere degradate în interiorul și în afara Fondului Forestier Național; - Reamenajarea pășunilor abandonate atunci când aceasta este considerată a fi cea mai bună cale de acțiune, în conformitate cu cele mai bune practici și orientări (solicitate de SNP30) privind selecția adaptată a speciilor (bazată pe schimbările climatice și pe considerente de biodiversitate); - Sprijinirea cercetării privind salvarea eficientă a pășunilor abandonate care au fost terenuri forestiere, inclusiv în ceea ce privește regenerarea naturală asistată și dezvoltarea și selecția speciilor adaptate (luând în considerare schimbările climatice, sechestrarea carbonului și considerații privind biodiversitatea); - Refacerea ecosistemelor acvatice cu accent pe lacurile montane protejate și râurile afectate de dezvoltarea hidroenergetică; - Reabilitarea altor ecosisteme care îndeplinesc criteriile stabilite (granturi și asistență tehnică).
11.8 Asigurarea gestionării eficiente a ariilor protejate, inclusiv prin participarea civică și comunitară	- Dezvoltarea în colaborare a măsurilor de protecție mai eficiente care implică comunitățile și personalul silvic în monitorizarea comunitară; - Transferarea și cofinanțarea funcțiilor de management a ariilor protejate pentru a implica organizații ale societății civile capabile și cu experiență; - Mobilizarea părților interesate din zona montana pentru a influența reforma națională a managementului ariilor protejate (în desfășurare) și elaborarea și implementarea politicilor aferente în viitor; - Evaluarea și dezvoltarea capacității administrative necesare (în agențiile naționale sau subnaționale) pentru a accelera procesul de implementare a ariilor protejate în zona montană (inclusiv pentru a sprijini actualizarea planurilor de management durabil), dacă și după cum este necesar.

Obiectivul 12: Îmbunătățirea calității solului și a apei și atenuarea schimbărilor climatice	Abordare • Îmbunătățirea stării ecologice a apelor de suprafață și a acviferelor și atenuarea eutrofizării în aval, cu accent pe gestionarea apelor uzate și a poluării agricole • Îmbunătățirea contribuțiilor zonei montane la atenuarea schimbărilor climatice prin mijloacele de sechestrare a carbonului și reducerea emisiilor de GES; • Remedierea și reconversia siturilor contaminate cu poluanți toxici.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
12.1 Investiții în tratarea apelor uzate rezidențiale, cu precădere în zonele poluate cu nutrienți	- Investiții continue în tratarea centralizată și la nivel de comunitate a apelor uzate menajere în orașele mici din zona montană și în zonele rurale; - Planificarea și dezvoltarea infrastructurii de canalizare, acordând prioritate părților din zona montană unde turismul rural și orașele sunt în expansiune.

²¹ <https://circularbioeconomyalliance.org/a-living-lab-for-nature-people-and-the-planet-in-the-romanian-carpathian-mountains/>

12.2 Reducerea riscurilor de poluare și creșterea sechestrării carbonului	- Investiții în sisteme/practici de gestionare a gunoiului de grajd adecvate condițiilor de creștere a animalelor în cadrul zonei montane, în special în zonele cu cea mai mare concentrare de animale; - Accentul pus pe utilizarea durabilă a inputurilor chimice și gestionarea gunoiului de grajd prin intermediul centrelor de extensie agricolă (Pilonul III); - Dezvoltarea de instalații comunitare de biogaz și alte proiecte de transformare a deșeurilor biologice în energie, atunci când este fezabil.
12.3 Protejarea și îmbunătățirea mijloacelor de sechestrare a carbonului, cu accent pe creșterea suprafețelor acoperite de arbori și de alte tipuri de vegetație	- Dezvoltarea cadrelor de reglementare pentru silvopastoralism și agrosilvicultura pentru a încuraja plantarea și protecția arborilor din ferme și pășuni; - Regenerarea naturală asistată a ecosistemelor degradate, inclusiv a pășunilor abandonate; - Program de cercetare transdisciplinară care implică universități și centre de cercetare pentru a stimula inovația în implementarea soluțiilor bazate pe natură;
12.4 Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră prin furnizarea de servicii verzi	- Subvenții bazate pe nevoi și sprijin pentru adoptarea de sobe și sisteme de încălzire eficiente din punct de vedere energetic; - Sprijin pentru modernizarea și construcția clădirilor eficiente din punct de vedere energetic;
12.5 Evaluarea și dezvoltarea oportunităților de finanțare a carbonului în sectoarele montane	- Sprijinirea cooperării internaționale și regionale în domeniul cercetării și colaborarea și schimbul de experiență (de exemplu, etichetarea produselor cu emisii scăzute de carbon); - Oferirea de sprijin pentru inovații pilot și teste legate de metodologii, standarde și certificări locale de carbon.
12.6 Continuarea remedierii și reconversiei siturilor contaminate	- Crearea de centre de decontaminare și unități de tratare a deșeurilor periculoase în zona montană; - Dezmembrarea continuă a infrastructurii miniere dezafectate și a altor infrastructuri industriale (clădiri, iazuri de decantare, puțuri) și decontaminarea sau reconversia siturilor. Bioremedierea continuă a solurilor contaminate; - Sprijin pentru reconversia siturilor decontaminate în noi scopuri socioeconomice (evaluări de fezabilitate și implementare).
Obiectivul 13: Creșterea rezilienței social-ecologice a zonei montane la schimbările climatice și alte riscuri	Abordare
	• Dezvoltarea de planuri și capacități de adaptare la schimbările climatice și de răspuns la dezastre la nivel local și la nivel de masiv; • Consolidarea educației privind mediul pentru tineri și profesioniști.
Măsurile propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
13.1 Elaborarea de planuri de adaptare la schimbările climatice și de urgență în caz de dezastre la nivel local și de masiv (altele decât inundațiile sau incendiile de vegetație)	- Sprijin pentru dezvoltarea planurilor de adaptare la schimbările climatice și de pregătire pentru dezastre la nivel de masiv și localitate pe baza evaluării și prognozei riscurilor (stimulente financiare și suport tehnic); - Gestionarea centralizată a analizei datelor montane și generarea de dovezi: cartografierea și analiza socioeconomică a riscului climatic (de exemplu, folosind modele climatice și de evaluare integrată); - Integrarea riscului de schimbări climatice în planificarea pregătirii pentru dezastre (de exemplu valuri de căldură, inundații, incendii de vegetație, secetă);

13.2 Dezvoltarea capacității de răspuns la dezastre în orașele mici din zona montană și în zonele rurale	- Stabilizarea versanților și teraselor vulnerabile la alunecări de teren și dezvoltarea unor sisteme integrate pentru atenuarea riscului de inundații rapide în bazinele împădurite; - Izolarea energetică a clădirilor (publice) prin modernizări; - Consolidarea capacității de răspuns în situații de urgență pentru administrația locală și părțile interesate din zona montană; - Sprijin pentru inițiativele comunitare privind securitatea și reziliența în domeniul alimentației, energiei și apei în zonele rurale.
13.3 Creșterea conștientizării importanței mediului prin programe de pregătire școlară și profesională, precum și prin cerințe de certificare	- Integrarea modulelor pe teme de mediu în programele de formare profesională și școlară; - Integrarea celor mai bune practici de mediu în programele de certificare profesională.

5.5 PILON V: Consolidarea puterii comunității montane (guvernare reprezentativă, în sprijinul cetățenilor)

Obiectivul strategic 5: Consolidarea capacității actorilor zonei montane de a-și determina și urmări propriile aspirații de dezvoltare

Acest obiectiv va fi atins prin crearea de instituții guvernamentale montane și de procese de elaborare a politicilor care să îi reprezinte mai bine pe actorii locali din zona montană și să le susțină valorile și interesele.

Obiectivul 14: Creșterea reprezentării părților interesate din zona montană în elaborarea politicilor relevante

Obiectivul 15: Promovarea, în cadrul entităților guvernamentale din zona montană, a unei culturi organizaționale orientate către public

Obiectivul 14: Creșterea reprezentării părților interesate din zona montană în elaborarea politicilor publice relevante

Îmbunătățirea reprezentării actorilor locali va fi urmărită prin consolidarea capacității instituțiilor guvernamentale montane de a-și îndeplini rolul și funcțiile și, prin urmare, de a reprezenta, la rândul lor, interesele teritoriale. De asemenea, se urmărește dezvoltarea mai multor căi prin care instituțiile guvernamentale montane (începând cu ANZM și până la autoritățile la nivel de UAT) și părțile interesate (locuitori, întreprinderi, societatea civilă) să poată influența politicile montane (indiferent dacă acestea sunt elaborate la nivel național sau regional).

Obiectivul 15: Promovarea, în cadrul entităților guvernamentale din zona montană, a unei culturi organizaționale orientate către cetățean

Sunt necesare măsuri pentru promovarea unei culturi organizaționale orientate către cetățean și susținerea acestuia, precum și măsuri pentru dezvoltarea e-guvernării și a altor modele inovatoare de furnizare de servicii administrative care să îi vizeze pe locuitorii din mediul rural și să ajute părțile interesate din zona montană să acceseze resurse financiare.

Pilonul V: Obiective și măsuri cu contribuție la Obiectivul Strategic 5

Obiectivul strategic 5: Consolidarea capacității actorilor zonei montane de a-și determina și urmări propriile aspirații de dezvoltare	
Obiectivul 14: Creșterea reprezentării părților interesate din zona montană în elaborarea politicilor relevante	Abordare • Întărirea capacității instituțiilor din zona montană de a-și îndeplini rolul și funcțiile; • Dezvoltarea mai multor căi pentru instituțiile guvernamentale montane și părțile interesate pentru a influența politicile montane (la nivel local, teritorial și național).
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse
14.1 Consolidarea Agenției Naționale a Zonei Montane și a organelor consultative ale acesteia	- Evaluarea amănunțită a oportunităților de consolidare a Agenției Naționale a Zonei Montane; - Consolidarea Consiliului Național al Muntelui (CNM) și sporirea rolului comisiilor tehnice ale Consiliului. - Îmbunătățirea sistemelor de monitorizare pentru a urmări angajamentele și agende de politici convenite la nivelul CNM și al Comitetelor de Masiv.
14.2 Creșterea rolurilor și capacităților autorităților montane în elaborarea politicilor publice	- Reforme de reglementare care să permită sau să solicite dezvoltarea sistematică a politicilor publice naționale printr-un proces care implică administrația locală și agențiile cu prezență în zona montană. - Instruire și sprijin pentru autoritățile locale cu privire la implicare în realizarea politicilor publice; - Evaluarea redundanțelor administrative sau jurisdicționale costisitoare și a lacunelor în legătură cu implementarea Legii Muntelui și a <i>Strategiei</i> și soluționarea acestora; - Realizarea de analize și studii de politici publice mai aprofundate, precum și dezvoltarea unor sisteme informaționale specifice, pentru a promova politici publice bazate pe dovezi și o informare adecvată asupra implementării acestora.
14.3 Îmbunătățirea mecanismelor de consultare și de participare a părților interesate la planificarea locală și în elaborarea politicilor publice	- Utilizarea sondajelor anonime ale rezidenților din zona montană pentru a identifica punctele de vedere, provocările și nevoile rezidenților (rurale); - Proiectarea și adoptarea altor procese pentru implicarea și consultarea sistematică a părților interesate în stabilirea agendei montane și elaborarea politicilor publice, împreună cu stimulente la nivel de agenție și consolidarea capacității pentru „co-crearea” politicilor publice; - Implementarea programelor guvernamentale de date deschise pentru a permite analiza independentă și formularea de recomandări bazate pe cercetare; - Instruire privind proiectarea procesului de consultare a părților interesate; și pe elaborarea politicilor publice bazate pe dovezi (inclusiv analiza și interpretarea datelor).
Obiectivul 15: Promovarea, în cadrul entităților guvernamentale din zona montană, a unei culturi organizaționale orientate către public	Abordare • Stabilirea unor mecanisme speciale care să ajute părțile interesate din zona montană să acceseze resurse financiare și să le administreze; • Dezvoltarea e-guvernării și a altor modele inovatoare de furnizare de servicii administrative care vizează locuitorii din mediul rural; • Promovarea, în cadrul serviciului public, a unei culturi de sprijin și orientată spre cetățean.
Măsuri propuse	Acțiuni sau inițiative propuse

15.1 Dezvoltarea, în cadrul administrației locale și a agențiilor guvernamentale relevante, a unei culturi organizaționale orientate către public	- Instruire pentru autoritățile locale în ceea ce privește implicarea părților interesate și reducerea birocrăției pentru cetățeni; - Adoptarea indicatorilor de performanță în furnizarea serviciilor (KPI) pentru a măsura performanța agențiilor și a personalului în entitățile guvernamentale orientate către public; - Comunicarea procedurilor și cerințelor birocratice (în materiale tipărite și online, comunicare directă), ghidată de consultanți profesioniști în comunicare;
15.2 Dezvoltarea și testarea modelelor de e-guvernare și a altor modele inovatoare de furnizare de servicii administrative pentru locuitorii din zonele montane rurale și izolate	- Digitalizarea serviciilor administrative, acordând prioritate celor mai utilizate servicii de către locuitorii din mediul rural, din zonele izolate sau a celor cu mobilitate redusă; - Identificarea serviciilor administrative prioritare pentru digitalizare pe baza realităților din zona montană; evaluarea situației, a nevoilor de interoperabilitate și planificarea pe termen lung a digitalizării; - Dezvoltarea parteneriatelor public-privat pentru digitalizare serviciilor prin dezvoltarea sistemelor și bazelor de date subadiacente, a sistemelor de protecție a vieții private și a sistemelor de criptare a datelor și dezvoltarea de interfețe ușor de utilizat, însoțite de formarea necesară pentru autoritățile publice și alte părți interesate; - Implementarea de programe pilot la nivel local, precum: ▪ dezvoltarea liniilor de asistență telefonică (gratuite) și identificarea și contactarea proactivă a rezidenților care ar putea avea nevoie de asistență (pe baza vârstei, a statutului de dizabilitate, a distanței, a deținerii unui mijloc de transport și a altor aspecte relevante); ▪ includerea punctelor digitale de acces administrativ în centrele comunitare, dotate cu un facilitator (cu posibilă mobilizare a voluntarilor); ▪ dezvoltarea de puncte de acces la servicii administrative „ghișeu unic” în orașele pivot (prin coordonarea inter-agenție a diferitelor servicii administrative și desemnarea unei agenții pentru interfața cu publicul); ▪ ghișee volante sau rulote de servicii administrative coordonate în locații montane mai izolate (de exemplu, zile pentru completarea declarației de venit).
15.3 Stabilirea de mecanisme specifice pentru a sprijini locuitorii zonei montane să acceseze finanțări publice și resurse tehnice disponibile, precum și să gestioneze cerințele administrative	- Înființarea de entități sau servicii de scriere de granturi și de asistență administrativă la nivel de masiv sau regiune de dezvoltare pentru a facilita accesul părților interesate din zona montană la sursele de finanțare disponibile și a-i ajuta să gestioneze sarcinile administrative; - Dezvoltarea unui mecanism de coordonare a cererilor de finanțare din partea părților interesate din zona montană care acoperă mai multe regiuni de dezvoltare (luând în considerare faptul că zona montană face parte din 7 „regiuni de dezvoltare” diferite); - Instruire și informare asupra oportunităților de finanțare relevante și cu privire la scrierea de aplicații pentru granturi pentru autoritățile locale (la nivel de UAT).

6.1. Rezultate așteptate

Obiectivul general al Strategiei este de a avea comunități montane mai bine pregătite pentru a atenua și a se adapta la provocările depopulării, permițând un teritoriu durabil din punct de vedere ecologic, plin de oportunități și susținând calitatea vieții locuitorilor din zona montană.

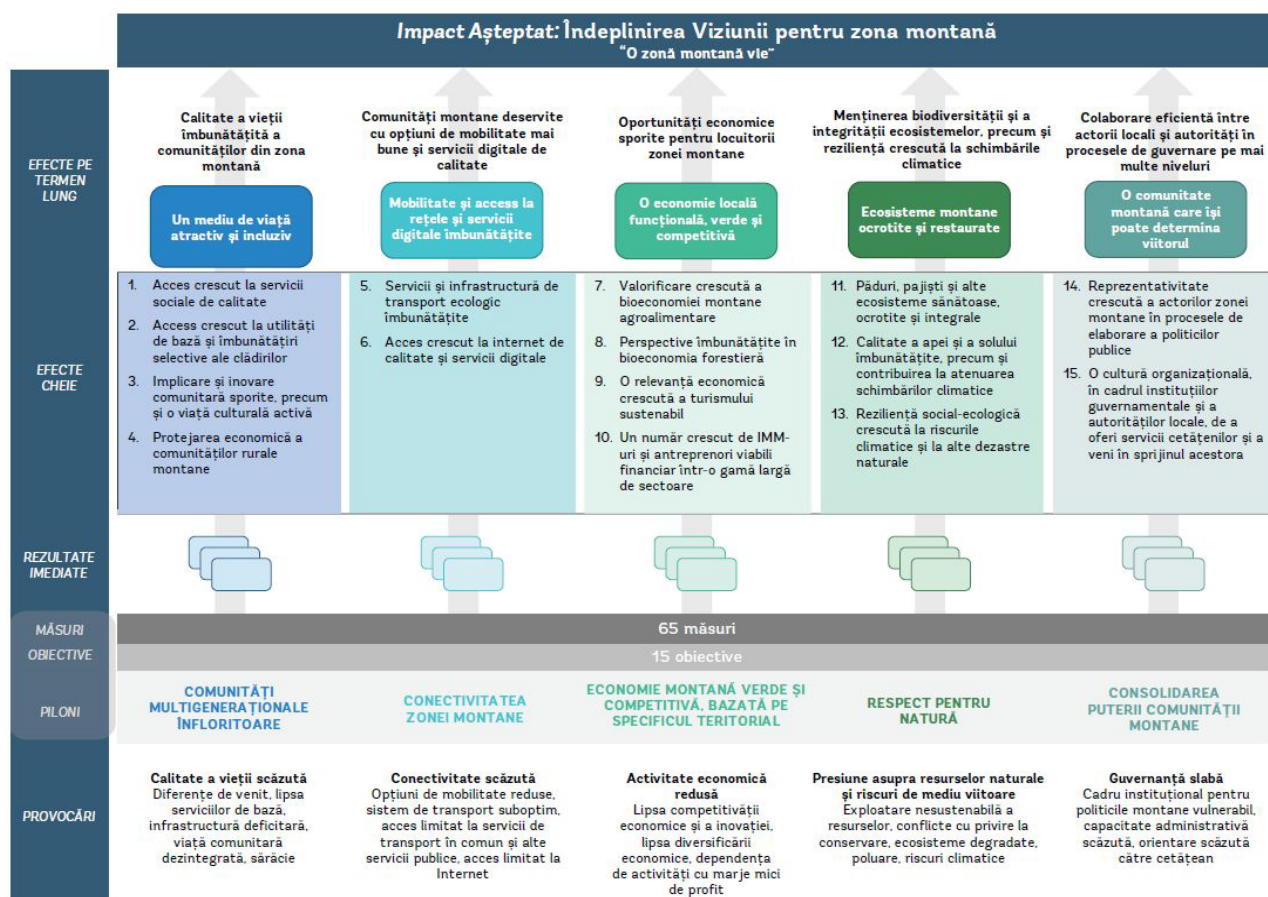
În conformitate cu obiectivele strategice, descrise în acest document, acest lucru trebuie atins prin următoarele rezultate așteptate:

- i. Calitate a vieții îmbunătățită pentru comunitățile din zona montană;
- ii. Comunitățile montane deservite cu opțiuni de mobilitate mai bune și servicii digitale de calitate;
- iii. Oportunități economice sporite pentru locuitorii din zona montană;
- iv. Menținerea biodiversității și a integrității ecosistemelor, precum și reziliență crescută la schimbările climatice;
- v. Colaborare eficientă între actorii locali și autoritățile centrale în procesele de guvernare pe mai multe niveluri.

Beneficiarii *Strategiei* sunt în principal comunitățile montane din mediul rural și orașele mici, fermierii, gospodăriile țărănești, proprietarii de păduri, micro-întreprinderile și întreprinderile mici și mijlocii, administrațiile locale, precum și o serie de actori care acționează ca furnizori de servicii pentru comunitățile mici și din mediul rural.

Se preconizează că rezultatele generale ale Strategiei propuse vor contribui la realizarea ambițiilor declarate de Legea Muntelui, precum și la alte obiective, așa cum sunt stabilite de alte documente de politici publice (Fig.nr.5). Legea Muntelui stabilește promovarea dezvoltării și protecției durabile și incluzive a zonei montane prin: utilizarea durabilă a resurselor naturale și umane, creșterea nivelului de trai, abordarea provocărilor legate de depopulare, menținerea identității culturale, creșterea puterii economice locale și naționale, respectând echilibrul ecologic și protecția patrimoniului cultural și menținerea biodiversității și protecția naturii și a peisajelor.

Fig. nr. 5. Rezultatele cheie așteptate

La nivel național, *Strategia* contribuie și la obiectivele stabilite de Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă 2030, în ceea ce privește bunăstarea, accesul la servicii, abordarea inegalităților, dezvoltarea economică, protecția mediului și protecția socială.

Alinierea cu ODD și cu prioritățile naționale de dezvoltare durabilă

ODD: Obiective naționale	Obiective pentru 2030	Strategia de dezvoltare integrată a zonei montane
ODD2: Eliminarea foametei, asigurarea securității alimentare și a unei nutriții îmbunătățite și promovarea agriculturii durabile	- Menținerea și creșterea diversității genetice a semințelor, a culturilor și a exploatațiilor agricole, precum și a animalelor domestice și a speciilor sălbatice înrudite; - Creșterea folosirii producției agricole locale; - Creșterea ponderii agriculturii ecologice în totalul producției agricole; - Păstrarea și valorificarea ocupațiilor și a utilizărilor tradiționale ale plantelor medicinale și ale fructelor de pădure din zonele montane; menținerea tradițiilor locale prin creșterea numărului de produse cu caracteristici speciale în ceea ce privește regulile de origine.	Obiectivul 7
ODD3: Asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării pentru toți la toate vârstele	- Îmbunătățirea capacității de diagnosticare și tratament prin implementarea serviciilor de sănătate digitală.	Obiectivul 1, dar inclus și în alte obiective

ODD4: Asigurarea unei educații de calitate incluzive și echitabile și promovarea oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții pentru toți	- Reducerea ratei de părăsire timpurie a școlii în sistemul educațional; - Creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți cu competențe relevante, inclusiv competențe tehnice și profesionale, pentru a încuraja ocuparea forței de muncă, crearea de locuri de muncă decente și spiritul antreprenorial.	Obiectivele 1 și 10
ODD6: Asigurarea disponibilității și gestionării durabile a apei și a canalizării pentru toți	- Conectarea a cel puțin 90% din gospodăriile din orașe, comune și sate compacte la rețeaua de apă potabilă și de canalizare; - Îmbunătățirea calității apei prin reducerea poluării; - Asigurarea accesului la condiții sanitare și de igienă adecvate și echitabile pentru toți, cu un accent special pe cei aflați în situații vulnerabile.	Obiectivul 2
ODD8: Promovarea unei creșteri economice susținute, favorabile incluziunii și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a muncii decente pentru toți.	- Crearea unui sector turistic competitiv pe termen lung, dezvoltarea agroturismului, a ecoturismului, a turismului rural, balnear și cultural, precum și îmbunătățirea imaginii României ca destinație turistică; - Promovarea unor politici orientate spre dezvoltare care să sprijine activitățile productive, crearea de locuri de muncă decente, spiritul antreprenorial prin înființarea de noi întreprinderi, creație și inovare și care să încurajeze formalizarea și creșterea microîntreprinderilor și a întreprinderilor mici și mijlocii.	Obiectivele 9 și 10
ODD9: Construirea de infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovării	- Stimularea economiei digitale și a investițiilor industriale în domeniile cele mai profitabile ale lanțului valoric, care valorifică eforturile naționale de cercetare-dezvoltare-inovare și care să se adreseze unor piețe stabile și în creștere.	Obiectivul 10
ODD10: Reducerea inegalităților	- Adoptarea de politici, în special de politici fiscale, salariale și de protecție socială, cu scopul de a reduce progresiv inegalitățile, i.e. proporția grupurilor defavorizate.	Obiectivele 4, dar și toate obiectivele strategice
ODD11: Asigurarea unor orașe și așezări umane favorabile incluziunii, sigure, rezistente și durabile	- Asigurarea accesului tuturor la sisteme de transport sigure, la prețuri echitabile, accesibile și durabile, în special prin extinderea rețelelor de transport public, acordând o atenție deosebită nevoilor celor aflați în situații vulnerabile, femeilor, copiilor, persoanelor cu handicap și persoanelor în vârstă; - Consolidarea eforturilor de protejare și salvagardare a patrimoniului cultural și natural și a elementelor de peisaj din mediul rural și urban; - Creșterea valorii resurselor culturale specifice la nivel local prin protejarea patrimoniului cultural, a identităților culturale și a profesiilor tradiționale (artizanale, artistice, culinare); încurajarea dezvoltării continue a agroturismului.	Obiectivele 5-6, Obiectivul 3, Obiectivul 13
ODD13: Luarea de măsuri urgente pentru combaterea	- Consolidarea rezilienței și a capacității de adaptare la riscuri și dezastre naturale;	Obiectivele 2, 7, 12 și 13

schimbărilor climatice și a efectelor acestora	- Îmbunătățirea educației, a sensibilizării și a capacității umane și instituționale în ceea ce privește atenuarea schimbărilor climatice și adaptarea la acestea; - Intensificarea eforturilor României de a realiza tranziția către o economie cu emisii reduse de dioxid de carbon și rezistentă la schimbările climatice, precum și de a integra adaptarea la schimbările climatice în sectoarele economice, sociale și de mediu vulnerabile, în conformitate cu politicile UE.	
ODD15: Protejarea, refacerea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deșertificării, oprirea și repararea degradării terenurilor și stoparea pierderii biodiversității	- Asigurarea conservării ecosistemelor montane, inclusiv a biodiversității acestora, pentru a le spori capacitatea de a furniza beneficii esențiale pentru durabilitate; - Gestionarea durabilă a pădurilor, eliminarea exploatărilor forestiere ilegale, dezvoltarea sistemului informațional de monitorizare a exploatărilor forestiere și a transporturilor, inclusiv la frontiere, asigurarea împăduririi și reîmpăduririi terenurilor forestiere și a terenurilor degradate sau supuse deșertificării, desfășurarea de plantații planificate de garduri vii pentru protejarea culturilor agricole și a infrastructurii, în vederea limitării impactului schimbărilor climatice; - Tranziția către o economie circulară prin abordări complementare care implică metode tradiționale și tehnologii de ultimă generație pentru restaurarea/refacerea capitalului și reducerea dependenței de îngrășăminte și pesticide de sinteză, pentru a combate degradarea solului; - Combaterea deșertificării, refacerea terenurilor și a solurilor degradate, inclusiv a terenurilor afectate de deșertificare, secetă și inundații.	Obiectivele 11, 12; măsuri specifice incluse, de asemenea, în cadrul Obiectivelor 7, 8 și 10.
ODD16: Promovarea unor societăți pașnice și favorabile incluziunii pentru dezvoltarea durabilă și, instituții responsabile și favorabile incluziunii la toate nivelurile	- Extinderea și universalizarea serviciului online digitalizat al instituțiilor administrației publice centrale și locale.	Obiectivul 6, Obiectivele 14-15

Rezultatele estimate la nivelul fiecărei măsuri sunt incluse în Planul de acțiuni (Anexa nr.2).

6.2 Indicatori

Sistemul de indicatori permite monitorizarea la nivel de obiectiv și au fost dezvoltați luând în considerare principalele rezultate ale *Strategiei*.

OBIECTIVE SPECIFICE		REZULTATE AȘTEPTATE	INDICATORI CHEIE
Pilonul I: Comunități multigeneraționale înfloritoare			
Obiectiv strategic 1: Creșterea atractivității și incluziunii sociale a orașelor mici din zona montană și a zonelor rurale pentru comunitățile multigeneraționale			
(1)	Îmbunătățirea accesului locuitorilor zonei montane la asistență	▪ Acces crescut la servicii sociale de calitate	Procentul populației din zona montană cu acces la

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTATE AȘTEPTATE	INDICATORI CHEIE
medicală, educație și alte servicii sociale de calitate în orașele „pivot” și în zonele rurale (2) Îmbunătățirea calității clădirilor și a accesului la utilitățile de bază în orașele mici din zona montană și în zonele rurale (3) Revitalizarea vieții civice și culturale în orașele mici din zona montană și în zonele rurale (4) Sprijinirea economică și protejarea comunităților rurale din zona montană aflate în situații „de risc”	- Acces crescut la utilități de bază și îmbunătățiri selective ale clădirilor - Implicare și inovare comunitară sporite, precum și o viață culturală activă - Protejarea economică a comunităților rurale din zona montană	asistență medicală și utilități de bază ²² Procentul populației tinere din zona montană cu acces la grădiniță și unități de învățământ de calitate ²³ Procentul populației vulnerabile și din zone izolate care beneficiază de programe / stimulente economice ²⁴

Pilonul II: Conectivitatea zonei montane

Obiectivul strategic 2: Îmbunătățirea mobilității și a conectivității digitale a locuitorilor din zona montană

(5) Asigurarea mobilității locuitorilor în interiorul și în afara zonei montane (6) Facilitarea accesului la internet a locuitorilor din zona montană	- Servicii și infrastructură de transport ecologic îmbunătățite - Acces crescut la internet de calitate și servicii digitale	Procentul de municipalități din zona montană deservite de transportul public adecvat ²⁵ Procentul populației din zona montană cu acces la internet de bandă largă
---	---	--

Pilonul III: Economie montană verde și competitivă, bazată pe specificul teritorial

Obiectivul strategic 3: Stimularea oportunităților economice din zona montană valorificând atuurile regionale economice

(1) Dezvoltarea de lanțuri valorice agroalimentare montane profitabile și competitive (2) Consolidarea oportunităților economice în bioeconomia forestieră montană (și în bioeconomia non-alimentară și a economiei circulare în general) (3) Creșterea ponderii economice a turismului din zonele montane (4) Dezvoltarea IMM-urilor, a antreprenoriatului și a industriilor de specializare inteligentă în toate sectoarele	- Valorificare crescută a bioeconomiei montane agroalimentare și a economiei circulare - Perspective economice îmbunătățite în bioeconomia forestieră - O relevanță economică crescută a turismului sustenabil - Un număr crescut de IMM-uri și antreprenori viabili financiar, într-o gamă largă de sectoare	Venitul mediu agricol din zonele montane ²⁶ VAB creat de silvicultură în zonele montane ²⁷ VAB creat de turismul din zonele montane ²⁸
---	--	--

²² Evaluare la nivel municipal, bazată pe monitorizarea rezultatelor Strategiei, a programelor corespunzătoare și a datelor privind populația

²³ Evaluare la nivel municipal, bazată pe monitorizarea rezultatelor Strategiei, a programelor corespunzătoare și a datelor privind populația

²⁴ Evaluare la nivel municipal, bazată pe monitorizarea rezultatelor Strategiei, a programelor corespunzătoare și a datelor privind populația

²⁵ Evaluare individuală pe baza disponibilității transportului public și a distanțelor până la stații. Dacă este cazul, pot fi luate în considerare și nivelurile de servicii

²⁶ Se stabilește din baza de date RICA sau din sistemul de monitorizare pentru PAC

²⁷ Pe baza indicatorilor Eurostat VAB

²⁸ Pe baza indicatorilor Eurostat VAB

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTATE AȘTEPTATE	INDICATORI CHEIE
Pilonul IV: Respect pentru natură		
Obiectiv strategic 4: Protejarea și restaurarea integrității, sănătății și rezilienței ecosistemelor montane și a biodiversității		
(5) Asigurarea integrității și sănătății pădurilor, pajiștilor și a altor ecosisteme protejate din zona montană (6) Îmbunătățirea calității solului și a apei și atenuarea schimbărilor climatice (7) Creșterea rezilienței social-ecologice a zonei montane la schimbările climatice și alte riscuri	- Păduri, pajiști și alte ecosisteme protejate sănătoase, ocrotite și integrale - Calitate a apei și a solului îmbunătățite, precum și contribuirea la atenuarea schimbărilor climatice - Reziliență social-ecologică crescută la riscurile climatice și la alte dezastre naturale	Ponderea suprafeței în regim de protecție ²⁹ Calitatea medie a solului ³⁰ Ponderea municipalităților cu planuri actualizate de adaptare la schimbările climatice și de urgență în caz de dezastre ³¹
Pilonul V: Consolidarea puterii comunității montane		
Obiectiv strategic 5: Consolidarea capacității actorilor zonei montane de a-și determina și urmări propriile aspirații de dezvoltare		
(8) Creșterea reprezentării părților interesate din zona montană în elaborarea politicilor relevante (9) Promovarea, în cadrul entităților guvernamentale din zona montană, a unei culturi organizaționale orientate către public	- Reprezentativitate crescută a actorilor zonei montane în procesele de elaborare a politicilor publice - O cultură organizațională, în cadrul instituțiilor guvernamentale și a autorităților locale, de a oferi servicii cetățenilor și a veni în sprijinul acestora	Rata de satisfacție față de entitățile guvernamentale orientate către public ³²

Cuantificarea progresului către atingerea acestor rezultate strategice nu ar trebui făcută prin intermediul unor indicatori agregați unici, deoarece aceștia ar putea să nu țină seama de aspecte importante de dezvoltare, cum ar fi disparitățile.

Rezultatele estimate la nivelul fiecărui obiectiv și fiecărei măsuri sunt incluse în Planul de acțiune al *Strategiei* (Anexa nr. 2).

6.3 Mecanisme de monitorizare și evaluare a *Strategiei*

Funcția generală de monitorizare și evaluare a strategiei intră în responsabilitatea Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale care, prin implicarea directă a Agenției Naționale a Zonei Montane va monitoriza și evalua implementarea *Strategiei*, cu contribuții din partea direcțiilor relevante din cadrul MADR precum și a ministerelor și entităților cu roluri în implementarea *Strategiei*.

Pentru fiecare măsură propusă se analizează stadiul implementării acesteia, fiind aplicată o metodologie comună de evaluare a progresului în implementare.

Indicatorii relevanți sunt colectați din date/contribuții de la ministere și entități partenere, precum și datele proprii generate de MADR și ANZM. Sistemul de indicatori dezvoltat include indicatori de realizare, precum și indicatori de rezultat și indicatori de context pentru a permite o evaluare a diferitelor aspecte ale logicii de intervenție a fiecărui obiectiv al *Strategiei*.

²⁹ Evaluare bazată pe GIS

³⁰ Consolidare de ex. asupra metodologiei de evaluare a adecvării terenului

³¹ Evaluare bazată pe GIS

³² Se va dezvolta pe baza unui sondaj ținut în regiune, luând în considerare în special entitățile guvernamentale la nivel regional și local

Monitorizarea va avea în vedere implementarea *Strategiei* și a *Planului de acțiuni* și va fi reflectată în rapoarte anuale de implementare (RAI).

RAI trebuie să fie prezentat părților interesate relevante, inclusiv Consiliului Național al Muntelui și Comitetelor de masiv, urmând ca acestea să îl dezbată într-un format interactiv.

În vederea instituirii sistemului de monitorizare vor fi dezvoltate următoarele instrumente:

- procedură standardizată de colectare a indicatorilor care va include o metodologie de lucru pentru a obține indicatori care sunt colectați de alte instituții/organizații și pentru obținerea datelor primare care trebuie colectate în mod autonom;
- structură standardizată a RAI.

Rapoartele de monitorizare vor furniza detalii privind:

- evaluarea rezultatelor - evaluarea respectării conținutului măsurilor și a termenelor de realizare;
- schimbările privind situația grupurilor țintă, în timpul implementării și la finalizarea implementării *Strategiei*;
- respectarea termenelor și a planului de acțiune pentru respectiva *Strategie*;
- întârzierile în implementarea acțiunilor și motivele acestor întârzieri.
- costurile implementării - evaluarea costurilor și comparația între costurile estimate și cele reale;
- schimbările instituționale rezultate în urma implementării *Strategiei*;

Evaluările intermediare și evaluarea finală - urmăresc să contribuie la dezvoltarea *Strategiei* propuse și la implementarea acesteia. Mecanismul de evaluare al implementării presupune o analiză mai detaliată și cuprinzătoare care va avea loc la jumătatea perioadei de implementare/valabilitate a *Strategiei* în vederea inițierii măsurilor necesare și crearea premiselor favorabile obținerii rezultatelor dorite la finalul perioadei de implementare.

Propunerile pentru modificările majore ale *Strategiei* vor fi validate prin consultare cu părțile interesate.

În demersurile de monitorizare și evaluare a *Strategiei* va fi respectată Metodologia de elaborare, implementare, monitorizare, evaluare și actualizare a strategiilor guvernamentale. Evaluările pot fi efectuate de o echipă independentă de evaluatori externi, care este contractată conform legislației în vigoare.

7.1 Responsabilitățile instituționale pentru coordonarea generală a strategiei propuse

Strategia urmează să fie ancorată în structura instituțională stabilită prin Legea Muntelui. Astfel sunt necesare măsuri pentru a îmbunătăți în continuare eficacitatea unui astfel de cadru astfel încât să sprijine mai bine realizarea obiectivelor propuse de strategie.

Având în vedere natura multisectorială a strategiei, este de așteptat ca implementarea măsurilor și a acțiunilor propuse și, în consecință, realizarea obiectivelor evidențiate, să cadă în sarcina a diferiți actori.

Responsabilitățile principale pentru implementarea strategiei propuse vor fi atât la nivel central, cât și teritorial, unele fiind atribuite inclusiv autorităților locale și regionale. Ca strategie teritorială care transcende granițele administrative - cele nouă masive montane/grupuri de masiv acoperă 948 de UAT incluse în 27 de județe și șase macroregiuni - este necesar un nivel ridicat de coordonare pentru implementare, pe orizontală, în cadrul masivului și între structurile masivului, precum și pe verticală, între masivele montane și structurile și părțile interesate centrale și regionale. Alte părți interesate relevante includ: societatea civilă, instituțiile academice și de cercetare, sectorul privat, fermierii și comunitățile montane.

Cadrul general pentru implementarea și coordonarea Strategiei

Coordonarea generală pentru Strategia propusă

În conformitate cu Cadrul Instituțional al Politicii Montane actuale, **Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale (MADR)** este prevăzut ca o instituție principală în coordonarea eforturilor de implementare a Strategiei propuse. MADR supraveghează **Agencia Națională a Zonei Montane (ANZM)**, iar aceasta din urmă acționează ca **Secretariat al Consiliului Național al Muntelui (CNM)**.

ANZM este o autoritate de stat aflată în subordinea MADR și exercită numeroase roluri/funcții, în domeniul dezvoltării durabile a zonei montane. Printre altele, ANZM are responsabilități în implementarea strategiilor și politicilor în domeniul dezvoltării și protecției zonei montane, precum și în monitorizarea, respectarea și evaluarea acestora. Prin rolurile sale de reprezentare sau susținere și promovare, ANZM asigură, în numele MADR, reprezentare internă și externă în probleme legate de dezvoltarea zonei montane.

ANZM are, de asemenea, roluri în promovarea, colectarea, analiza și diseminarea informațiilor în legătură cu problemele montane. Ea desfășoară cursuri de instruire pe o serie de probleme prioritare ale zonei montane de competență ale MADR. Agenția are, de asemenea, roluri în furnizarea de consultanță, consiliere și îndrumare pentru organele consultative ale zonei montane (Consiliul Național al Muntelui și Comitetele de masiv). Agenția sprijină MADR la elaborarea de propuneri de acte normative, metodologii, proceduri etc., care să faciliteze implementarea programelor, strategiilor și operaționalizarea serviciilor furnizate de ANZM. Prin cele șapte Centre Regionale și cele 32 de Oficii de Dezvoltare Montană, ANZM desfășoară roluri de promovare, diseminare a cunoștințelor/informației și susținere și promovare în conformitate cu prioritățile zonei montane.

Organismele Consultative pentru Politica Montană

Coordonarea interinstituțională la nivel central și teritorial se stabilește la **Consiliul Național al Muntelui (CNM)**. O entitate consultativă, este formată din 23 de membri și are ca sarcină principală asigurarea cooperării între guvern și reprezentanții grupurilor de masiv, pentru implementarea strategiilor și politicilor specifice.

Consiliul Național al Muntelui (CNM) exercită următoarele atribuții:

- a. Consultare pe: obiective și documente strategice în legătură cu dezvoltarea durabilă a zonei montane, acțiuni de urmat conform strategiilor de dezvoltare, amenajare și protecție a zonei montane, proiecte de acte normative specifice zonei montane;
- b. Formularea de recomandări privind prioritățile de politică și condițiile generale de aprobare a sprijinului pentru zona montană;
- c. Colaborarea la elaborarea planurilor de dezvoltare economică și socioculturală, cu respectarea normelor europene și naționale de protecție a mediului natural și antropic;
- d. Analiza și aprobarea activității Comitetelor de masiv prin rapoartele pe care le întocmesc între două ședințe;
- e. Consultare pe documente strategice pentru dezvoltarea durabilă a zonei montane.

Componența CNM este aprobată prin decizia primului ministru și acoperă o gamă largă de părți interesate.

Cele **nouă Comitete de masiv (MC)** exercită atribuții pe un termen de patru ani, după cum urmează:

- a. Formularea de propuneri de politici și strategii la nivelul grupurilor montane către Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor, Agenția Națională a Zonei Montane, Agenția Națională pentru Aree Naturale Protejate, Consiliul Național al Muntelui și alte instituții sau autorități publice competente, în vederea includerii acestora în documentele de programare;
- b. Participarea la consultări privind implementarea politicilor, programelor și măsurilor aplicabile specificului montan sau situației particulare a grupului montan;
- c. Colaborare cu organisme neguvernamentale, operatori economici, universități și instituții academice/științifice, grupuri de acțiune locală, alte persoane de drept public și privat, pentru dezvoltarea durabilă a grupului montan;
- d. Colaborarea cu organele de specialitate ale administrației publice la nivelul grupurilor montane pentru implementarea propunerilor formulate de Consiliul Național al Muntelui privind strategia și politicile naționale de protecție și dezvoltare durabilă a zonei montane;
- e. Efectuarea de analize, sinteze și prognoze a aspectelor socio-economice la nivelul grupei montane și note de informare periodice către Consiliul Național al Muntelui;
- f. Inițierea, colaborarea și participarea la nivelul grupelor montane la manifestări științifice, culturale, târguri și expoziții și alte activități pentru zona montană;
- g. Monitorizarea implementării programelor care vizează dezvoltarea durabilă a grupei de munți;
- h. Schimbul de informații cu alte comitete de masiv și crearea de parteneriate cu experți, operatori economici și alte persoane fizice sau juridice care pot contribui la elaborarea de studii, cercetări și proiecte specifice pentru dezvoltarea durabilă a zonei montane la nivelul grupei de munți;
- i. Contribuție la atragerea de fonduri din surse interne și externe pentru implementarea programelor de dezvoltare durabilă a zonei montane la nivelul grupei de munți, efectuarea de vizite de documentare și consultanță la instituțiile cu atribuții în dezvoltarea durabilă a zonei montane, din țară și străinătate, la invitația acestora;
- j. Diseminarea informațiilor privind programele de sprijin pentru agricultură.

De asemenea, CM pot crea subcomitete specializate în anumite domenii, cum ar fi agricultură, protecția mediului, silvicultură, infrastructură, educație, inovare și cercetare.

Dincolo de rolul central al MADR, o serie de ministere de resort și autorități influențează politicile zonei montane prin promovarea coeziunii teritoriale; sprijinirea serviciilor sociale, educaționale și a altor servicii; reducerea decalajelor de infrastructură; sprijinirea dezvoltării economice etc. Ca atare, acestea dețin și responsabilități în implementarea priorităților stabilite de strategie.

STRUCTURA INSTITUȚIONALĂ DE POLITICI MONTANE (LEGISLAȚIA ACTUALĂ)

CONSILIUL NAȚIONAL AL MUNTELUI	NIVEL CENTRAL
Instituții Publice Centrale cu atribuții în domeniul protecției sociale; dezvoltare economică; protecția resurselor naturale/mediu; sanitare, fitosanitare și de siguranță alimentară.	MADR, MS, ME, MAI, MMDLPA, MEDAT, MMPA, ANSVSA
Reprezentarea Teritorială	Reprezentarea: președinților comitetelor de masiv; mediul academic; asociații de fermieri din zona montană; GAL-uri în zona montană; organizații ale societății civile cu roluri în domeniul protecției și dezvoltării durabile.
COMITETE DE MASIV (PĂRȚI INTERESATE TERITORIALE): actori publici și privați, societate civilă	
Administrație publică locală	Primării, Prefecturi Județene, Consilii Județene.
Părți interesate public-privat, societatea civilă	Organizații ale societății civile cu roluri în domeniul protecției și dezvoltării durabile în Grupul de Masiv; reprezentanți ai mediului de afaceri/camerele de comerț; instituții de cercetare; reprezentanții fondului de vânătoare.
Direcțiile teritoriale sau reprezentarea agențiilor publice centrale	Inspectoratele Școlare, Direcția pentru Agricultură Județeană (DAJ), ANSVSA; Administrația Națională Apele Române; Agenția pentru protecția mediului; Agenția pentru Aree Naturale Protejate (ANANP); Direcția Silvică; Reprezentant în turism din cadrul Ministerului Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului; Departamentele de Sănătate Publică; Inspectoratul Școlar; unitățile de jandarmerie județene competente.

Pentru implementarea cu succes a Strategiei ar trebui avute în vedere acțiuni precum: consolidarea colaborării cu agențiile de dezvoltare regională; îmbunătățirea rolului consultativ al comitetelor de masiv în elaborarea politicilor publice specifice; îmbunătățirea capacității la nivelul Comitetului de masiv pentru formularea politicilor publice bazate pe dovezi; consolidarea capacității ANZM.

Consolidarea cadrului instituțional montan actual pentru implementarea strategiei propuse

Cadrul instituțional pentru zona montană stabilit prin Legea Muntelui din 2018, inclusiv înființarea Comitetelor de masiv și a Consiliului Național al Muntelui (CNM) este asemănător cu cel stabilit în alte țări pentru a sprijini politica montană. Constatările analizei de diagnostic care au stat la baza pregătirii Strategiei, inclusiv experiențele altor țări și experiența națională, sugerează oportunități de îmbunătățire a eficienței cadrului instituțional al politicii montane emergente în sprijinirea atingerii obiectivelor Strategiei, astfel:

- a. **Consolidarea rolului MDLPA în cadrul instituțional actual al politicii montane.** Natura și ambiția dezvoltării montane necesită planificare și finanțare a dezvoltării teritoriale și să beneficieze de legături puternice cu structurile instituționale de planificare/dezvoltare teritorială consacrate, aliniate la obiectivele politicii de coeziune. O sugestie în acest sens este să se aibă în vedere un rol mai accentuat al MDLPA în cadrul actual al politicii montane, dincolo de rolul său actual de membru al CNM, prin:
 - o Introducerea de modificări la actele normative actuale (Hotărârea nr. 332/2019, modificată și completată prin Hotărârea nr. 997/2020) care stabilesc CNM: să se atribuie MDLPA un rol de președinte/copreședinte al Comisiei Tehnice a CNM, împărțind responsabilitățile cu MADR, în pregătirea agendelor pentru CNM și pentru înființarea de grupuri tehnice care ar putea fi necesare pentru a discuta problemele relevante pentru dezvoltarea zonei montane și să solicite un grup tehnic permanent cu membri MDLPA și

MADR, care se întâlnesc periodic pentru a discuta problemele de dezvoltare teritorială din zona montană pentru a sprijini o coeziune teritorială și legături rural-urban mai puternice.

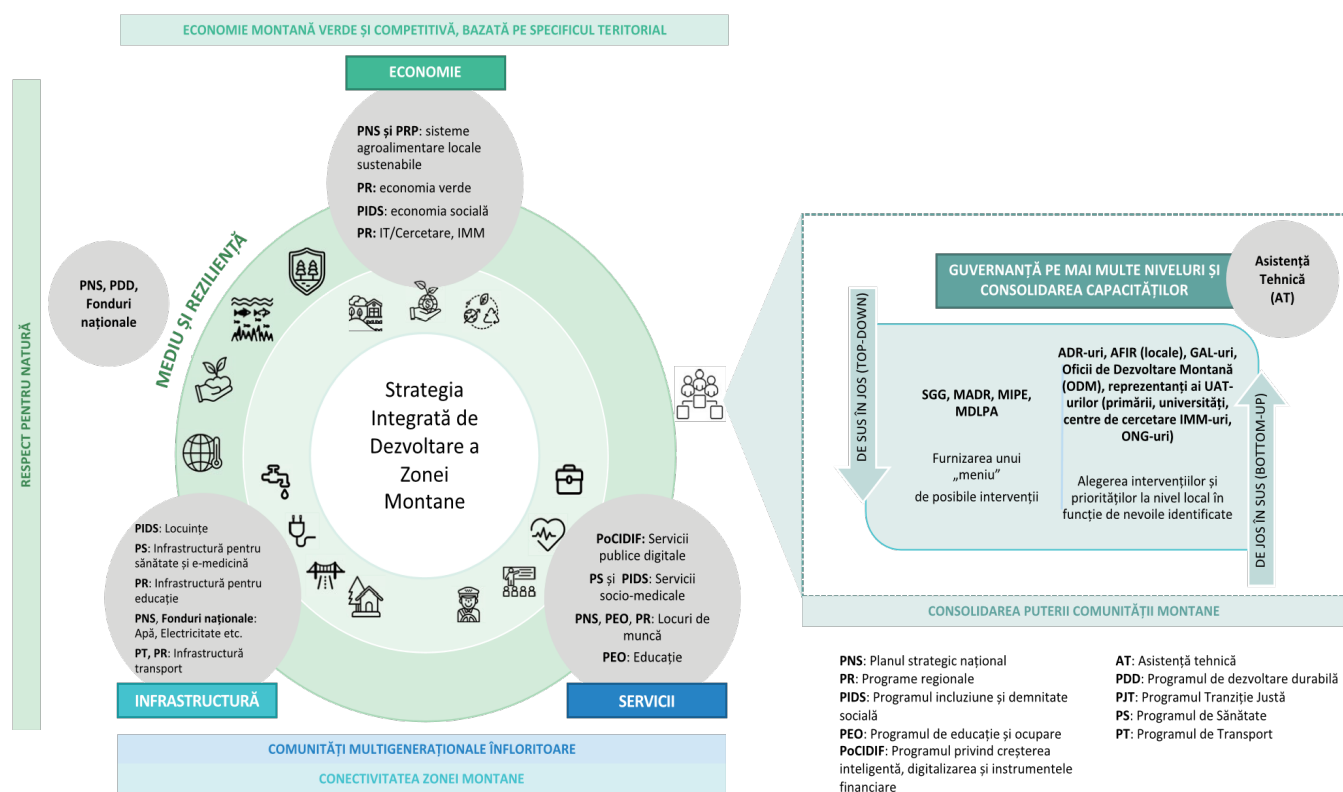
- La nivel operațional:
 - o Evaluarea oportunităților de angajament colaborativ pentru a fundamenta și susține procesele de politici de dovezi la nivel local (de exemplu, pregătirea planului local și a strategiilor teritoriale integrate) prin stabilirea unor mecanisme de partajare a datelor, eventual printr-un Observator Teritorial pentru Zona Montană, pe baza datelor apărute din recensământul agriculturii, Datele Observatorului Teritorial gestionat de MDLPA și indicatorii de mediu (luând ca bază instrumentele dezvoltate în cadrul procesului de elaborare a prezentei strategii).
 - o Analiza aspectelor legate de țintirea programului și criteriile de evaluare pentru a identifica blocajele în calea participării părților interesate din zona montană la finanțarea actuală a programului și dezvoltarea cadrelor integrate de monitorizare și evaluare pentru investițiile în cadrul DLRC, LEADER.
- b. **Consolidarea colaborării cu agențiile de dezvoltare regională.** Printre oportunitățile de analizat, se numără:
 - o Introducerea de modificări la actele normative actuale (Hotărârea nr. 332/2019, modificată și completată prin Hotărârea nr. 997/2020) pentru: îmbunătățirea reprezentării ADR-urilor la nivelul Comitetului de Masiv, solicitarea înființării unui grup tehnic permanent la nivelul masivului, incluzând ADR-urile și comitetele de masiv.
- c. **Îmbunătățirea rolului consultativ al comitetelor de masiv în elaborarea politicilor.** Printre acțiunile posibile care trebuie luate în considerare, se numără introducerea de modificări la actele normative actuale (Hotărârea nr. 332/2019, modificată și completată prin Hotărârea nr. 997/2020) privind înființarea Comitetelor de masiv pentru:
 - o a cere consultarea obligatorie a comitetelor de masiv pentru politicile relevante care afectează dezvoltarea zonelor montane (cum ar fi exemplul Franței, unde Legea muntelui din 2016 stipulează în mod clar că trebuie să fie consultate comitetele de masiv (CM) în timpul pregătirii politicilor relevante, inclusiv proiectelor de directive pentru amenajarea teritoriului și dezvoltarea durabilă, pe convenții interregionale, programe europene specifice masivului și contracte de plan stat-regiune). În plus, asocierea CM cu elaborarea planurilor regionale pentru dezvoltare durabilă și egalitatea teritoriilor este definită ca obligatorie de lege)
 - o Creșterea reprezentativității societății civile la Comitetele de masiv, inclusiv reprezentarea în ceea ce privește genul și tinerii și grupurile vulnerabile.
- d. **Îmbunătățirea capacității la nivelul Comitetului de masiv pentru formularea politicilor bazate pe dovezi.** Implementarea unui program de consolidare a capacității instituționale pentru a spori capacitatea comitetelor de masiv cu privire la formularea de politici, parteneriate de colaborare în cadrul comitetelor de masiv pentru analiza datelor și politici bazate pe dovezi și pregătirea de profiluri socio-economice masive pentru a fundamenta investițiile locale și teritoriale în conformitate cu prioritățile strategice definite în această strategie. Profilele comitetelor de masiv pregătite ca parte a fazei de diagnosticare a pregătirii strategiei pot fi un punct de plecare pe care să continue să construiască.
- e. **Consolidarea ANZM.** ANZM trebuie, de asemenea, consolidată pentru a-și îndeplini rolurile și pentru a juca un rol de convocare mai puternic în toate sectoarele. Printre recomandările specifice, se numără:
 - Asigurarea ANZM cu resurse financiare, logistice și umane suficiente pentru a-și consolida capacitatea operațională, o colaborare mai bună între ANZM și alte ministere,
 - Sprijinirea eforturilor de digitalizare a agenției și realizarea unui exemplu-pilot pentru Europa, de furnizare de servicii digitale către părțile rurale și izolate ale zonei montane

7.2. Implicații bugetare și asupra cadrului juridic

Punerea în aplicare a strategiei trebuie să fie rezultatul unui efort concertat al mai multor instituții la nivel național și local și al implicării unei game largi de părți interesate. În acest sens ar trebui evaluată posibilitatea de implementare a unor proiecte prin parteneriate încheiate între MADR și Secretariatul General al Guvernului, alte ministere și alte instituții cu rol în susținere și dezvoltarea zonei montane. Acest efort concertat necesită un nivel ridicat de coordonare și de implicare, de conducere și de capacitate sporită, în special pentru a mobiliza oportunitățile de finanțare. Planul de acțiune (Anexa nr.2) evidențiază calendarul propus pentru măsurile *Strategiei* precum și sursa de finanțare potențială.

Figura nr. 6 prezintă o imagine de ansamblu a ingredientelor care sunt necesare pentru o implementare de succes a *Strategiei*

Figura nr. 6 Prezentare generală a abordării pentru implementare și a finanțării

Surse posibile de finanțare

Alinierea globală a obiectivelor strategice cu sursele potențiale de finanțare unde sunt prezentate fondurile care pot contribui la obiectivele *Strategiei* pe baza domeniilor de intervenție sau priorităților și investițiilor selectate.

Având în vedere programele naționale, cât și pe cele regionale, sunt indicate potențiale synergii din punct de vedere al alinierii cu obiectivelor și temele de interes ale acestora, astfel:

Programul Educație și Ocupare - synergii cu: Obiectivele 1,3,6,10,13

Programul Dezvoltare Durabilă - synergii cu: Obiectivele 11,12,

Programul Sănătate - synergii cu: Obiectivul 1 .

Programul Incluziune și Demnitate Socială - synergii cu: Obiectivele 1, 2, 4.

Programul Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare - synergii cu: Obiectivele 3,6,8,15.

Programul Asistență tehnică - condițiile prealabile pentru consolidarea capacității și în Obiectivul 14 (ADR Asistența tehnică) - obiectivele 9,14 și 15.

Programe regionale- synergii cu: Obiectivele 3,5,8,9,10,12,13

PS PAC 2023-2027 - synergii cu: Obiectivele 1,4,7,9,11,12,14,15.

PNRR - synergii cu: Obiectivele 2,11, 12.

Programul Național de Investiții Anghel Saligny 2021-2028 - synergii cu: Obiectivele 2,5,6,12.

Programul național „Școli sigure și sănătoase” - synergii cu: Obiectivul 2.

Programul Național de Construcții de Interes Public sau Social - synergii cu: Obiectivele 2,5.

Programul Casa Verde- obiectiv 2

Buget național -pe baza Legii Muntelui- synergii cu Obiectivele:7,8,9,11,12.

În zonele montane rămân deficiențe semnificative de finanțare, care nu pot fi abordate în mod adecvat doar prin finanțarea din fondurile europene, acestea având inflexibilități asociate - această provocare apare, în special, din criteriile de eligibilitate care pun un accent puternic pe dimensiunea populației. Zona montană, caracterizată adesea prin densități mai mici de populație, se află într-un dezavantaj în acest cadru. Din cauza acestui dezechilibru, proiectele și inițiativele critice din regiunile montane rămân subfinanțate, împiedicând capacitatea acestora de a aborda probleme stringente, cum ar fi dezvoltarea infrastructurii, crearea de locuri de muncă și protecția mediului. Aceste lipsuri de finanțare pentru comunitățile montane dezavantajate vor fi abordate prin fonduri naționale complementare.

Implicații asupra cadrului juridic

Implementarea *Strategiei* va avea un impact legislativ asupra aspectelor administrative generale privind gestionarea problematicilor specifice zonei montane. Autoritățile publice la nivel național și local vor avea în vedere obiectivele și măsurile cuprinse în *Strategie* în procesul de elaborare a propunerilor legislative.

Îndeplinirea Obiectivului strategic 5: *Consolidarea capacității actorilor zonei montane de a-și determina și urmări propriile aspirații de dezvoltare* din cadrul Pilonul V: *Consolidarea puterii comunității montane (guvernare reprezentativă, în sprijinul cetățenilor)* presupune îmbunătățirea cadrului instituțional actual pentru politica montană. Agenția Națională a Zonei Montane joacă un rol cheie în promovarea dezvoltării durabile și a bunăstării în zona montană. Cu toate acestea, pentru ca ANZM să își îndeplinească în mod eficient misiunea este nevoie de consolidarea capacităților și de implicare activă la toate nivelurile (local, teritorial și național).

De asemenea, înregistrarea cadastrală a terenurilor din zona montană este un factor cheie pentru facilitarea unei bune funcționări a piețelor funciare. Progresul în privința schimbărilor de reglementare și instituționale în sectorul forestier (propuse în mare măsură de SNP2030) va fi esențial pentru a asigura un echilibru adecvat între conservarea pădurilor și utilizarea durabilă a acestora.

ANEXA nr.1. Obiective, măsuri și indicatori

Pilonul I: Obiectivul strategic 1: Creșterea atractivității și incluziunii sociale a orașelor mici de munte și a zonelor rurale pentru comunitățile multigeneraționale

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 1: Îmbunătățirea accesului locuitorilor zonei montane la asistență medicală, educație și alte servicii sociale de calitate în orașele „pivot” și în zonele rurale	Acces crescut la servicii sociale de calitate	1.1: Dezvoltarea de centre comunitare de sănătate și asistență socială în orașele „pivot” ale zonei montane 1.2: Înființarea de servicii de telemedicină, de sănătate mobilă și de îngrijire a bătrânilor în zonele montane izolate 1.3: Dezvoltarea de creșe, grădinițe, programe after-school și a modelelor de școlarizare inovatoare în zonele rurale montane 1.4: Dezvoltarea de programe integrate pentru atragerea și reținerea lucrătorilor și a profesioniștilor esențiali în orașele mici din zona montană și în zonele rurale	Numărul de centre comunitare de sănătate	număr	RCR73: Numărul anual de utilizatori ai unităților sanitare noi sau modernizate. 659: Numărul anual de utilizatori ai unităților de asistență socială noi sau modernizate	MySMIS, sistem de monitorizare
			Persoane care au acces la servicii mobile de sănătate	număr		Programul de evaluare „Sănătate” și alte programe de sprijinire a măsurilor
			Numărul de pacienți evaluați/îngrijiți	număr	01PSR14: Numărul de pacienți evaluați/îngrijiți	MySMIS, sistem de monitorizare
			Numărul anual de utilizatori ai structurilor educaționale noi sau modernizate	număr	RCR71: Numărul anual de utilizatori ai structurilor educaționale noi sau modernizate	MIPE
			Procentul de copii la grădiniță	%	Numărul de copii înscriși la grădiniță	Institutul Național de Statistică (Observator teritorial)
			Numărul de participanți la programele sprijinite	număr		Rapoarte anuale de implementare - evaluare între programe
			Procentul de participanți angajați în zona montană după 6 luni	%		Evaluare suplimentară prin utilizarea indicatorului comun al FSE

Pilonul I: Obiectivul strategic 1: Creșterea atractivității și incluziunii sociale a orașelor mici din zona montană și a zonelor rurale pentru comunitățile multigeneraționale

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 2: Îmbunătățirea calității clădirilor și a accesului la utilitățile de bază în orașele mici din zona montană și în zonele rurale	Access crescut la utilități de bază și îmbunătățiri selective ale clădirilor	2.1: Sprijinirea instalării de tehnologii off-grid în zonele montane izolate 2.2: Extinderea și modernizarea racordurilor la utilități în zonele montane mai dens populate 2.3: Îmbunătățirea calității locuințelor în zonele predispușe la risc și în comunitățile montane vulnerabile 2.4: Subvenționarea îmbunătățirilor absolut necesare pentru clădirile publice	Populația care beneficiază de tehnologiile off-grid	număr	Producția de energie electrică prin tehnologie fotovoltaică și eoliană onshore în MWh/km2 (proxy)	ESPON LOCATE
			Populația conectată la rețelele de utilități	cotă	Procentul de gospodării conectate la rețeaua de canalizare rețeaua de alimentare cu energie electrică și apă prin conducte apă caldă	Recensământul populației și al locuințelor (Observator teritorial)
			Numărul de case îmbunătățite	număr	Procentul de locuințe cu baie toaletă	Recensământul populației și al locuințelor (Observator teritorial)
			Numărul de clădiri publice îmbunătățite	număr		Observator teritorial
Obiectivul 3: Revitalizarea vieții civice și culturale în orașele mici din zona montană și în zonele rurale	Implicare și inovare comunitară sporite, precum și o viață culturală activă	3.1: Sprijinirea dezvoltării inițiativelor de inovare socială ale comunității și a proiectelor de tip „sat inteligent” 3.2: Sprijinirea inițiativelor comunitare și a programelor orientate către tineri 3.3: Sprijinirea activităților culturale legate de tradiții, patrimoniu montan, diversitate și inovare	Participanți la evenimente și programe susținute	număr	Rata de participare la educație și formare profesională (proxy)	Eurostat
			Numărul de municipalități cu activități sprijinite	număr		Rapoarte anuale de implementare - evaluare între programe
			Numărul de situri culturale și turistice sprijinite	număr	RCO77: Numărul de situri culturale și turistice sprijinite	Programul de creștere inteligentă

Pilonul I: Obiectivul strategic 1: Creșterea atractivității și incluziunii sociale a orașelor mici de munte și a zonelor rurale pentru comunitățile multigeneraționale

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 4: Sprijinirea economică și protejarea comunităților rurale montane aflate în situații „de risc”	Protejarea economică a comunităților rurale montane	4.1: Dezvoltarea unui program de incluziune economică pentru locuitorii din comunitățile montane aflate în situații „de risc” 4.2: Sprijinirea fermierilor de subzistență și a gospodăriilor rurale în a-și diversifica veniturile	Numărul populației vulnerabile din zona montană care beneficiază de sprijin. Numărul de agricultori de subzistență care au acces la sprijin pentru dezvoltarea afacerilor non-agricole și formare profesională.	număr număr		<i>Evaluare suplimentară efectuată în cadrul implementării strategiei pe baza monitorizării din toate programele³³</i>

³³ Necesită definirea “populației aflate în situații de risc”, luând în considerare factori precum altitudinea, timpul de deplasare (cu mașina și cu transportul public) până la centrele urbane, până la serviciile publice (școli, asistență medicală, administrație etc.) și ratele de depopulare. Definițiile bazate pe un barem complex necesită eforturi suplimentare de monitorizare. Definițiile la nivel de UAT ar putea fi folosite pentru aproximare.

PILONUL II: Obiectivul strategic 2: Îmbunătățirea mobilității și a conectivității digitale a locuitorilor din zona montană

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsur	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 5: Asigurarea mobilității locuitorilor în interiorul și în afara zonei montane	Servicii și infrastructură de transport ecologic îmbunătățite	5.1: Dezvoltarea serviciilor de mobilitate, cu accent pe facilitarea accesului locuitorilor din zonele montane rurale la orașele pivot și marile centre urbane 5.2: Repararea și dezvoltarea selectivă a infrastructurii de mobilitate verde	Capacitate de material rulant ecologic pentru transportul public colectiv	pasageri	RC057: Capacitatea materialului rulant ecologic pentru transportul public în comun	PO Transport
			Timpul mediu de călătorie către centrele urbane cu transportul public	minute	Potențialul de accesibilitate pe calea ferată	Scenarii de accesibilitate ESPON
Obiectivul 6: Facilitarea accesului la internet a locuitorilor din zona montană	Acces crescut la internet de calitate și servicii digitale	6.1: Extinderea infrastructurii de Internet în orașele mici și în zonele rurale 6.2: Dotarea comunităților cu echipamente pentru acces la internet 6.3: Dezvoltarea competențelor digitale ale locuitorilor din zona montană	Ponderea populației cu acces la internet în bandă largă	pondere	Procentul de gospodării cu acces la bandă largă	Eurostat
			Participanți la serviciile și cursurile de formare implementate în sprijinul competențelor digitale	pondere	Rata de participare la educație și formare profesională (proxy)	Eurostat

Pilonul III: Obiectivul strategic 3: Stimularea oportunităților economice din zona montană valorificând atuurile regionale

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 7: Dezvoltarea de lanțuri valorice agroalimentare montane profitabile și competitive	Valorificarea crescută a bioeconomiei agroalimentare montane și a economiei circulare	7.1: Îmbunătățirea furnizării de servicii de sprijin/suport/consultanță în domeniul agroalimentar prin parteneriate și rețele de cunoaștere și inovare axate pe zona montană	Numărul de fermieri care beneficiază de consiliere, formare, schimb de cunoștințe sau care participă la PEI	număr	R1 PAC	Indicatorii politicii agricole comune
		7.2: Consolidarea acțiunii colective pentru auto-organizarea lanțului valoric și îmbunătățirea competitivității	Număr de consilieri care beneficiază de sprijin pentru a fi integrați în AKIS	număr	R2 PAC	Indicatorii politicii agricole comune
		7.3: Îmbunătățirea conformității cu siguranța alimentară și comercializarea sustenabilă a produselor din flora spontană	Ponderea fermierilor care poartă eticheta "produs montan"	%		Indicatorii politicii agricole comune
		7.4: Extinderea sprijinului direcționat pentru diferențierea calității și comercializarea produselor agroalimentare montane	Ponderea exploatațiilor agricole care beneficiază de investiții PAC care contribuie la atenuarea schimbărilor climatice și la adaptarea la acestea	%	R16 CAP	Indicatorii politicii agricole comune
		7.5: Extinderea eforturilor de promovare și de dezvoltare a piețelor de desfacere pentru produsele agroalimentare montane	Ponderea tinerilor fermieri	%		Indicatorii politicii agricole comune
		7.6: Creșterea rezilienței lanțurilor valorice agroalimentare montane și atenuarea schimbărilor climatice, prin adaptarea locală a tehnologiei (echipamente, utilaje de mică mecanizare) și adoptarea de practici îmbunătățite	Ponderea fermelor care participă la grupuri de producători, organizații de producători, piețe locale, circuite de aprovizionare pe lanț scurt și sisteme de calitate	%	R10, PAC	Indicatorii politicii agricole comune
		7.7: Sprijin integral pentru succesorii fermelor montane și pentru agro-antreprenori				
		7.8: Sprijinirea transferului de teren către fermierii montani activi				
		7.9: Acordarea de asistență tehnică specifică producătorilor agroalimentari din zonele montane pentru depășirea barierelor administrative și juridice în calea accesului la PAC/PS PAC 2023-2027 și la alte fonduri și tipuri de sprijin din sectorul public				
		7.10: Extinderea mecanismelor de facilitare a accesului la finanțare a producătorilor din sectorul agroalimentar				

Pilonul III: Obiectivul strategic 3: Stimularea oportunităților economice din zona montană valorificând atuurile regionale

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 8: Consolidarea oportunităților economice în bioeconomia forestieră montană (și în bioeconomia non-alimentară în general)	Perspective economice îmbunătățite în bioeconomia forestieră	8.1: Sprijinirea dezvoltării durabile a lanțului valoric al lemnului și al produselor nelemnoase, cu accent pe adoptarea tehnologiilor îmbunătățite, infrastructură și formarea competențelor profesionale	Numărul de silvicultori și procesatori care beneficiază de îmbunătățiri ale infrastructurii	număr		Evaluare suplimentară bazată pe sistemul de monitorizare a implementării politicii agricole comune
		8.2: Consolidarea asigurării calității, a diferențierii produselor și a transparenței pieței pentru lemn și produsele forestiere nelemnoase	Participanți la programe de formare	număr	Rata de participare la educație și formare profesională (proxy)	Eurostat
		8.3: Sprijin pentru cercetarea și dezvoltarea bioeconomiei montane și a economiei circulare	Ocuparea forței de muncă în industria forestieră	număr, pondere	Populația ocupată civilă (pe domenii de activitate)	Institutul Național de Statistică (Observator teritorial)
		8.4: Stimularea cererii de produse și servicii specifice bioeconomiei montane și a economiei circulare				
Obiectivul 9: Creșterea ponderii economice a turismului din zonele montane	O relevanță economică crescută a turismului sustenabil	9.1: Consolidarea actorilor și a eforturilor legate de promovarea turismului montan	Numărul de situri culturale și turistice sprijinite	număr	RC077: Numărul de situri culturale și turistice sprijinite	Programul de creștere inteligentă
		9.2: Îmbunătățirea calității serviciilor și modernizarea dotărilor turistice din zonele montane				
		9.3: Investiții în infrastructura turistică comună, pe baza unei planificări strategice	Numărul de planuri de gestionare a vizitatorilor adoptate	număr		
		9.4: Sprijinirea implicării IMM-urilor din mediul rural și din orașele mici în economia turismului montan, cu accent pe legăturile dintre mediul urban și cel rural (aliniat la secțiunea de mai jos privind IMM-urile)	Înnoptări turistice	număr	Numărul de înnoptări în structurile de primire turistică	Institutul Național de Statistică (Observator teritorial)
		9.5: Planificarea, dezvoltarea și gestionarea durabilă a fluxurilor turistice către orașele mici de munte și zonele rurale				
		9.6: Anticiparea și atenuarea amenințărilor climatice și a impacturilor sociale și de mediu nedorite ale turismului asupra orașelor mici din zona montană și zonelor rurale	Locuri de cazare disponibile	număr	Unități de cazare turistică cu funcțiuni de cazare turistică	Institutul Național de Statistică (Observator teritorial)

Pilonul III: Obiectivul strategic 3: Stimularea oportunităților economice din zona montană valorificând atuurile regionale

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsur	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 10: Dezvoltarea IMM-urilor, a antreprenoriatului și a industriilor de specializare inteligentă în toate sectoarele	Un număr crescut de IMM-uri și antreprenori viabili financiar într-o gamă largă de sectoare	10.1: Consolidarea serviciilor de dezvoltare și accelerare a afacerilor pentru IMM-urile din zona montană, antreprenori și micro-întreprinderi din sectoarele de specializare inteligentă (inclusiv sectorul agroalimentar, silvicultură și turism) 10.2: Facilitarea inovației la nivel de industrie aliniată cu specializarea inteligentă și îmbunătățirea mediului de afaceri 10.3: Stabilirea de scheme și instrumente de finanțare care să vizeze IMM-urile montane și micro-întreprinderile din sectoarele de specializare inteligentă (inclusiv sectorul agroalimentar, silvicultură și turism) 10.4: Dezvoltarea de programe de formare profesională și vocațională alinate la piață, care să implice operatori economici și să atragă competențele tehnice și profesionale solicitate	IMM-urile care introduc inovații de marketing sau organizaționale	număr	RCR04: IMM-urile care introduc inovații de marketing sau organizaționale	POCIDIF; SMIS
			Întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri) care introduc inovații de produs sau de proces	număr	RCR03: Întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri) care introduc inovații de produs sau de proces	POCIDIF; SMIS; MySMIS, rapoarte de monitorizare
			Întreprinderi sprijinite cu sprijin financiar și nefinanciar	număr	RCO02: Societăți care beneficiază de subvenții, RCO04: Întreprinderi care beneficiază de sprijin nefinanciar	RCO02: Programul "Creștere inteligentă și sănătate"; RCO04: Programul "Creștere inteligentă".

Pilonul IV: Obiectivul strategic 4: Protejarea și restaurarea integrității, sănătății și rezilienței ecosistemelor montane și a biodiversității

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 11: Asigurarea integrității și sănătății pădurilor, pajiștilor și a altor ecosisteme protejate din zona montană	Păduri, pajiști și alte ecosisteme sănătoase, ocrotite și integrale	11.1: Îmbunătățirea monitorizării utilizării pădurilor, a zonării și a urmăririi lemnului, în conformitate cu prevederile Strategiei forestiere 2030	Suprafața protejată	ha	Suprafața zonelor protejate; Suprafața siturilor Natura 2000 RCO37: Suprafața siturilor Natura 2000 care fac obiectul unor măsuri de protecție și refacere	Zonele protejate și Natura 2000: Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației Programul dezvoltare durabilă, SIM
		11.2: Îmbunătățirea și punerea în aplicare a eco-compensațiilor legate de protecția biodiversității, cu accent pe compensarea adecvată a proprietarilor de păduri	Suprafața ecosistemelor degradate din afara siturilor Natura 2000 supuse măsurilor de protecție și restaurare	ha		
		11.3: Sprijinirea utilizării durabile a biomasei energetice în scopul combaterii sărăciei energetice				
		11.4: Sprijinirea adoptării de către proprietari de păduri din zona montană a practicilor, tehnologiilor și infrastructurii de conservare a pădurilor				
		11.5: Încurajarea revitalizării și adaptării la schimbările climatice a păstoritului de mare altitudine				
		11.6: Sprijinirea cercetării social-ecologice privind abordările eficiente de restaurare și gestionare a ecosistemelor (în special pentru pajiști și păduri)				
		11.7: Restaurarea, reabilitarea sau renaturarea ecosistemelor degradate				
11.8: Asigurarea gestionării eficiente a ariilor protejate, inclusiv prin participarea civică și comunitară						
		Populația afectată de sărăcia energetică	pondere	Procentul de persoane afectate de lipsa încălzirii adecvate Rata riscului de sărăcie	EU-SILC (extragere ad-hoc din HH050), Eurostat	
		Măsuri de refacere susținute de fondul forestier național	zona		Monitorizarea fondului forestier național	

Pilonul IV: Obiectivul strategic 4: Protejarea și restaurarea integrității, sănătății și rezilienței ecosistemelor montane și a biodiversității

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 12: Îmbunătățirea calității solului și a apei și atenuarea schimbărilor climatice	Calitate a apei și a solului îmbunătățite, precum și contribuirea la atenuarea schimbărilor climatice	12.1: Investiții în tratarea apelor uzate rezidențiale, cu precădere în zonele poluate cu nutrienți	Populația racordată la unitățile publice de apă uzată sau acces la o soluție off-grid	persoane	RCR42: Populația racordată cel puțin la instalații publice secundare de tratare a apelor uzate	Programul dezvoltare durabilă
		12.2: Reducerea riscurilor de poluare și creșterea sechestrării carbonului				
		12.3: Protejarea și îmbunătățirea mijloacelor de sechestrare a carbonului, cu accent pe creșterea suprafețelor acoperite de arbori și de alte tipuri de vegetație	Ponderea SAU în cadrul angajamentelor susținute pentru reducerea emisiilor sau pentru menținerea sau consolidarea stocării carbonului	%	R14, PAC	Indicatorii politicii agricole comune
		12.4: Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră prin furnizarea de servicii verzi				
		12.5: Evaluarea și dezvoltarea oportunităților de finanțare a carbonului în sectoarele montane	Ponderea pădurilor și a altor clase de acoperire a terenurilor cu vegetație	%	Ponderea suprafeței forestiere	Institutul Național de Statistică (Observatorul Teritorial) sau CORINE Land Cover
		12.6: Continuarea remedierii și reconversiei siturilor contaminate	Numărul de apartamente/ case care beneficiază de încălzire sau izolare cu eficiență energetică sporită	număr		Observator teritorial
			Situri contaminate reconvertite	număr, zonă		<i>Evaluare suplimentară, pe baza implementării programelor de finanțare</i>

Pilonul IV: Obiectivul strategic 4: Protejarea și restaurarea integrității, sănătății și rezilienței ecosistemelor montane și a biodiversității

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 13: Creșterea rezilienței social-ecologice a zonei montane la schimbările climatice și alte riscuri	Reziliență social-ecologică crescută la riscurile climatice și la alte dezastre naturale	13.1: Elaborarea de planuri de adaptare la schimbările climatice și de urgență în caz de dezastre la nivel local și de masiv (altele decât inundațiile sau incendiile de vegetație)	Numărul de planuri de adaptare la schimbările climatice și de planuri de urgență în caz de dezastre	persoane	RCR37: Populația care beneficiază de măsuri de protecție împotriva dezastrelor naturale legate de climă (altele decât inundațiile sau incendiile de vegetație)	Programul dezvoltare durabilă
		13.2: Dezvoltarea capacității de răspuns la dezastre în orașele mici din zona montană și în zonele rurale				
		13.3: Creșterea conștientizării importanței mediului prin programe de pregătire școlară și profesională, precum și prin cerințe de certificare				
			Investiții în sisteme noi sau optimizate de monitorizare, pregătire, alertă și răspuns la dezastrele naturale	€	RCO24: Investiții în sisteme noi sau optimizate de monitorizare, de pregătire, de alertă și de reacție în caz de dezastre naturale	Programul dezvoltare durabilă
			Populația care beneficiază de măsuri de protecție împotriva dezastrelor naturale legate de climă	persoane	RCR37: Populația care beneficiază de măsuri de protecție împotriva dezastrelor naturale legate de climă (altele decât inundațiile sau incendiile de vegetație)	Programul dezvoltare durabilă

Pilonul V: Obiectivul strategic 5: Consolidarea capacității actorilor zonei montane de a-și determina și urmări propriile aspirații de dezvoltare

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsuri	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 14: Creșterea reprezentării părților interesate din zona montană în elaborarea politicilor relevante	Reprezentativitate crescută a actorilor zonei montane în procesele de elaborare a politicilor publice	14.1: Consolidarea Agenției Naționale a Zonei Montane și a organelor consultative ale acesteia	Investiții prin ITI	€		<i>Sisteme de monitorizare a fondurilor UE</i>
		14.2: Creșterea rolurilor și capacităților autorităților montane în elaborarea politicilor publice 14.3: Îmbunătățirea mecanismelor de consultare și de participare a părților interesate la planificarea locală și în elaborarea politicilor publice	Participanți la programele de formare implementate	număr	Rata de participare la educație și formare profesională (proxy)	Eurostat

Pilonul V: Obiectivul strategic 5: Consolidarea capacității actorilor zonei montane de a-și determina și urmări propriile aspirații de dezvoltare

Obiectiv specific	Rezultatul preconizat	Măsur	Indicator	Unitatea	Indicator comun	Sursa
Obiectivul 15: Promovarea, în cadrul entităților guvernamentale din zona montană, a unei culturi organizaționale orientate către public	O cultură organizațională, în cadrul instituțiilor guvernamentale și a autorităților locale, de a oferi servicii cetățenilor și a veni în sprijinul acestora	15.1: Dezvoltarea, în cadrul administrației locale și a agențiilor guvernamentale relevante, a unei culturi organizaționale orientate către public	Participanți la cursuri de formare pentru autoritățile locale	numărul de autorități locale instruite	Rata de participare la educație și formare (proxy)	Eurostat
		15.2: Dezvoltarea și testarea modelelor de e-guvernare și a altor modele inovatoare de furnizare de servicii administrative pentru locuitorii din zonele montane rurale și izolate	Utilizatori de servicii și produse și procese digitale publice noi și optimizate	utilizatori/an	RCR11: Utilizatori de servicii și produse și procese digitale publice noi și optimizate RCR12: Utilizatori de servicii, produse și procese digitale noi și optimizate dezvoltate de întreprinderi	POCIDIF; SMIS; Programul de creștere inteligentă, sănătate și dezvoltare durabilă Programul de creștere inteligentă
		15.3: Stabilirea de mecanisme specifice pentru a sprijini locuitorii zonei montane să acceseze finanțări publice și resurse tehnice disponibile, precum și să gestioneze cerințele administrative	Disponibilitatea pentru părțile interesate a entităților de redactare a granturilor și de asistență administrativă	ponderea regiunilor		<i>Evaluare suplimentară în cadrul strategiei, pe baza activităților sprijinite</i>

Anexa nr.2 - Plan de acțiune

Pentru a putea fi finanțate din fonduri europene nerambursabile măsurile propuse în cadrul Planului de acțiune, trebuie să se încadreze în limita sumelor alocate și să respecte prevederile europene și regulile de eligibilitate stabilite la nivelul programului

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
PILONUL I: COMUNITĂȚI MULTIGENERAȚIONALE ÎNFLORITOARE								
Obiectiv strategic 1: Creșterea atractivității și incluziunii sociale a orașelor mici de munte și a zonelor rurale pentru comunitățile multigeneraționale								
Rezultat: Un mediu de viață atractiv și incluziv				Efect pe termen lung: Calitate a vieții îmbunătățită a comunităților din zona montană				
Obiectivul 1: Îmbunătățirea accesului locuitorilor zonei montane la asistență medicală, educație și alte servicii sociale de calitate în orașele „pivot” și în zonele rurale	Acces crescut la servicii sociale de calitate	1.1 Dezvoltarea de centre comunitare de sănătate și asistență socială în orașele „pivot” ale zonei montane	Accesul rezidenților, mai aproape de casă, la servicii medicale și de asistență socială de bază	2025	2029/ 2027	Programul Sanatate: Prioritatea 1 : Creșterea calității serviciilor de asistență medicală primară, comunitară, a serviciilor oferite în regim ambulatoriu și îmbunătățirea și consolidarea îngrijirii preventive PS PAC 2023-2027: DR-36 - LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității PS PAC 2023-2027: DR-29 - Investiții în creșterea și dezvoltarea de activități neagricole	MADR și Ministerul Sănătății	Ministerul Muncii și Solidarității Sociale
		1.2 Înființarea de servicii de telemedicină, de sănătate mobilă și de îngrijire a bătrânilor în zonele montane izolate	Accesul la asistență medicală de primă linie și la îngrijire a persoanelor în vârstă în localitățile de reședință	2025	2029/ 2027	Programul Sanatate: Prioritatea 1: Creșterea calității serviciilor de asistență medicală primară, comunitară, a serviciilor oferite în regim ambulatoriu și îmbunătățirea și consolidarea serviciilor preventive. PS PAC 2023-2027: DR-36 - LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității Programul "Incluziune și demnitate socială": Prioritatea 6: Servicii de sprijin pentru persoanele în vârstă	MADR și Ministerul Sănătății	Ministerul Muncii și Solidarității Sociale

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		1.3 Dezvoltarea de creșe, grădinițe, programe after-school și a modelelor de școlarizare inovatoare în zonele rurale montane	Accesul familiilor care muncesc la structuri de îngrijire a copiilor în apropierea locuinței lor Copiii din comunitățile vulnerabile și izolate au posibilitatea de a merge la școală	2024	2029/ 2027	Programul "Incluziune și demnitate socială": Prioritatea 2 Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității – zona rurală Programul de educație și ocupare: Prioritatea 3: Creșterea accesului pe piața muncii pentru toți	MADR și Ministerul Educației și Cercetării	Ministerul Educației și Cercetării
		1.4 Dezvoltarea de programe integrate pentru atragerea și reținerea lucrătorilor și a profesioniștilor esențiali în orașele mici de munte și în zonele rurale	Creșterea interesului tinerilor și profesioniștilor tineri și consacrați din sectoarele esențiale pentru a accepta stagii și locuri de muncă în zona montană. Oportunități sporite pentru rezidenți de a continua să învețe și de a-și dezvolta abilitățile	2024	2029	Programul de educație și ocupare: Prioritatea 3: Creșterea accesului pe piața muncii pentru toți	MADR și Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Ministerul Educației și Cercetării
Obiectivul 2: Îmbunătățirea calității clădirilor și a accesului la utilitățile de bază în orașele mici de munte și în zonele rurale	Access crescut la utilități de bază și îmbunătățiri selective ale clădirilor	2.1. Sprijinirea instalării de tehnologii off-grid în zonele montane izolate	Accesul la sisteme de generare a energiei electrice, de încălzire, de apă și de canalizare off-grid pentru locuitorii din zonele izolate	2025, după evaluarea intermediară	2029/ 2027	Programul fotovoltaice CASA VERDE, PNNR	MADR și	Ministerul Energiei, Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor
		2.2 Extinderea și modernizarea	Accesul la facilități și utilități colective pentru	2024	2028	Programul Național de Investiții Anghel Saligny 2021-2028	MADR și	Ministerul Energiei,

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		racordurilor la utilități în zonele montane mai dens populate	furnizarea de energie electrică, încălzire, apă, canalizare și eliminarea deșeurilor pentru locuitorii din zonele cu densitate mai mare de populație.			Programul național de construcții de interes public sau social (ianuarie 2023 - decembrie 2027)	Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației	Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor
		2.3 Îmbunătățirea calității locuințelor în zonele predispuse la risc și în comunitățile montane vulnerabile	Reducerea susceptibilității locuințelor la dezastrele specifice zonei montane în zonele de risc și în comunitățile vulnerabile	2025	2029/ 2027	Programul de incluziune și demnitate socială: Prioritatea 3: Protejarea dreptului la demnitate socială Programul național de construcții de interes public sau social (ianuarie 2023 - decembrie 2027) Programul național "Școli sigure și sănătoase" (februarie 2023 - februarie 2027)	MADR și Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor
		2.4 Subvenționarea îmbunătățirilor esențiale la clădirile publice	Sisteme de încălzire adecvate care să susțină funcționarea pe tot parcursul anului în școli, unități sanitare și alte clădiri publice Condiții general îmbunătățite în clădirile publice	2025	2027	Programul național de construcții de interes public sau social (ianuarie 2023 - decembrie 2027) Programul național "Școli sigure și sănătoase" (februarie 2023 - februarie 2027)	MADR și Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, Ministerul Energiei, Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor Agențiile de dezvoltare regională
Obiectivul 3: Revitalizarea vieții civice și culturale în orașele mici de munte și în zonele rurale	Implicare și inovare comunitară sporite, precum și o viață culturală activă	3.1 Sprijinirea dezvoltării inițiativelor de inovare socială ale comunității și a proiectelor de tip „sat inteligent”	Capacitate sporită a locuitorilor cu inițiative civice de a-și pune în aplicare ideile Reproducerea în zona montană a inițiativelor de	2024	2029	Programe regionale: prioritatea digitalizării (<i>fiecare regiune are un titlu de prioritate diferit în acest sens</i>)	MADR	Agențiile de dezvoltare regională

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
			dezvoltare rurală de succes ale marilor ONG-uri.					
		3.2 Sprijinirea inițiativelor comunitare și a programelor orientate către tineri	Accesul la sprijin financiar și tehnic pentru tinerii interesați să conducă inițiative civice	2024	2029	Programul de educație și ocupare: Prioritatea 2: Valorificarea potențialului tinerilor pe piața muncii (Ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor)	MADR și Ministerul Educației și Cercetării	Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Muncii și Solidarității Sociale
		3.3 Sprijinirea activităților culturale legate de tradiții, patrimoniu montan, diversitate și inovare	Creșterea ofertei de evenimente, programe și activități culturale în care să se implice Păstrarea cunoștințelor practice locale	2024	2029/ 2027	Programul "Creștere inteligentă, digitalizare și instrumente financiare": Prioritatea 3: Transformarea digitală și furnizarea de servicii îmbunătățite în sectorul cultural Programul național de construcții de interes public sau social (ianuarie 2023 - decembrie 2027)	MADR și Ministerul Culturii	Agențiile de dezvoltare regională
Obiectivul 4: Sprijinirea economică și protejarea comunităților rurale montane aflate în situații „de risc”	Protejarea economică a comunităților rurale montane	4.1 Dezvoltarea unui program de incluziune economică pentru locuitorii din comunitățile montane aflate în situații „de risc”	Reducerea poverii economice pe care o presupune traiul în comunități îndepărtate și „vulnerabile” pentru locuitorii respectivi	2025, după -evaluarea intermediară	2029/ 2027	Programul de incluziune și demnitate socială: Prioritatea 3: Protejarea dreptului la demnitate socială PS PAC 2023-2027: PD-01 - Sprijin pentru venitul de bază pentru durabilitate (BISS)	MADR	Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Muncii și Solidarității Sociale
		4.2 Sprijinirea fermierilor de subzistență și a gospodăriilor rurale în a-și diversifica veniturile	Diversificarea sporită a activităților economice în gospodăriile rurale de subzistență	2025	2027	PS PAC 2023-2027: PD-01 - Sprijin pentru venitul de bază pentru durabilitate (BISS) PS PAC 2023-2027 DR-14 Investiții în fermele de mici dimensiuni, DR-36 - LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității	MADR	, Agențiile de dezvoltare regională

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
PILONUL II: CONECTIVITATEA ZONEI MONTANE								
Obiectivul strategic 2: Îmbunătățirea mobilității și a conectivității digitale a locuitorilor din zona montană								
Rezultat: Mobilitate sporită și acces îmbunătățit la rețele și servicii digitale				Efect pe termen lung: Comunități montane deservite cu opțiuni de mobilitate mai bune și servicii digitale de calitate				
Obiectivul 5: Asigurarea mobilității locuitorilor în interiorul și în afara zonei montane	Servicii și infrastructură de transport ecologic îmbunătățite	5.1 Dezvoltarea serviciilor de mobilitate, cu accent pe facilitarea accesului locuitorilor din zonele montane rurale la orașele pivot și marile centre urbane	Servicii de mobilitate îmbunătățite care să conecteze zonele rurale cu orașele-punte și centrele urbane, inclusiv transportul școlar dedicat copiilor.	2025	2028/ 2027	Programul Național de Investiții Anghel Saligny 2021-2028 Programul național de construcții de interes public sau social (ianuarie 2023 - decembrie 2027) Programe regionale: prioritate pentru accesibilitate/mobilitate	MADR și Ministerul Educației și Cercetării	Agențiile de dezvoltare regională
		5.2 Repararea și dezvoltarea selectivă a infrastructurii de mobilitate verde	O infrastructură de mobilitate mai ecologică, întreținută în mod regulat	2025	2028/2027	Programul Național de Investiții Anghel Saligny 2021-2028 Programul național de construcții de interes public sau social (ianuarie 2023 - decembrie 2027) Programe regionale: prioritate pentru accesibilitate/mobilitate	MADR și Ministerul Transporturilor	Agențiile de dezvoltare regională
Obiectivul 6: Facilitarea accesului la Internet a locuitorilor din zona montană	Acces crescut la internet de calitate și servicii digitale	6.1 Extinderea infrastructurii de internet în orașele mici și în zonele rurale	Infrastructură de internet extinsă	2024	2028/ 2029	Programul Național de Investiții Anghel Saligny 2021-2028 Programe regionale: prioritatea digitalizării	MADR și Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Agențiile de dezvoltare regională

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		6.2 Dotarea comunităților cu echipamente pentru accesul la internet	Îmbunătățirea accesului rezidenților la echipamente (chioscuri, echipamente personale de calcul) pentru utilizarea serviciilor digitale	2024	2029	Programul "Creștere inteligentă, digitalizare și instrumente financiare": Prioritatea 2: Digitalizarea în administrația publică centrală și în mediul de afaceri Programe regionale: prioritatea digitalizării	MADR și Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Educației și Cercetării
		6.3 Dezvoltarea competențelor digitale ale locuitorilor din zona montană	Creșterea competențelor rezidenților și a disponibilității sprijinului pentru utilizarea serviciilor digitale relevante	2024	2029	Programul de educație și ocupare: Prioritatea 7: Creșterea calității ofertei de educație și formare profesională pentru asigurarea echității sistemului și o mai bună adaptare la dinamica pieței muncii și la provocările inovării și progresului tehnologic	MADR și Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Educației și Cercetării
PILONUL III: ECONOMIE MONTANĂ VERDE ȘI COMPETITIVĂ, BAZATĂ PE SPECIFICUL TERITORIAL								
Obiectivul strategic 3: Stimularea oportunităților economice din zona montană valorificând atuurile regionale								
Rezultat: O economie locală funcțională, verde și competitivă				Efect pe termen lung: Oportunități economice sporite pentru locuitorii zonei montane				
Obiectivul 7: Dezvoltarea de lanțuri valorice agroalimentare montane profitabile și competitive	Valorificare crescută a bioeconomiei montane agroalimentare și a economiei circulare	7.1 Îmbunătățirea furnizării de servicii de sprijin/suport/consultanță în domeniul agroalimentar prin parteneriate și rețele de cunoaștere și inovare axate pe zona montană	Acces sporit la serviciile de sprijin agroalimentar prin intermediul unor rețele active de cunoaștere și inovare	2024	2027	PS PAC 2023 -2027 DR-37 - Transferul de cunoștințe, DR-38 - Consultanță în afaceri agricole	MADR și Ministerul Finanțelor Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului
		7.2 Consolidarea acțiunii colective pentru auto-organizarea lanțului valoric și	Îmbunătățirea lanțurilor valorice prin creșterea gradului de organizare și acțiune colectivă a	2024	2027	PS PAC 2023-2027: DR-34 - Cooperare și inovare în agricultură prin intermediul grupurilor operaționale PEI	MADR și Ministerul Finanțelor, Ministerul Cercetării,	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		îmbunătățirea competitivității	producătorilor agroalimentari			PS PAC 2023-2027: DR-36 - LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității Buget național - pe baza Legii muntelui	Inovării și Digitalizării	
		7.3 Îmbunătățirea conformității cu siguranța alimentară și comercializarea sustenabilă a produselor din flora spontană	O mai bună respectare a normelor de siguranță alimentară, inclusiv pentru alimentele recoltate	2024	2027	PS PAC 2023-2027: DR-36 - LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității	MADR	ANSVSA
		7.4 Extinderea sprijinului direcționat pentru diferențierea calității și comercializarea produselor agroalimentare montane	Creșterea valorii adăugate printr-o mai bună diferențiere calitativă și comercializare a produselor agroalimentare montane	2024	2027	PS PAC 2023-2027: DR-36 - LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității	MADR și Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului
		7.5 Extinderea eforturilor de promovare și de dezvoltare a piețelor de desfacere pentru produsele agroalimentare montane	Creșterea cererii pentru produsele agroalimentare montane printr-o mai bună promovare și acces la piață	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Finanțelor, Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului
		7.6 Creșterea rezilienței lanțurilor valorice agroalimentare montane și	Lanțuri valorice agroalimentare și practici agricole mai rezistente la schimbările climatice	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Finanțelor, Ministerul Cercetării,	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		atenuarea schimbărilor climatice, prin adaptarea locală a tehnologiei (echipamente, utilaje de mică mecanizare) și adoptarea de practici îmbunătățite.					Inovării și Digitalizării	
		7.7 Sprijin integral pentru succesorii fermelor montane și pentru agro-antreprenori	Intrarea mai ușoară în afaceri și creșterea viabilității succesorilor de exploatații agricole și a întreprinzătorilor agricoli	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului
		7.8 Sprijinirea transferului de teren către fermierii montani activi	Transfer mai ușor de terenuri	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Finanțelor	
		7.9 Acordarea de asistență tehnică specifică producătorilor agroalimentari din zonele montane pentru depășirea barierelor administrative și juridice în calea accesului la PAC/PS PAC 2023-2027 și la alte fonduri și tipuri	Accesul sporit al producătorilor agroalimentari la PAC/PS PAC 2023-2027 și la alte tipuri de sprijin din sectorul public	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Finanțelor	Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		de sprijin din sectorul public						
		7.10 Extinderea mecanismelor de facilitare a accesului la finanțare a producătorilor din sectorul agroalimentar	Acces sporit la finanțare pentru producătorii din sectorul agroalimentar	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Finanțelor, Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	
Obiectivul 8: Consolidarea oportunităților economice în bioeconomia forestieră montană (și în bioeconomia non-alimentară în general)	Perspective economice îmbunătățite în bioeconomia forestieră	8.1 Sprijinirea dezvoltării durabile a lanțului valoric al lemnului și al produselor nelemnoase, cu accent pe adoptarea tehnologiilor îmbunătățite, infrastructură și formarea competențelor profesionale	Creșterea numărului de silvicultori și procesatori care beneficiază de tehnologie, infrastructură și formare îmbunătățite	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Finanțelor	
		8.2 Consolidarea asigurării calității, a diferențierii produselor și a transparenței pieței pentru lemn și produsele forestiere nelemnoase	Sisteme de trasabilitate îmbunătățite și diferențierea produselor prin intermediul etichetelor ecologice	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Finanțelor	Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		8.3 Sprijin pentru cercetarea și dezvoltarea bioeconomiei montane și a economiei circulare	O mai bună înțelegere a oportunităților de inovare în bioeconomia montană și în economia circulară	2024	2029	Programul "Creștere inteligentă, digitalizare și instrumente financiare", Prioritatea 1: Susținerea și promovarea unui sistem de CDI atractiv și competitiv în RO Programe regionale: Prioritatea unei regiuni competitive prin inovare	MADR și Ministerul Finanțelor, Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Agențiile de dezvoltare regională
		8.4 Stimularea cererii de produse și servicii specifice bioeconomiei montane	Noi piețe și/sau o cerere sporită pentru produsele și serviciile bioeconomiei montane	2024	2035	Buget național - pe baza Legii muntelui	MADR și Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Ministerul de Finanțe, Agențiile de dezvoltare regională
Obiectivul 9: Creșterea ponderii economice a turismului din zonele de munte	O relevanță economică crescută a turismului sustenabil	9.1 Consolidarea actorilor și a eforturilor legate de promovarea turismului montan	Promovarea integrată a destinațiilor turistice montane	2024	2035	<i>Buget național - pe baza Legii muntelui</i>	MADR și Ministerul Economiei, Antreprenoriatului și Turismului	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului, MIPE, Agențiile de dezvoltare regională
		9.2 Îmbunătățirea calității serviciilor și modernizarea dotărilor turistice din zonele montane	Facilități și servicii turistice îmbunătățite	2024	2029	Programe regionale: Prioritate: regiune atractivă	MADR și Ministerul Economiei, Antreprenoriatului și Turismului	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului, Agențiile de dezvoltare regională
		9.3 Investiții în infrastructura turistică comună, pe baza unei	Infrastructură turistică nouă, selectată în mod strategic	2024	2029	Programe regionale: Prioritate: regiune atractivă	MADR și Ministerul Economiei, Antreprenoriatului și Turismului	Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului,

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		planificări strategice						Agențiile de dezvoltare regională
		9.4 Sprijinirea implicării IMM-urilor din mediul rural și din orașele mici în economia turismului montan, cu accent pe legăturile dintre mediul urban și cel rural (aliniat la secțiunea de mai jos privind IMM-urile)	Facilitatea accesului pe piață și creșterea viabilității noilor IMM-uri	2024	2029	Programe regionale: Priorități: regiune atractivă și regiune competitivă prin inovare	MADR și Ministerul de Finanțe	Agențiile de Dezvoltare Regională
		9.5 Planificarea, dezvoltarea și gestionarea durabilă a fluxurilor turistice către orașele mici de munte și zonele rurale	Coordonarea fluxurilor turistice prin gestionarea rutelor și a serviciilor	2024	2029	Programe regionale: Prioritate: regiune atractivă PS PAC 2023-2027 - Asistență tehnică, ADR - Asistență tehnică,	MADR și Ministerul Economiei, Antreprenoriatul-ui și Turismului	Agențiile de dezvoltare regională
		9.6 Anticiparea și atenuarea amenințărilor climatice și a impacturilor sociale și de mediu nedorite ale turismului asupra orașelor mici de munte și zonelor rurale	Atenuarea impactului turistic social și de mediu nedorit	2024	2029	Programe regionale: Prioritate: o regiune prietenoasă cu mediul PS PAC 2023-2027 - Asistență tehnică, ADR - Asistență tehnică,	MADR și Ministerul Economiei, Antreprenoriatul-ui și Turismului	Agențiile de dezvoltare regională

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
Obiectivul 10: Dezvoltarea IMM-urilor, a antreprenoriatului și a industriilor de specializare inteligentă în toate sectoarele	Un număr crescut de IMM-uri și antreprenori viabili financiar într-o gamă largă de sectoare	10.1 Consolidarea serviciilor de dezvoltare și accelerare a afacerilor pentru IMM-urile din zona montană, antreprenori și micro-întreprinderi din sectoarele de specializare inteligentă (inclusiv sectorul agroalimentar, silvicultură și turism)	Mediu de inovare și antreprenoriat îmbunătățit și sprijinit pentru întreprinderi	2024	2029	Programe regionale: Priorități: regiune atractivă și regiune competitivă prin inovare	MADR, Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Agențiile de dezvoltare regională
		10.2 Facilitarea inovației la nivel de industrie aliniată cu specializarea inteligentă și îmbunătățirea mediului de afaceri	Îmbunătățirea mediului de afaceri și noi inițiative privind specializarea inteligentă la nivel regional/local	2024	2029	Programe regionale: Priorități: regiune atractivă și regiune competitivă prin inovare	MADR și Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Agențiile de dezvoltare regională
		10.3 Stabilirea de scheme și instrumente de finanțare care să vizeze IMM-urile montane și micro-întreprinderile din sectoarele de specializare inteligentă (inclusiv sectorul agroalimentar,	Îmbunătățirea accesului la (co)finanțare pentru IMM-uri și alte întreprinderi cu specializare inteligentă	2024	2029	Programe regionale: Priorități: regiune atractivă și regiune competitivă prin inovare	MADR și Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	Agențiile de dezvoltare regională

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		silvicultură și turism)						
		10.4. Dezvoltarea de programe de formare profesională și vocațională aliniate la piață, care să implice operatori economici și să atragă competențele tehnice și profesionale solicitate	Creșterea disponibilității forței de muncă calificate în conformitate cu nevoile industriei	2024	2029	Programul de educație și ocupare: Prioritatea 8: Creșterea accesibilității, atractivității și calității învățământului profesional și tehnic	MADR și Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Educației și Cercetării
PILONUL IV: RESPECT PENTRU NATURĂ								
Obiectivul strategic 4: Protejarea și restaurarea integrității, sănătății și rezilienței ecosistemelor montane și a biodiversității								
Rezultat: Ecosisteme montane ocrotite și restaurate				Efect pe termen lung: Menținerea biodiversității și a integrității ecosistemelor, precum și reziliență crescută la schimbările climatice				
Obiectivul 11: Asigurarea integrității și sănătății pădurilor, pajiștilor și a altor ecosisteme protejate din zona montană	Păduri, pajiști și alte ecosisteme sănătoase, ocrotite și integrale	11.1 Îmbunătățirea monitorizării utilizării pădurilor, a zonării și a urmăririi lemnului, în conformitate cu prevederile Strategiei forestiere 2030	Utilizarea durabilă a resurselor forestiere	2025	2029	PNNR: Componenta C2. Protecția pădurilor și a biodiversității Conservarea biodiversității Investiții în tehnologii forestiere care îmbunătățesc rezistența și valoarea de mediu a ecosistemelor forestiere	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor	

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		11.2 Îmbunătățirea și punerea în aplicare a eco-compensațiilor legate de protecția biodiversității, cu accent pe compensarea adecvată a fermierilor	Reducerea conflictelor de conservare și a nerespectării legislației	2024, 2023	2028 2027	PS PAC 2023-2027: DR-09 - Zone afectate de constrângeri naturale - Zona montană, DR-10 - Zone afectate de constrângeri naturale semnificative (această măsură se referă la cele 658 UAT-uri incluse în zona eligibilă a DR-09 și 20 UAT-uri incluse în DR-10 din cadrul PS PAC 2023-2027.)	MADR	
		11.3 Sprijinirea utilizării durabile a biomasei energetice în scopul combaterii sărăciei energetice	Reducerea sărăciei energetice	2024	2027	Programul asistență tehnică 2021- 2027	MADR	Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor, Ministerul agriculturii și dezvoltării rurale, ministerul cercetării inovării și digitalizării Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
		11.4 Sprijinirea adoptării de către proprietarii de păduri din zona montană a practicilor, tehnologiilor și infrastructurii de conservare a pădurilor	Creșterea gradului de adoptare de către proprietarii de păduri a practicilor, tehnologiilor și infrastructurii de conservare	2025, după evaluarea intermediară	2027	PS PAC 2024-2027: DR-24 - Investiții în tehnologii forestiere care îmbunătățesc rezistența și valoarea de mediu a ecosistemelor forestiere(această măsură se referă la cele 658 UAT-uri incluse în zona eligibilă din cadrul PS PAC 2023-2027.) PS PAC 2024-2027: DR-07 - Silvo-mediu și climă	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor	

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		11.5 Încurajarea revitalizării și adaptării la schimbările climatice a păstoritului de mare altitudine	Creșterea interesului pentru pastoralism și revitalizarea acestuia		2035	Buget național - pe baza Legii muntelui		
		11.6 Sprijinirea cercetării social-ecologice privind abordările eficiente de restaurare și gestionare a ecosistemelor (în special pentru pajiști și păduri)	Cunoașterea sporită a practicilor de restaurare a ecosistemelor de ultimă generație	2025, după evaluarea intermediară	2027	PS PAC 2023-2027: DR-34 - Cooperare și inovare în agricultură prin intermediul grupurilor operaționale PEI	MADR	Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Culturii
		11.7 Restaurarea, reabilitarea sau renaturarea ecosistemelor degradate	Ecosisteme restaurate, reabilitate și reîmblânzite	2024	2029	Programul de dezvoltare durabilă, Prioritatea 2: Protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și reabilitarea siturilor contaminate	MADR	Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Culturii
		11.8 Asigurarea gestionării eficiente a ariilor protejate, inclusiv prin participarea civică și comunitară	Eficiența sporită a gestionării ariilor protejate	2025, după evaluarea intermediară	2027/ 2029	PNNR: Componenta C2: Protecția pădurilor și a biodiversității Conservarea biodiversității Programul de dezvoltare durabilă, Prioritatea 2: Protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și reabilitarea siturilor contaminate	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor	Agențiile de dezvoltare regională
Obiectivul 12: Îmbunătățirea calității	Calitate a apei și a solului îmbunătățite,	12.1 Investiții în tratarea apelor uzate rezidențiale,	Reducerea poluării cu nutrienți din apele reziduale	2025, după	2029/ 2028	Programul de Dezvoltare Durabilă, Prioritatea 1: Dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția către o economie circulară	MADR și	Agențiile de dezvoltare regională,

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
solului și a apei și atenuarea schimbărilor climatice	precum și contribuirea la atenuarea schimbărilor climatice	cu precădere în zonele poluate cu nutrienți		evaluarea intermediară		Programul Național de Investiții Anghel Saligny 2021-2028	Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor	Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
		12.2 Reducerea riscurilor de poluare și creșterea sechestrării carbonului	Reducerea poluării cu nutrienți proveniți din activitățile agricole	2025, după evaluarea intermediară	2027	PS PAC 2023-2027: DR-19 - Investiții neproductive la nivelul exploatației agricole	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor	
		12.3 Protejarea și îmbunătățirea mijloacelor de sechestrare a carbonului, cu accent pe creșterea suprafețelor acoperite de arbori și de alte tipuri de vegetație	Creșterea acoperirii cu arbori și vegetație	2025, după evaluarea intermediară	2029	Programul de dezvoltare durabilă, Prioritatea 3: Promovarea adaptării la schimbările climatice și managementul riscurilor	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor,	
		12.4 Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, prin furnizarea de servicii verzi	Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră prin îmbunătățirea eficienței energetice a gospodăriilor și a transporturilor	2025, după evaluarea intermediară	2029	Programe regionale: Prioritate: Emisii reduse de carbon	MADR	Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor, Ministerul Energiei, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		12.5 Evaluarea și dezvoltarea oportunităților de finanțare a carbonului în sectoarele montane	O mai bună înțelegere a oportunităților de finanțare a carbonului	2024	2035	<i>Buget național - pe baza Legii muntelui</i>	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor,	Ministerul de Finanțe, Ministerul Energiei, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
		12.6 Continuarea remedierii și reconversiei siturilor contaminate	Remediarea siturilor contaminate	2025, după evaluarea intermediară	2027	PNNR: Componenta C2. Protecția pădurilor și a biodiversității Conservarea biodiversității	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor,	Ministerul Energiei, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
Obiectivul 13: Creșterea rezilienței social-ecologice a zonei montane la schimbările climatice și alte riscuri	Reziliență social-ecologică crescută la riscurile climatice și la alte dezastre naturale	13.1 Elaborarea de planuri de adaptare la schimbările climatice și de urgență în caz de dezastre la nivel local și de masiv	Reducerea susceptibilității la efectele schimbărilor climatice și creșterea gradului de pregătire pentru situații de urgență în caz de dezastre	2025, după evaluarea intermediară	2029	Programe regionale	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor	Ministerul Energiei, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, Ministerul Afacerilor Interne
		13.2 Dezvoltarea capacității de răspuns la dezastre	Creșterea capacității de reacție în caz de dezastre	2025,	2029	Programul dezvoltare durabilă, Prioritatea 3: Promovarea adaptării la	MADR și	Ministerul Energiei,

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
		în orașele mici de munte și în zonele rurale		după evaluarea intermediară		schimbările climatice și managementul riscurilor	Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor	Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, Ministerul Afacerilor Interne
		13.3 Creșterea conștientizării importanței mediului prin programe de pregătire școlară și profesională, precum și prin cerințe de certificare	Creșterea gradului de conștientizare și de cunoaștere a subiectelor legate de mediu și climă	2025, după evaluarea intermediară	2029	Programul de educație și ocupare: Prioritatea 7: Creșterea calității ofertei de educație și formare profesională pentru asigurarea echității sistemului și o mai bună adaptare la dinamica pieței muncii și la provocările inovării și progresului tehnologic	MADR și Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor,	Ministerul Energiei, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, Ministerul Afacerilor Interne
PILONUL V: CONSOLIDAREA PUTERII COMUNITĂȚII MONTANE								
Obiectivul strategic 5: Consolidarea capacității actorilor zonei montane de a-și determina și urmări propriile aspirații de dezvoltare								
Rezultat: O comunitate montană care își poate determina viitorul				Efect pe termen lung: Colaborare eficientă între actorii locali și autorități în procesele de guvernare pe mai multe niveluri				

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
Obiectivul 14: Creșterea reprezentării părților interesate din zona montană în elaborarea politicilor relevante	Reprezentativitatea a crescută a actorilor zonei montane în procesele de elaborare a politicilor publice specifice	14.1 Consolidarea Agenției Naționale a Zonei Montane și a organelor consultative ale acesteia	Creșterea capacității ANZM de a pune în aplicare politicile montane	2024	2027	PS PAC 2023-2027 - Asistență tehnică, ADR - Asistență tehnică	MADR	Ministerul de Finanțe, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
		14.2 Creșterea rolurilor și capacităților autorităților montane în elaborarea politicilor publice	Creșterea rolului autorităților montane în elaborarea politicilor în toate sectoarele relevante	2024	2027	PS PAC 2023-2027 - Asistență tehnică, ADR - Asistență tehnică,	MADR	Ministerul de Finanțe, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
		14.3 Îmbunătățirea mecanismelor de consultare și de participare a părților interesate la planificarea locală și în elaborarea politicilor publice	Creșterea participării părților interesate și a influenței asupra elaborării politicilor	2024	2027	PS PAC 2023-2027 - Asistență tehnică, ADR - Asistență tehnică,	MADR	Ministerul de Finanțe, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
Obiectivul 15: Promovarea, în cadrul entităților guvernamentale din zona	O cultură organizațională, în cadrul instituțiilor guvernamentale și a autorităților	15.1 Dezvoltarea, în cadrul administrației locale și a agențiilor guvernamentale relevante, a unei culturi	Autorități locale mai orientate spre servicii	2024	2027	PS PAC 2023-2027 - Asistență tehnică, ADR - Asistență tehnică,	MADR	Ministerul de Finanțe, Agenția de Dezvoltare Regională, Ministerul Dezvoltării,

OBIECTIVE SPECIFICE	REZULTAT AȘTEPTAT (la nivel de obiectiv)	MĂSURI	REZULTATELE AȘTEPTATE (la nivel de măsură)	PERIOADA		SURSE POTENȚIALE DE FINANȚARE	RESPONSABILI PENTRU MĂSURILE PLANIFICATE	
				Început	Sfârșit		Instituții coordonatoare	Instituții partenere
montană, a unei culturi organizațional e orientate către public	locale, de a oferi servicii cetățenilor și a veni în sprijinul acestora	organizaționale orientate către public						Lucrărilor Publice și Administrației
		15.2 Dezvoltarea și testarea modelelor de e-guvernare și a altor modele inovatoare de furnizare de servicii administrative pentru locuitorii din zonele montane rurale și izolate	Mai multe soluții de e-guvernare pentru locuitorii din zona montană (pentru a evita deplasările inutile)	2025	2029	Programul "Creștere inteligentă, digitalizare și instrumente financiare": Prioritatea 2: Digitalizare în administrația publică centrală și mediul de afaceri	MADR	Ministerul de Finanțe, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării
		15.3 Stabilirea de mecanisme specifice pentru a sprijini locuitorii zonei montane să acceseze finanțări publice și resurse tehnice disponibile, precum și să gestioneze cerințele administrative	Îmbunătățirea accesului părților interesate și a capacității de gestionare în raport cu finanțarea publică	2024	2027	PS PAC 2023-2027 - Asistență tehnică, ADR - Asistență tehnică,	MADR	Ministerul de Finanțe, Agențiile de dezvoltare regională, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării